

Departament d'Història Medieval, Paleografia i Diplomàtica

Facultat de Geografia i Història

UNIVERSITAT DE BARCELONA

LA VILA DE BERGA A L'EDAT MITJANA
LA FAMÍLIA DELS BERGA

Volum I

Que presenta **M. Dolors Santandreu i Soler** per optar al títol de Doctora
en Història Medieval.

Tesi de Doctorat dirigida pel

Dr. Manuel Riu i Riu

Catedràtic d'Història Medieval de la Universitat de Barcelona.

Programa de Doctorat "Poder i Societat a l'Edat Mitjana".

Bienni 1993-1995.

Març 2006

7.- LA FAMÍLIA

La vida de l'home baixmedieval estava estructurada a l'entorn de tres realitats que constituïen el marc de la seva activitat i que eren: la llar, la parròquia i la ciutat.

En capítols anteriors hem estudiat els dos darrers àmbits, el parroquial i el ciutadà. Ara, en aquest capítol, ens fixarem en el que constitueix el nucli del primer d'aquests cercles: la família.

Estructurarem el nostre estudi en tres apartats. Al primer veurem la constitució de la família, o sigui, el matrimoni. A través de diversos capítols matrimonials estudiarem els costums matrimonials que hi havia a Berga pel que fa referència al dot, l'escreix i l'aixovar.

En un segon apartat veurem la consolidació de la família, la seva composició, el nombre de fills, les tutories, el paper de la dona, etc.

I, finalment, tractarem la mutilació de la família, el testament, la mort, els costums funeraris, etc.

7.1.- MATRIMONIS: EL DOT I L'ESCREIX

Per tal de conèixer els costums que s'amaguen darrera els casaments, podem recórrer a l'estudi dels capítols matrimonials.

Aquest tipus de document és un conveni atorgat pels contraents i llurs parents més pròxims per raó de casament, en el qual s'establia la constitució o llei fonamental que regularia les relacions jurídiques derivades del matrimoni.

La seva finalitat era la de potenciar la unitat del grup familiar i afavorir la transmissió dels patrimonis com una unitat, de generació en generació, evitant així la seva divisió o fragmentació, que és un dels perills que sol presentar-se en les transmissions hereditàries¹²⁷⁶.

El nombre de capítols matrimonials que hem localitzat en la documentació notarial estudiada són 10, datats entre els anys 1383 i 1429; són particularment nombrosos els de l'any 1422, amb un total de 6 documents.

En general podem dir que tots aquests 10 capítols matrimonials segueixen un model bastant semblant, encara que, quan els analitzem en detall, veiem que entre ells hi ha diferències remarcables.

L'aspecte que presenta més similituds és el formal. Els capítols matrimonials estudiats es componen, com a mínim de 5 documents, encara que, en alguns dels casos estudiats, n'hi podem trobar alguns més.

Els documents que sempre trobem en els capítols matrimonials estudiats són:

- Document 1: Els pares del contraent li fan donació, per raó de matrimoni, de diners i/o de béns.
- Document 2: Els pares del nuvi li fan donació dels diners i/o béns que han de constituir el seu dot.
- Document 3: El nuvi accepta el dot i, sobre aquest, fa un escriu.
- Document 4: La núvia fa un escriu sobre les aportacions del futur marit.
- Document 5: Els pares de la núvia es comprometen a pagar el dot i estipulen els termes i els terminis d'aquest pagament.

Passem, a continuació, a fer un resum dels 10 capítols matrimonials estudiats:

---

¹²⁷⁶ Lluís PUIG I FERRIOL: *Els capítols matrimonials* dins "Documents jurídics de la Història de

CAPÍTOLS MATRIMONIALS 1

APBerga. Llibre Notarial 31, foli 10v.

1383, gener, 1

Els nuvis són Pere Ferrer i Francisca de Grataconills. Ambdós provenen de famílies de mercaders. Els pares del nuvi són Pere Ferrer i Violant i els de la núvia Bernat de Grataconills i Francisca.

El dot de Francisca serà de 10000 sous, dos llits, dos cofres, dues tasses d'argent i els vestits nupcials de roba de preset vermell, la confecció dels quals correrà a càrrec de la núvia.

D'aquest dot Francisca fa augment, esponsalici i donació a Pere de 3333 sous i 4 diners. Si ella mor sense fills i abans que ell, Pere podrà disposar d'aquesta quantitat. La resta del dot passarà a mans dels familiars de Francisca o de qui ella hagi designat.

El pagament del dot de Francisca es farà de la següent manera: el dia del casament Pere rebrà 5500 sous, els llits, els cofres i els altres béns mobles; al cap d'un any, rebrà 2500 sous. La resta, o sigui, 2000 sous, els pagaran amb un camp i una vinya a Torrent Fernós el mateix dia del casament.

Pere dona a Francisca 5000 sous en concepte d'escreix, que sumat amb el dot, puja a 15000 sous. D'aquests, si ell mor sense fills i abans que Francisca, ella en podrà disposar en la seva totalitat.

Altres donacions: Els pares de Pere li fan donació d'11000 sous, una casa al carrer de Sallagosa amb recipients per vi i per blat, un llit, dues tasses d'argent i un tirador, situat sota el Puig de Lasties.

Testimonis: Berenguer Ferrer, prepòsit de Lillet, Francesc Cozart, carnisser, Guillem Ferrer i Arnau Cozart, mercaders i Ramon Gilabert, prevere de Berga.

CAPÍTOLS MATRIMONIALS 2

APBerga. Llibre Notarial 31, foli 37r.

1383, gener, 14

Els contraents són Joan Vernet i Clara de Bellshoms. La família d'ell són mercaders i la d'ella tintorers. Els pares de Joan són Joan Vernet i Blanca i els de Clara, Joan de Bellshoms (difunt) i Elisenda.

El dot de Clara serà de 4000 sous, dos llits, dos cofres, dues tasses d'argent i els vestits nupcials, les costures dels quals correran a càrrec de la núvia.

D'aquest dot Clara fa augment, esponsalici i donació a Joan de 1333 sous i 4 diners. Si ella mor sense fills i abans que ell, Joan podrà disposar d'aquesta quantitat. La resta del dot passarà a mans dels familiars de Clara o de qui ella hagi designat.

El pagament del dot de Clara es farà el mateix dia del casament i per pagar-lo es donarà a Joan 3300 sous que la família tenia invertits en la tintoreria de la societat formada per Jaume Duran, Jaume de Pinyana, Llorenç d'Ollers i Guillem Ferrer i 35 lliures, d'aquelles 137 lliures i 10 sous que tenien en el negoci d'Arnau de Pallaracs. Joan dona a Clara 2000 sous en concepte d'escreix, que sumat amb el dot, puja a 6000 sous. D'aquests, si ell mor sense fills i abans que Clara, ella podrà disposar de tot.

Altres donacions: Els pares de Joan li fan donació de 3300 sous, una casa al carrer del Corral, que prometen arreglar i pagar ells les obres, i una terra i una vinya a Noet, parròquia de Santa Maria d'Avià.

Testimonis: Pere Escudé, notari, i Arnau Gilabert, paraire, de la vila de Berga.

CAPÍTOLS MATRIMONIALS 3

APBerga Llibre Notarial 27, foli 62r.

1422, gener, 8

Els contraents són Lluís d'Olibes i Caterina Pujol. Ambdós provenen de famílies de mercaders. Els pares de Lluís són Bernat d'Olibes i Bartomeua. Els pares de Caterina són Joan Pujol (difunt) i Constança. En no tenir pare, Caterina té un tutor, el seu germà Francesc Pujol.

El dot de Caterina serà de 400 lliures, dos llits ben parats, dos cofres amb dues tasses de plata i altres atuells, així com també nou alnes de drap de Malines o de florentí per a fer-se els vestits nupcials. D'aquestes fa augment, esponsalici i donació a Lluís de 133 lliures 6 sous i 8 diners. Aquesta quantitat és la que, si ella mor abans que ell i sense fills, passarà a mans del marit.

El dot el pagarà Francesc Pujol, germà de Caterina, de la següent manera: el dia del casament Lluís rebrà 275 lliures, els llits, els cofres i els altres béns mobles; al cap d'un any, rebrà 62 lliures i 10 sous i al cap de dos anys, la resta.

Lluís dóna a Caterina 200 lliures en concepte d'escreix. En cas de morir primer ell i sense fills, la dona podrà disposar del dot i de l'escreix.

Altres donacions: El pare de Lluís li fa donació de 450 lliures barceloneses i la seva mare de 100 lliures barceloneses. Aquestes 550 lliures les hi pagaran: 200 lliures que tenen invertides en una societat; 50 lliures les hi pagarà Bernat d'Olibes (fill de Bernat i de Bartomeua i germà de Lluís). Les 300 restants les cobrarà quan es mori Bernat d'Olibes (pare, 200 lliures) i quan es mori Bartomeua (mare, 100 lliures).

Testimonis: Els mercaders Nicolau Torrent, Lluís d'Avià i Antoni Cercs.

CAPÍTOLS MATRIMONIALS 4

APBerga Llibre Notarial 27, foli 65r.

1422, gener, 8

Els contraents són Pere Cortines i Bartomeua Clari. Ambdós provenen d'una família de mercaders. Els pares de Pere són Pere Cortines i Francisca (mercaders). Els pares de Bartomeu són Joan Clari (difunt) i Margarita (difunta) En no tenir pare, Caterina té dos tutors, el seu germà Francesc Clari i el seu oncle Pere Clari.

El dot de Bartomeua serà de 400 florins d'or d'Aragó, els vestits nupcials, dos llits ben parats i tot el que s'acostuma a donar a la vila de Berga. D'aquests fa augment, esponsalici i donació a Pere de 133 florins 3 sous i 8 diners, segons és costum a Berga. Aquesta quantitat és la que passarà a mans de Pere, si Bartomeua mor abans que ell i sense fills.

El dot el pagaran Francesc i Pere Clari (germà i oncle de Bartomeua) de la següent manera: el dia del casament Pere rebrà 300 florins, els llits i els altres béns mobles i al cap d'un any, la resta.

Pere dóna a Bartomeua 200 florins en concepte d'escreix. Si Pere mor abans que Bartomeua i sense fills, aquesta podrà disposar del dot i de l'escreix.

Altres donacions: El pare de Pere li fa donació de la part que té en la tintoreria de Berga (a mitges amb Pere de Cascalls). La mare de Pere li fa donació de tots els seus béns mobles i immobles però es reserva 50 lliures.

Testimonis: Bernat Oltzina (vicari perpetuu de l'església parroquial de Santa Eulàlia), Pere de Cascalls (mercader), Pere de Miquels (mercader), Pere Soler (teixidor), Joan Canamar (pelleter), Joan Noguer (prevere), Pere Clari (mercader).

CAPÍTOLS MATRIMONIALS 5

APBerga Llibre Notarial 27, foli 73r.

1422, gener, 27

Els contraents són Lluc Ferrer de Colpan i Bartomeua Quar. Ambdós provenen de famílies de sabaters. Els pares de Lluc són Pere Ferrer de Colpan (difunt) i Francisca, casada en segones núpcies amb Pere Rovira. Els pares de Bartomeua són Jaume Quar i Constança.

El dot Bartomeua serà de 20 lliures barceloneses, una casa davant la font de Berga, una tassa de plata i els vestits nupcials de verví.

D'aquests béns fa augment, sponsalici i escreix de 6 lliures 6 sous i 8 diners. Aquests passaran a mans del marit si la dona mor abans que ell i sense fills.

El dot es pagarà de la següent manera: 15 lliures, la casa, la tassa i els vestits nupcials el dia del casament i 100 sous al cap de l'any.

Lluc dóna a Bartomeua 10 lliures barceloneses en concepte d'escreix. Si ell mor abans que ells i sense fills, la dona podrà disposar del dot i l'escreix, o sigui, de 30 lliures.

Altres donacions: Francisca, la mare de Lluc, li fa donació dels drets que ella tenia sobre els béns del seu marit difunt. La mare només es reserva el dret de testar lliurement sobre 10 lliures, però, per si hi ha problemes entre ella i el fill, se'n reserva 15.

Francesc Belloch i Joan Ferrer de Colpan, preveres i marmessors testamentaris de Pere Ferrer de Colpan (pare de Lluc) donen a Lluc 18 lliures barceloneses.

Jaume Quar, pare de Bartomeua, rep de Pere de Coromines, marmessor testamentari de Jaume Duran, 100 sous per casar la filla en concepte de donatiu a donzelles per maridar.

Testimonis: Pere Coromines (mercader), Pere Vila (mercader) Joan Vallonga, àlias Oros (sabater) i Joan Casas (sabater).

CAPITOLS MATRIMONIALS 6

APBerga. Llibre Notarial 27, foli 84v.

1422, febrer, 14

Els contraents són Arnau Perarnau del barri de Casserres (parròquia de Sant Pau de Casserres) i Eulàlia de Puiglluçà de Berga. Referent a les ocupacions de les famílies respectives, només sabem que el pare d'Eulàlia era apotecari. Només coneixem el nom del pare d'Arnau, Pere Perarnau. Eulàlia era òrfena. Els seus pares eren Jaume de Puiglluçà i Margarida, ambdós difunts. El tutor d'Eulàlia és el seu oncle matern, el prevere Joan de Casanova.

El dot d'Eulàlia serà de 50 lliures barceloneses i 30 lliures més per l'aixovar que ha de ser el que s'acostuma a Berga.

D'aquests béns, Eulàlia fa augment, esponsalici i escriu al seu marit de 16 lliures 13 sous i 4 diners. Aquests passaran a mans d'ell si la dona mor abans que el marit i sense fills.

El dot es pagarà de la següent manera: les 30 lliures de l'aixovar en la pròxima diada de Pentecosta, 25 lliures per Tots Sants i 25 lliures més per Tots Sants de l'any vinent.

Pere dona a Eulàlia 25 lliures barceloneses en concepte d'escreix. Si ell mor abans que ella i sense fills, la dona podrà disposar del dot i l'escreix, o sigui, de 75 lliures.

Testimonis: Jaume Borrell (canonge d'Urgell), Bernat de Cantallops (mercader) i Pere Serradell (paraire) de la vila de Berga.

CAPÍTOLS MATRIMONIALS 7

APBerga. Llibre Notarial 27, foli 108r.

1422, març, 4

Els contraents són Pere de Matamala i Eulàlia Boixader. Ambdós provenen de Berga i de famílies més aviat modestes. La d'ell són paraires i la d'ella pagesos. Els pares de Pere són Pere de Matamala, ja difunt, i Saura. Els pares d'ella són Pere Boixader i Elisenda.

El dot d'Eulàlia serà de 30 lliures barceloneses, 20 lliures pel vestit nupcial i les joies, una tassa d'argent i una olla de coure.

D'aquests béns Eulàlia fa augment, esponsalici i escriu al seu promès de 10 lliures. Aquests diners passaran a mans d'ell si la dona mor abans i sense fills.

El dot es pagarà de la següent manera: 35 lliures, corresponents a 20 de l'aixovar i 15 del dot, la tassa i l'olla el dia del casament; tres anys després pagaran 7,5 lliures i cinc anys després les 7,5 lliures restants.

Pere dona a Eulàlia 15 lliures barceloneses en concepte d'escriu. Si ell mor abans que ella i sense fills, la dona podrà disposar del dot i l'escriu, o sigui, de 45 lliures.

Testimonis: Jaume Bretons d'Avià i Ramon Vivet (sastre) de Berga.

CAPÍTOLS MATRIMONIALS 8

APBerga. Llibre Notarial 27, foli 92r.

1422, abril, 26

Els contraents són Bernat de Montsospir i Constança Torrent. Els pares d'ell són Jaume de Montsospir i Francisca i els d'ella, Marc Torrent i Constança. Les dues famílies són de Berga. La del nuvi són paraires i la de la núvia, pagesos.

El dot de Constança serà de 20 lliures i 8 alnes de drap de verví per al vestit nupcial.

D'aquests béns fa augment, esponsalici i escriu de 6 lliures 13 sous i 4 diners. Aquests passaran a mans del marit si la dona mor abans que ell i sense fills.

El dot es pagarà de la següent manera: 10 lliures i la roba el dia del casament, 100 sous al cap d'un any i 100 sous més al cap de dos anys.

Bernat dona a Constança 10 lliures barceloneses en concepte d'escriu. Si ell mor

abans que ella i sense fills, la dona podrà disposar del dot i l'escreix, o sigui, de 30 lliures.

Altres donacions: els pares de Bernat li donen 30 florins.

Testimonis: Bernat de Cantallops i Galceran d'Ortigues (mercaders), Ramon d'Arles i Bartomeu Benet, àlies Guiló (basters) i Guillem Vidal (forner), tots de Berga.

CAPÍTOLS MATRIMONIALS 9

APBerga. Llibre Notarial 206, foli 30r.

1428, agost, 29

Els contraents són Pere de Torrentpregon i Joana Tor. Ell és originari de Santa Maria d'Olvan i ella és de Berga. No sabem a què es dedicava la família de Pere; la de Joana eren forners. Els pares del contraient són Francesc de Torrentpregon, ja difunt, i Francisca i els d'ella són Pere Tor, àlies Tapio, i Blanca. Tant l'un com l'altre tenen, com a mínim, un germà o germana. Pere té un germà, de nom Antoni i Joana té una germana, més jove que ella i de nom Margarida.

Pere Tor i Blanca fan hereva de tots els seus béns la seva filla Joana, però imposen unes condicions:

- Ells quedaran com administradors de l'herència, per tal d'assegurar-se tot el necessari per viure en menjar, vestit i calçat.
- Si Margarida, la germana de Joana, arriba a l'edat de casar-se, aquesta l'ha de dotar amb 20 lliures i, a més, li ha de donar 10 lliures més o bé una casa que la família té al carrer de Pinsania. Joana és la que ha de triar què vol donar-li si els diners o la casa.
- Si Margarida mor abans d'arribar a l'edat de casar-se, Joana pot quedar-se amb tota l'herència.
- En aquest darrer cas, els pares es reserven el dret de testar sobre 20 lliures, 10 per al pare i 10 per a la mare. Si tots dos morien el mateix any, Joana no hauria de pagar aquestes 20 lliures de cop a qui els pares haguessin llegat els diners, sinó que podria pagar 10 lliures aquell any i les restants, l'any següent.

El contraent, Pere de Torrentpregon, aporta al matrimoni 25 lliures de dot i estableix un escreix a Joana de 10 lliures. Aquest escreix de 10 lliures quedarà per Joana en

cas que Pere mori abans que ella i que el matrimoni no tingui fills.

Joana, a la seva vegada, reconeix haver rebut el dot de 25 lliures de Pere i sobre aquest fa un escriu de 6 lliures; el còmput total és de 31 lliures.

Joana posa també condicions sobre el que ha de passar si ella mor abans que ell. Si la mort es produeix després de transcorreguts 12 o 14 anys del matrimoni i no hi ha fills, Pere recobrarà el dot aportat i rebrà, també, l'escreix fet per Joana i 20 lliures més dels béns d'aquesta. Però si la mort es produeix abans de complerts els 12 o 14 anys, Pere no podrà reclamar res, només podrà cobrar el dot i l'escreix.

Testimonis: Bernat Cardona (prevere) i Pere Dilmer (pintor), tots dos de Berga.

CAPÍTOLS MATRIMONIALS 10

APBerga, Llibre Notarial 34, foli 19r.

1429, març, 18

Els contraents són Arnau Garrigosa i Margarida Maçot, ambdós de Berga. Arnau és fill de Pere Garrigosa i Bartomeua i Margarida de Ramon Maçot i Francisca. La família d'ell són ferrers i la d'ella paraires.

Per raó de matrimoni, Pere Garrigosa i Bartomeua fan donació al seu fill Arnau d'una casa situada sota del carrer de la Trinitat que tenien en alou del rei. En el document, els pares contempen que si la convivència entre ells i el nou matrimoni no fos possible, es comprometen a dotar la casa de tot el que és necessari per viure-hi com és la vaixela, els mobles, etc. Sobre aquest dot, Margarida fa un escriu de 18 lliures 6 sous i 8 diners. En cas que Margarida mori abans que Arnau i el matrimoni no tingui fills, aquest podrà quedar-se amb l'escreix esmentat, però la resta del dot haurà de passar als familiars d'ella.

Ramon i Francisca Maçot donen a la seva filla Margarida 55 lliures, que són 100 florins d'or, 10 alnes de drap de verví o el preu equivalent, una tassa d'argent, un cofre i un llit, que al document concreten que és el què s'acostumava fer a Berga per raó de casament. Els pares, també, donen permís a la filla perquè aquests béns constituïssin el seu dot. El pagament d'aquest dot es farà de la següent manera: el dia del casament eclesiàstic, la família del contraent rebrà 50 florins, la tassa, el cofre, les 10 alnes de drap de verví o els diners que costin i el llit; un any després rebrà la

resta, o sigui, 5 lliures que Ramon Maçot espera cobrar de la marmessoria de Guillem Llobet.

Sobre aquest dot, Arnau Garrigosa fa un escreix de 27,5 lliures més les joies a Margarida. L'escreix, les joies i el dot passaran a mans de Margarida si Arnau mor abans que ella i el matrimoni no té fills.

Testimonis: Berenguer de Casanova, Joan Pila, Joan de Balos i Pere Serradell (mercaders) i Cristòfol d'Ardalló, tots ells de Berga.

Per al seu estudi, hem dividit aquests capítols matrimonials en tres grups:

- Grup 1r.- Els del segle XIV (capítols matrimonials 1 i 2)
- Grup 2.- Els de l'any 1422 (capítols matrimonials 3, 4, 5, 6, 7 i 8) i el de l'any 1429 (capítols matrimonials 10)
- Grup 3.- Els de l'any 1428 (capítols matrimonials 9)

Per fer aquesta divisió hem tingut en compte dues característiques dels documents. La primera seria una raó cronològica ja que hem cregut que, malgrat la relativa proximitat en el temps, era més correcte analitzar els capítols dels anys 1383 i 1422 de manera separada. El segon motiu és el de la forma ja que pensem que malgrat aquesta diferència cronològica ara esmentada, tots els capítols matrimonials estudiats tenen una certa similitud de forma, amb excepció del document número 9 que presenta unes característiques peculiars que aconsellen la seva anàlisi per separat.

Pasem doncs a estudiar els capítols matrimonials del segle XIV.

En primer lloc hem de dir que el seu reduït nombre, només dos documents, no ens permet extreure conclusions que tinguin una fiabilitat estadística, sinó que només ens permetran fer algunes constatacions sobre els costums matrimonials de l'època.

La primera d'aquestes constatacions és que, en ambdós casos, ens trobem que els contraents pertanyen a famílies que semblen d'un mateix nivell social. En el primer cas els dos contraents pertanyen a famílies de mercaders i en el segon, ell prové d'una família de mercaders i ella d'una de negociants tintorers. Aquest fet ens permet parlar d'una possible endogàmia que es practicava a Berga entre grups d'una mateixa posició social, en aquest cas exemplificat en els mercaders i negociants.

Malgrat que acabem de dir que els protagonistes dels dos documents estudiats pertanyen a un mateix grup social, no podem deixar de remarcar que el seu nivell

adquisitiu no és el mateix. Això ho veiem si comparem les quantitats de les donacions i el dot. En el cas del contracte entre Pere Ferrer i Francisca de Grataconills, tots dos de famílies de mercaders, la donació que els pares d'ell li fan és d'11000 sous, una casa, un llit ben aparellat, 2 tasses d'argent i un tirador, o lloc on s'estiraven els draps, situat sota el Puig de Lasties. El dot d'ella va ser la quantitat de 10000 sous, 2 llits amb el seu parament, 2 cofres, 2 tasses d'argent i un vestit de presset vermell. L'esment a aquesta roba de llana vermella és una mostra més de la importància del dot de Francisca ja que segons Isidra Maranges¹²⁷⁷, el presset era una roba molt valuosa que portaven els personatges de la cort, encara que també afegeix que desapareix de la documentació a mitjans segle XIV. Amb el seu esment en la documentació estudiada podem afegir a l'afirmació d'Isidra Maranges que, almenys a Berga, el presset va utilitzar-se fins a finals del segle XIV.

L'estudi de la part econòmica d'aquests dos capítols ens permet establir que, a Berga a finals del segle XIV, era costum que el contraent fes un escreix del dot de la núvia consistent en una meitat d'aquest. Així, Pere Ferrer fa un escreix sobre el dot de Francisca de Grataconills de 5000 sous (recordem que el dot d'ella eren 10000 sous) i Joan Vernet fa un escreix sobre el dot de Clara de Bellshoms de 2000, quan el dot d'aquesta era de 4000 sous.

Així mateix, també era costum a Berga, en les dates abans esmentades, que la contraent fes un escreix al nuvi consistent en una tercera part del seu dot. Així, Francisca de Grataconills fa un escreix a Pere Ferrer de 3333 sous 4 diners, que és una tercera part de 10000 sous, o sigui, del dot que ella va portar al matrimoni. I el mateix passa amb Clara de Bellshoms que fa un escreix de 1333 sous 4 diners a Joan Vernet que correspon a un terç del seu dot, 4000 sous.

L'escreix que el nuvi feia a la núvia en el moment del matrimoni "*propter nupcias*" quedava, juntament amb el dot, per a aquesta en cas que el marit morís abans que ella i el matrimoni no hagués tingut fills. O sigui, podríem dir que el dot i l'escreix eren per a les dones baixmedievales una assegurança per a la vellesa en cas de quedar soles.

Així mateix, l'escreix que la núvia feia al nuvi quedava per a aquest si ella moria

---

¹²⁷⁷ Isidra MARANGES: *La indumentària ...*, pàg. 94.

abans que ell i el matrimoni no havia tingut fills. En aquest cas, la resta del dot de la dona, retornava a la seva família.

Una altra constatació que ja veiem que s'apunta en aquests dos primers capítols matrimonials estudiats és l'existència a Berga d'una tradició a l'hora dels contractes nupcials, costum que devia variar a cada vila o poble. En el cas concret de Berga, era costum, a finals del segle XIV, que la dona aportes en dot al matrimoni, com a mínim, un llit, que la documentació concreta que ha de ser de "*pannorum*", i que entenem que vol dir amb matalàs, travesser, cobertor, llençols, etc., una tassa d'argent, un cofre i el vestit nupcial o la roba per a fer-lo. Ja veiem com en el cas de matrimonis entre famílies benestants no és un exemplar de cada cosa sinó dos, dos llits, dues tasses d'argent, dos cofres, etc... Després veurem si aquest costum es va mantenir a Berga al segle següent o van haver-hi variacions.

El segon bloc el formen els capítols matrimonials de l'any 1422 i de l'any 1429; en concret es tracta de 7 documents.

El primer que hem de dir és que ens trobem davant uns pactes matrimonials entre grups socials diferents i també davant situacions personals diferents. Aquesta varietat creiem que pot ajudar-nos a poder fer comparacions i treure conclusions amb una certa validesa.

Els set capítols matrimonials es fan entre mercaders (en dues ocasions), entre sabaters, entre un del que no se'ns diu l'ocupació i una filla d'apotecari, entre un ferrer i una filla de paraire i, en dues ocasions, entre un paraire i una pagesa. Així doncs, els dos primers que hem esmentat correspondrien a una classe social alta, mentre que els altres serien exponent del món dels oficis. Quant a situacions personals, trobem contraents amb els pares encara vius al costat d'orfes, fet que creiem que, en alguns casos com més endavant veurem, condiciona el seu casament.

Els dos primers capítols matrimonials d'aquest bloc pertanyen a fills de famílies de mercaders i són el de Lluís d'Olibes i Caterina Pujol i el de Pere Cortines i Bartomeua Clari.

Les dues contraents tenen d'entrada un punt en comú, ja que ambdues són òrfenes. Caterina és orfena de pare i Bartomeua de pare i mare. Una altra similitud és que, també en ambdós casos, parents propers actuaran en nom d'elles. En nom de Caterina actuarà el seu germà, el mercader Francesc Pujol, i en nom de Bartomeua ho faran el seu germà Francesc Clari i el seu oncle Pere Clari.

Quant als aspectes pecuniaris podem dir que les quantitats de diners que trobem esmentades als capítols són bastant desiguals: 400 lliures per Caterina Pujol i 400 florins per Bartomeua Clari. Fent els càlculs pertinents trobem que els 400 florins d'aquesta darrera equivaldrien a unes 220 lliures, o sigui, el seu dot és gairebé la meitat del de Caterina.

També trobem diferències en els aixovars d'una i altra. Així, en el cas de Caterina, el seu aixovar es componia de dos llits, dos cofres, dues tasses d'argent i 9 alnes de drap de Malines o de florentí per fer-se els vestits nupcials mentre que en el cas de Bartomeua el seu aixovar era més modest i només concreta que es componia de dos llits, de roba per fer els vestits nupcials, sense especificar de quina es tracta, afegint “*i tot alló que s'acostuma a la vila de Berga*” i que suposem que significa els cofres i les tasses. Aquesta idea que l'aixovar de Caterina era més ric que el de Bartomeua la fonamentem en el fet que les peces que componien són esmentades amb més detall que les de l'aixovar de Bartomeua, com si tinguessin més valor, i, a tall d'exemple, citem les robes. Mentre que no s'esmenta el tipus de roba amb què seran fets els vestits nupcials de Bartomeua sí que sabem que els de Caterina seran de drap de Malines o de florentí. Ambdues són robes de llana, bones i apreciades, però de procedències diferents. La primera procedeix de Malines (Paisos Baixos) i la segona de Florència.

Tant en el cas de Caterina com en el de Bartomeua el pagament del dot no es farà íntegrament el mateix dia del casament, sinó que es pagarà a terminis. El de Caterina es fraccionarà en tres pagaments, el més important dels quals serà el primer que tindrà lloc el dia del casament eclesiàstic i consistirà en l'aixovar i 275 lliures, 62,5 lliures més seran pagades l'any següent i la resta, al cap d'un any més. O sigui que, el dot es pagarà en tres anys.

El dot de Bartomeua es pagarà en dos anys. El dia del casament eclesiàstic es pagaran 300 florins i l'aixovar i la resta, o sigui 100 florins, l'any següent.

Quant als béns i diners que els contraents reben dels seus pares per raó de casament hem de dir que són importants. Lluís d'Olibes rep 550 lliures (450 del pare i 100 de la mare) que li seran pagades 250 lliures ara mateix i 300 a la mort dels seus pares (200 a la mort del seu pare i 100 a la mort de la seva mare). Respecte a les 250 lliures que ha de rebre en el moment del casament, 50 les hi pagarà el seu germà Bernat i 200 les hi donaran en participacions del negoci familiar.

El segon contraent, Pere Cortines rep, del seu pare, tota la part que aquest té al negoci de tintoreria que comparteix amb Pere de Cascalls i, de la seva mare, tots els seus béns. D'aquesta herència els pares se'n reserven l'usdefruit i la seva mare en concret, es reserva 50 lliures per a disposar-ne amb llibertat i llegar-les en testament a qui ella vulgui.

Per concloure amb aquests dos capítols matrimonials només ens queda fer-nos una pregunta: què va passar amb aquestes parelles? Els llegats en béns i diners els van assegurar una vida grata i plaent o, ans el contrari, no els van servir gaire de res? Difícilment les podem contestar encara que, en el cas de Lluís d'Olibes, la documentació ens permet seguir-li una mica la pista i podem dir que va prosperar molt en la societat berguedana. Va ser conseller de Berga els anys 1428-1429¹²⁷⁸, com també ho havia estat el seu germà Bernat l'any 1422¹²⁷⁹; apareix esmentat com a mercader nombroses vegades¹²⁸⁰ i, l'any 1437, compra el castell de Fígols per 300 florins¹²⁸¹.

Dins el grup dels 7 capítols matrimonials corresponents als anys 1422 i 1429 que estem estudiant, els restants 5 són pactes entre famílies que pertanyen al món dels oficis. Així trobem un tracte entre sabaters, dos entre paraires i pagesos, un entre ferrers i paraires i un de qui no coneixem l'ofici del contraent.

En general, i abans de iniciar l'estudi concret d'aquests capítols, hem de dir que el dot i l'aixovar que figura en tots aquests pactes és molt més pobre que en els dos casos ara estudiats i que les aportacions de la família del contraent, si és que existeixen, són igualment molt més modestes, fet que d'entrada ja ens marca un panorama de diferenciació social molt clara.

El primer d'aquests capítols és un tracte entre dues famílies de sabaters. Els contraents són Lluç Ferrer de Colpan i Bartomeua Quar. Els pares d'ell són Pere Ferrer de Colpan (difunt) i Francisca, casada en segones núpcies amb Pere Rovira, i els d'ella Jaume Quar i Constança.

Sobre el dot (20 lliures) que aporta al matrimoni, Bartomeua Quar fa un escreix de 6 lliures 6 sous i 8 diners que, en cas que ella mori abans que el marit i sense descendència, passarà a mans d'aquest. Remarquem que, contràriament al que passa als altres capítols matrimonials estudiats, aquest escreix que fa Bartomeua sobre el

---

¹²⁷⁸ APBerga. Llibre Notarial 206, f. 28v i Llibre Notarial 34, f. 1r.

¹²⁷⁹ APBerga. Llibre Notarial 27, f.80r.

¹²⁸⁰ APBerga. Llibre Notarial 34, f. 31r.

¹²⁸¹ APBerga. Llibre Notarial 35, f. 12r.

seu dot no representa la tercera part del mateix. És un error del notari?

En canvi, l'escreix que fa Lluç al dot de Bartomeua si que és la meitat d'aquest ja que el dot són 20 lliures i l'escreix són 10 lliures. Recordem que hem vist als capítols matrimonials fins ara estudiats que era costum a Berga que la contraent fes un escreix al seu marit consistent en una tercera part del dot i que el del marit a ella fos de la meitat. Part del dot de Bartomeua serà finançat amb la donació de 100 sous per a casar donzelles que havia estipulat Jaume Duran al seu testament i que s'encarrega d'executar Pere de Coromines en qualitat d'hereu del difunt.

A més de diners, Bartomeua aporta de dot al matrimoni una casa, situada davant la font de Berga, i l'aixovar, consistent en una tassa d'argent i els vestits nupcials de drap de verví, un teixit força corrent que procedia, i d'aquí el seu nom, de la ciutat de Wervik, encara que també se'n fabricava a Perpinyà.

Els pares de Bartomeua es comprometen a pagar el dot de la filla en dos terminis, 15 lliures, la casa i l'aixovar el dia del casament i, la resta, l'any següent.

Quant a la donació familiar que rep Lluç Ferrer, hem de dir que és en diners. Rep dels marmessors del testament del seu pare, 18 lliures i també tots els drets que la seva mare tenia sobre els béns del pare difunt, dels quals només es reserva una quantitat que oscil·la entre 10 i 15 lliures, depenent del grau d'entesa amb el fill.

Els següents capítols matrimonials pertanyen a Arnau Perarnau i Eulàlia de Puiglluçà. Del contraent sabem poques coses, només que és de Casserres i que el seu pare es diu Pere. Creiem que deu ser major d'edat perquè és ell mateix qui fa els tractes matrimonials. No aporta res al matrimoni. Sí que ho fa Eulàlia, una orfena de pare i mare i en nom de la qual actua Joan de Casanova, el seu oncle matern. Eulàlia, filla del difunt apotecari Jaume de Puiglluçà i de la seva muller Margarida, aporta al matrimoni un dot de 50 lliures i 30 lliures més per comprar l'aixovar que s'acostuma a Berga i que, recordem que és, en el millor dels casos, un llit, una tassa d'argent, un cofre i els vestits nupcials.

Sobre aquest dot, Eulàlia fa un escreix de 16 lliures 13 sous 4 diners, que representa una tercera part del mateix, al seu marit, quantitat del dot que quedarà per a aquest si ella mor abans que ell i sense descendència. Igualment, el contraent fa un escreix al dot de la núvia consistent en 25 lliures, quantitat que representa la meitat d'aquest. O sigui que, veiem en aquest cas, com es compleix el percentatge que era costum a Berga referent als escreixos sobre el dot fet pels contraents.

Els terminis de pagament del dot són tres. Les 30 lliures corresponents a l'aixovar seran pagades el dia de Pentecosta, 25 lliures del dot per Tots Sants del mateix any del casament i les restants, 25 lliures, per Tots Sants de l'any vinent.

Els tres darrers capítols matrimonials d'aquest bloc presenten, d'entrada, una similitud ja que ens acosten al món de la gent del carrer. Tots tres reflecteixen pactes matrimonials entre famílies del món dels oficis, paraires, pagesos i ferrers. Malgrat aquesta semblança inicial, en un estudi detallat podrem veure que hi ha casaments més rics que d'altres.

El primer d'aquests documents ens presenta els pactes matrimonials de Joan de Matamala i Eulàlia Boixader, ell provinent d'una família de paraires i ella de pagesos. Els pares de Joan són Pere de Matamala, ja difunt, i Saura i els d'Eulàlia, Pere Boixader i Elisenda.

Ens trobem una altra vegada que el nuvi no consta que porti res al matrimoni. La núvia aporta de dot 30 lliures i 20 lliures més per a l'aixovar, compost de vestits nupcials i joies, i, també, d'una tassa d'argent i una olla de coure. Sobre aquest dot es fan els escreixos que anem trobant en gairebé tots els documents que hem analitzat. Ella fa un augment per a ell d'una tercera part del dot, en aquest cas 10 lliures, i ell fa un escreix per ella de la meitat d'aquest, o sigui de 15 lliures. Els terminis que els pares d'ella estipulen per pagar el dot ens permeten entreveure certes dificultats econòmiques, ja que els terminis s'allarguen durant cinc anys. El primer pagament, consistent en les 20 lliures per l'aixovar, la tassa d'argent, l'olla de coure i 15 lliures del dot, es farà el dia del casament, 7,5 lliures més del dot al cap de tres anys i la resta d'aquest, 7,5 lliures més, al cap de cinc.

Un segon contracte de matrimoni entre un paraire i una pagesa se'ns mostra una mica més compensat, econòmicament parlant, que l'anterior però amb un dot més pobre.

Els contraents són Bernat de Montsospir i Constança Torrent, ell paraire i ella pagesa. Els pares de Bernat són Jaume de Montsospir i Francisca i els de Constança, Marc Torrent i Constança.

Referent als aspectes econòmics del casament, i com acabem de dir, ens trobem davant del dot més pobre de tots els documents estudiats ja que Constança només aporta al matrimoni 20 lliures i 8 alnes de drap de verví, sense parlar de cap aixovar. Per la seva part, els pares de Bernat li fan donació de 30 florins. Sobre el dot de Constança, Bernat fa un escreix de 10 lliures (la meitat del dot) i ella fa un escreix a Bernat sobre aquest mateix dot d'un terç, o sigui de 6 lliures 13 sous i 4 diners.

Veiem, doncs, com en aquests capítols es tornen a respectar els percentatges de l'escreix sobre el dot que es fan els contraents.

Quant als terminis de pagament del dot, podem dir que són relativament curts ja que només s'allargaran un any. El dia del casament eclesiàstic el nuvi rebrà 10 lliures i les 8 alnes de drap de verví i, en complir-se l'any, 100 sous, o sigui 5 lliures, i les restants les rebrà poc després.

El darrer dels capítols matrimonials que lliguen famílies del món dels oficis són els d'Arnau Garrigosa i Margarida Maçot. Ell prové d'una família de ferrers i ella d'una de paraires. Els pares d'ell són Pere Garrigosa i Bartomeua i els d'ella, Ramon Maçot i Francisca.

El contraent aporta al matrimoni una casa, situada a Berga, sota el carrer de la Trinitat i ella aporta un dot de 55 lliures i un aixovar compost per 10 alnes de drap de verví, una tassa d'argent, un cofre i un llit amb tots els seus complements, "*prout in similibus in dicta villa dari est assuetum*"¹²⁸².

Els escreixos que s'atorguen mútuament els nous esposos també segueixen la proporcionalitat que hem vist que era tradició a Berga. Arnau fa un escreix de 27,5 lliures al dot de Margarida (55 lliures) i ella fa un escreix a ell de 18 lliures 6 sous 8 diners sobre aquest, quantitat que representa una tercera part del dot.

Quant als terminis del pagament, hem de dir que seran dos. El dia del casament eclesiàstic Arnau rebrà 50 florins, o sigui 27,5 lliures que són la meitat del dot pecuniari, i l'aixovar. Al cap d'un any rebrà els 50 florins restants, encara que per cobrar els darrers 100 sous haurà d'esperar que es resolguin els tràmits per rebre un llegat de la marmessoneria del difunt Guillem Llobet.

És curiós de remarcar el gran nombre de vegades que tant Arnau Garrigosa com el seu pare Pere apareixen com a testimonis testamentaris. En concret aquest darrer apareix en dos testaments, els de Guillem Guitard, escriptor reial, atorgat el 13 d'abril de 1421 i el del sabater Antoni Lugana, del 28 d'agost de 1430¹²⁸³. Molt més abundants són les aparicions del fill ja que el trobem en sis testaments actuant com a testimoni i en un com a marmessor. La relació d'aquests testaments és:

- 4 de gener de 1429. Pere Guardiola, corredor d'orella.
- 15 d'agost de 1430. Violant, muller del mercader Pere de Graner.

---

¹²⁸² APBerga. Llibre Notarial 34, f. 19r.

¹²⁸³ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 2r i 5v, respectivament.

- 21 d'agost de 1433. Beatriu, vídua del mercader Guillem Ramon Graner.
- 2 d'octubre de 1442. Violant, muller de l'apotecari Bernat Dilmer.
- 8 d'octubre de 1443. Pere de Camprubi, ferrer.
- 11 de desembre de 1448. Ramon Puig, corredor de comerç. En aquest cas actua com a marmessor.
- 12 de juliol de 1453. Ramon Fuster, mestre de cases¹²⁸⁴.

Però, d'aquesta família de ferrers berguedans, encara en tenim més dades. El dia 18 de gener de 1437, Bartomeua, esposa de Pere Garrigosa i mare d'Arnau, atorgava testament¹²⁸⁵. Per aquest document sabem que, a més d'Arnau, el matrimoni format per Pere Garrigosa i Bartomeua tenia quatre fills més: Francesc, Pere, Joan i Elisenda. Francesc serà l'hereu de Bartomeua, Pere era prevere, Joan era apotecari i Elisenda estava casada amb Joan Garreta. Bartomeua ja devia tenir una certa edat quan va redactar el seu testament car tenia diversos néts i un besnét. Deixem els Garrigosa i tornem als capítols matrimonials.

Hem deixat per l'últim l'estudi dels capítols matrimonials de Pere de Torrentpregon i Joana Tor perquè presenten una sèrie de peculiaritats que convé concretar. Aquestes peculiaritats consisteixen en unes condicions especials que posen els pares de la contraent, els forners berguedans Pere Tor, més conegut amb el renom de Tapio, i la seva muller Blanca. Pere de Torrentpregon, de la parròquia de Santa Maria d'Olvan, és fill del difunt Francesc de Torrentpregon i de la seva muller Francisca. No coneixem l'ocupació del contraent. La família d'ella eren forners. Els pares de la contraent la nomenen hereva universal, però li encarreguen que, quan la seva germana Margarida arribi a l'edat de casar-se, la doti amb 20 lliures i 10 lliures més o una casa que els pares tenien al carrer Pinsania de Berga. Els pares també es reserven el dret a testar sobre 20 lliures, 10 per a cadascú d'ells i restaran com administradors de l'herència per tal d'assegurar-se el seu sosteniment material.

---

¹²⁸⁴ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 3r, 6r, 13r, 60v, 61v, 71r i 84r, respectivament.

CONCLUSIONS

- A Berga, a la Baixa Edat Mitjana, hi havia uns costums matrimonials arrelats que apareixen esmentats als documents i que els contraents reconeixien i seguien. Aquesta tradició feia referència, principalment, a la composició de l'aixovar que havia d'aportar la núvia al matrimoni. La documentació moltes vegades ja no concreta aquesta composició sinó que només en parla amb la frase "*prout in similibus in dicta villa dari est assuetum*". Sabem, però, que l'aixovar solia constar, com a mínim, d'un llit, una tassa d'argent, un cofre i la roba per fer el vestit nupcial.
- Els capítols matrimonials estudiats ens permeten conèixer que a Berga, en els segles XIV i XV, es practicava una endogàmia social i econòmica, ja que els matrimonis es feien entre membres d'un mateix grup social i, fins i tot, entre membres d'un mateix ofici.
- Els pactes econòmics que reflecteixen els capítols matrimonials estudiats ens permeten afirmar que a la Berga baixmedieval:
  - L'home, si podia, aportava béns al matrimoni que podien ser diners o propietats (cases, camps, tiradors, etc.).
  - La dona aportava sempre un dot i un aixovar al matrimoni, d'acord amb les seves possibilitats econòmiques.
  - La núvia feia augment, esponsalici i donació al nuvi d'una tercera part del dot.
  - El nuvi donava a la núvia un escreix consistent en la meitat del dot d'ella.
  - El dot i l'escreix eren, per a les dones, una garantia de supervivència en cas de mort del marit.
  - Normalment, fins i tot entre les famílies més riques, el pagament del dot es feia a terminis. Els terminis eren curts en els matrimonis més rics i s'allargaven fins a cinc anys o més en el cas dels més pobres.

---

¹²⁸⁵ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 100r.

7.2.- COMPOSICIÓ DE LA FAMÍLIA. RELACIONS ENTRE ELS SEUS MEMBRES. LA DONA I ELS FILLS.

Acabem de veure, a l'apartat anterior, com eren els matrimonis berguedans a través de l'estudi dels capítols matrimonials.

Una vegada complerts els pactes estipulats en aquests documents i realitzat el matrimoni, normalment, la família creixia amb la incorporació de fills i filles i, després d'aquests, néts, nétes, i, en alguns casos fins i tot besnéts i besnétes.

Com eren aquestes famílies berguedanes de l'època baixmedieval? Quants fills tenien? Com es deien? Qui tenia cura de la família si l'home moria? Totes aquestes preguntes, les intentarem respondre a través de l'anàlisi de les relacions familiars que trobem reflectides en uns documents concrets: els testaments.

En primer lloc, però, hem d'aclarir que aquests documents seran estudiats més àmpliament al capítol següent del present treball, on veurem els seus aspectes formals i tot el que fa referència al món de la mort, de les creences i de l'herència.

Ara, en aquest apartat dedicat a la família, dels testaments només comentarem l'aspecte de la família, nombre de descendents, matrimonis en casos de viudedat, etc. La metodologia que hem emprat per a aquest estudi ha estat la de fer un quadre genealògic amb les notícies que ens aporta cada un dels testaments. El resultat ha estat el que podem veure en les pàgines d'aquest mateix capítol.

A continuació hem fet una anàlisi de cadascun d'aquests quadres; n'hem extret unes informacions que ens han permès conèixer diferents aspectes de les relacions familiars dels berguedans al segle XV.

Testament 1

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 17r.

El prevere Pere Serra testa, per raó de malaltia, el dia 2 de gener de 1421. Al testament nomena hereus Déu i la seva ànima i deixa com a executora testamentària la seva cunyada Elisenda, casada amb un seu germà, anomenat Bernat Ferriols.

A Elisenda, el testador li lliga els vestits que li havia fet fer i les joies, a fi que en disposi lliurement: *“omnes vestes quas sibi feci et omnia sua jocalia ad faciendum de*

eisdem omnimodas suas voluntates”.

Testament 2

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 2r.

Guillem Guitard, escriptor reial, dicta testament el 13 d’abril de 1421. Estava casat amb Elionor amb qui tenia dues filles Francesquina i Joana, vídua de Lluís de Graner. Sabem que el testador havia tingut més fills ja que quan tria sepultura concreta *“in tumulo in quo filii mei mortui sunt sepulti”*.

Al seu testament Guillem Guitard fa deixes a la seva muller; a dues germanes seves, Constança i Elisenda; a les filles, a una de les quals, Francesquina, nomena hereva universal; a un nét, Joan Galceran, fill de la seva filla Joana i del difunt Lluís de Graner i, finalment, als nebots i nebodes.

Elisenda, muller del testador, rep un tracte molt favorable i una atenció especial per part d’aquest.

En primer lloc, la nomena marmessora testamentària, juntament amb el Comanador del monestir de Santa Magdalena i un parent, Bernat d'Om.

Li confirma el dot i l’escreix, li dóna els seus vestits i joies i 100 sous per l’any de dol. Aquesta donació *“pro anno luctus”* representava una entrada de diners per a la vídua encara que havia d’esmerçar-los amb una finalitat molt concreta: l’adquisició dels vestits de dol.

El testador també la nomena usufructuària vitalícia de tots els seus béns a condició que visqui castament *“quamdiu ipsa uxor mea caste et honeste ac sine viro permanserit”* i que no volgués cobrar el seu dot i escreix. En cas que no complís aquestes clàusules *“vero tamen si dicta uxor mea caste et honeste ac sine viro non permanserit ac dotem, augmentum et legatum predictum sibi solvi petierit hoc casu volo et ordino quod incontinenti cessent ipsi uxor mea donacio, potencia et usufructus predicti”*.

Elionor, ja vídua de Guillem Guitard, fa testament el 9 de desembre de 1447¹²⁸⁶.

Testament 3

APBerga. Llibre Notarial 27, fol. 6v.

Romia era filla de Bernat de Soler, del mas Soler de Lloberes de Gaià, un mas encara existent en l'actualitat. No sabem amb qui va casar-se, segurament amb algú cognominat Vila. El matrimoni va tenir un fill i una filla. Aquesta, de nom Constança, era ja vídua quan la seva mare feia testament. Havia estat casada amb Joan Caselles.

El fill i la jove de Romia, anomenats Pere i Margarida respectivament, també eren morts i només els havia sobreviscut una filla, Beatriu, néta de la testadora i a qui nomena hereva universal.

La mort de Romia degué produir-se immediatament després de la redacció del testament, el 24 de maig de 1421, ja que figura com a difunta quan s'inventarien els seus béns dos dies més tard, el dia 26 de maig.

Testament 4

APBerga. Llibre Notarial 27, fol. 19r.

Francisca testa, sense cap raó aparent d'urgència, el dia 31 d'agost de 1421. Era vídua de l'arquer Pere Ferrer. El matrimoni no tenia descendència i la testadora tampoc esmenta cap parent més o menys pròxim.

La testadora fa hereus Déu i la seva ànima.

Testament 5

APBerga. Llibre Notarial 27, fol. 118r.

Ramon Sala testa, per raó de malaltia, el 8 d'octubre de 1421. El testador estava casat encara que desconeixem el nom de la seva muller. El matrimoni tenia una filla, Miquela, casada amb Bernat Salvat. Aquest, que era teixidor, apareix algunes vegades citat en la documentació berguedana estudiada. En concret, el trobem com a

---

¹²⁸⁶ Volum II, apèndix documental, document 305 (testament 47).

testimoni en els testaments del seu sogre que ara estem comentant i també en el de Ramon Vahell, atorgat l'any 1429¹²⁸⁷.

Miquela, la filla del testador, és nomenada per aquest, hereva universal a condició que no vengui els béns llegats. Si ho fa, aquests han de revertir als marmessors testamentaris que els gastaran en causes pies. El mateix ha de succeir si l'hereva mor sense descendència a qui poder traspasar l'herència familiar.

La muller de Ramon Sala rep per part d'aquest el reconeixement del seu dot i de l'escreix.

Testament 6

APBerga. Llibre Notarial 27, fol. 45v.

Arnau Sala atorga testament l'1 de novembre de 1421. Estava casat amb Sibil·la i sembla que el matrimoni no tenia fills ni parents propers ja que el testador nomena hereu Esteve de Puig, un apotecari de Berga amb el qual no s'esmenta cap parentiu.

Encara que l'exclouï de l'herència, el testador no oblida del tot la seva muller a qui reconeix el dot i l'escreix, li dóna el llit on ara dorm ell i també la part superior de la casa on viu. Quan Sibil·la es mori, aquests béns han de revertir a l'hereu del testador.

Dos dies després de fer testament, el 3 de novembre de 1421, Arnau Sala figura ja com a difunt en l'inventari dels seus béns.

Testament 7

APBerga. Llibre Notarial 27, fol. 41v.

Francisca, muller del sastre Pere Belloch, fa testament, per raó de malaltia, el 10 de novembre de 1421. El matrimoni té un fill, Francesc, que és prevere i que la testadora nomena hereu, i dues filles, Francisca i Blanca. Una d'elles, possiblement Francisca, està casada i té una filla, Clareta, néta de la testadora.

Francisca nomena com a marmessor testamentari el seu fill i deixa a cadascuna de les filles una quantitat igual de diners.

---

¹²⁸⁷ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 4r.

Testament 8

APBerga. Llibre Notarial 27, fol. 44v.

El paraire Joan Clari testa, per raó de malaltia, el 22 de novembre de 1421. Estava casat, encara que la documentació no menciona el nom de la dona. Com a marmessors, el testador nomena un dels seus fills, el prevere Simó Clari, i un seu germà, Pere Arquer, que hem de suposar fill d'un segon matrimoni de la mare del testador. El fill prevere, Simó Clari, també és nomenat hereu pel testador.

El matrimoni tenia quatre fills, tres nois i una noia casada amb un tal Pelós, amb qui tenia un fill, Joan Francesc, nét del testador. Els fills eren, a més del ja mencionat Simó, Pere i Berenguer.

Joan Clari reconeix el dot i l'escreix a la seva dona i la nomena usufructuària vitalícia dels seus béns "*domina potens et usufructuaria in dictis bonis meis, de tota vita sua*".

Testament 9

APBerga. Llibre Notarial 27, fol. 114v.

Bernat Parera era un mercader, resident a Berga però molt relacionat amb Bagà, que possiblement era la seva vila d'origen.

Bernat Parera testa per raó de vellesa, fet que es veu confirmat per la desaparició de molts membres de la seva família de la qual només queden dues nétes, Beatriu i Marquesa, i un besnét, Francesc Gabriel.

El testador nomena hereva la seva néta Beatriu i marca unes directrius molt clares a Marquesa que ha de ser l'hereva si la primera mor prematurament o sense descendència.

No queda clara la relació entre el testador i Guillem Ramon de Graner. Nosaltres hem suposat que una filla del testador, ja difunta, estava casada amb Guillem Ramon de Graner i que d'aquest matrimoni n'havia nascut Guillem Ramon de Graner, júnior, que la documentació esmenta com a germà de Marquesa.

El testador es preocupa del benestar de la seva néta Marquesa, vídua de Francesc Maçana, a qui permet, si ella vol, residir a casa del testador i disposar-hi de tot el necessari per viure fins que es torni a casar.

Testament 10

APBerga. Llibre Notarial 27, fol. 53r.

Cília, vídua del tintorer Arnau Noguera, testa el 4 de desembre de 1421. No té fills i nomena hereu un prevere, Pere Mager. Aquest mateix prevere és l'únic marmessor nomenat per la testadora.

Testament 11

APBerga. Llibre Notarial 27, fol. 83v.

Marquesa, muller del mercader Bertran Saig, testa per raó de malaltia el dia 11 de febrer de 1422. Nomena marmessors testamentaris el seu marit i el seu cunyat, el prevere Jaume Saig. Els Saig eren una família destacada de Berga. Bertran, el marit de la testadora, va ser conseller de la vila l'any 1418¹²⁸⁸. El seu germà, el prevere Jaume Saig, cunyat de la testadora, pertanyia a la comunitat de preveres de Berga¹²⁸⁹ i devia viure al carrer del Corral on, l'any 1422, va construir sobre la mitgera que separava la seva casa de la de Pere Sala¹²⁹⁰. A més d'aquesta casa, sabem que, l'any 1435, també era seu l'anomenat camp de Sant Antoni, prop de l'actual lloc anomenat El Parany¹²⁹¹. El trobem com a marmessor en els testaments de Romia, filla de Bernat de Soler de Llobera¹²⁹²(1421) i de Bernat Parera¹²⁹³(1423), a més del de la seva cunyada. També el trobem actuant com a testimoni dels testaments de Cília, vídua d'Arnau Noguera¹²⁹⁴ (1421), de Bartomeua, muller de Pere Garrigosa¹²⁹⁵ (1437) i de Beatriu, vídua del perit en lleis Bernat de Cantallops¹²⁹⁶ (1453). A més, també sabem que va ser a casa de Jaume Saig on varen ser traslladats, l'any 1441, els importants i rics béns de Jofre Cardona, per tal de guardar-los fins que la seva vídua,

---

¹²⁸⁸ APBerga. Llibre Notarial 206, f. 2v.

¹²⁸⁹ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 32v.

¹²⁹⁰ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 68v.

¹²⁹¹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 25v.

¹²⁹² APBerga. Llibre Notarial 27, f. 6v.

¹²⁹³ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 114v.

¹²⁹⁴ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 53r.

¹²⁹⁵ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 100r.

¹²⁹⁶ APBerga. Llibre Notarial 251, f.87v.

Elionor d'Aguilar, se'n pogues fer càrrec¹²⁹⁷.

En el moment de fer testament, Marquesa devia ser encara relativament jove perquè la seva sogra, Blanca, encara era viva.

El matrimoni format per Bertran Saig i Marquesa tenien tres fills, un noi, Antoni, i dues noies, Joana i Francisca.

En la qüestió de l'herència, la testadora nomena hereu el seu fill Antoni i tracta de manera desigual les seves filles, Joana i Francisca. A la que considerem que és la gran, Joana, la testadora li llega 20 lliures i a la petita, Francisca li deixa "*les joyes e lo cofre cum tacea argenti et lettum et unum mantellum de Malines virmilium*".

En cas que l'hereu mori sense descendència, l'herència ha de passar a Joana i si passa el mateix amb aquesta, ha de passar al marit de la testadora. Si es dona aquest cas, la filla petita, Francisca, ha de rebre 10 lliures del seu pare.

Testament 12

APBerga. Llibre Notarial 27, fol. 86r.

Francisca, vídua del tintorer Bernat Bestorra, testa per raó de malaltia, el dia 10 de març de 1422.

Només té una filla, de nom també Francisca, casada amb Francesc de Puigoriguer.

El 21 de març de 1422, la testadora fa inventari dels seus béns que inclouen una casa al carrer del Pujol i una vinya. Aquest mateix dia redacta un codicil en què prohibeix a Francisca, la seva filla i hereva, vendre o alienar els béns que li llega, a la vegada que la nomena administradora de les causes pies que institueix al testament.

Sabem que Francisca ja era morta el dia 6 d'abril de 1422.

Testament 13

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 3r.

El matrimoni format per Pere Guardiola i Maria fa testament el dia 1 d'abril de 1429 i el 9 d'agost de 1431, respectivament.

Pere Guardiola era corredor d'orella i testa per raó de greu malaltia. En el seu

---

¹²⁹⁷ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 47r

testament disposa un tracte de favor a la seva dona. En primer lloc, li reconeix el dot i l'escreix i li dóna un llit (compost per una colga, una vànova, tres mantes, un travesser i un parell de llençols), uns paternostres d'ambre i un cofre.

Mentre Maria resti vídua "*casta vixerit et sine viro et amasio et vitam vidualem servaverit*" el testador li assegura el lloc per viure, l'alimentació i el vestit.

Pere Guardiola encarrega la cura de la seva dona al fill d'ambdós i hereu del testador, Narcís Guardiola, prevere. El pare diu al fill que ha de tenir cura de la seva mare: "*prout bonus filius tenetur sue matri eius constanciam super hiis multipliciter onerando*".

A més de Narcís, el testador menciona altres dos fills, Antoni, també prevere i que exercia en aquell moment el càrrec de rector d'Espinalbet, i Oliva, casada amb el teixidor Pere Andreu Merolla.

El matrimoni format per Oliva i Pere Andreu Merolla té tres fills, Pere, Clarona i Bartomeua, que són, per tant, néts del testador.

La preocupació de Pere Guardiola per la seva muller i els seus fills s'estén també als seus néts i besnéts. El testador deixa 50 sous a cadascuna de les nétes, Clarona i Bartomeua, que han de constituir part del seu dot. Aquesta quantitat ha de ser lliurada personalment als marits "*viro sive marito utriusque ipsorum et non alteri persone*" de Clarona i de Bartomeua, el dia del seu casament.

La quantitat llegada a les nétes, 50 sous, contrasta amb la minsa deixa, només 5 sous, que rep el nét, Pere. Aquesta mateixa quantitat, 5 sous, és la que Pere Guardiola deixa a les seves besnétes, Eulàlia i Margarida, filles de Ramon Brotons, fill, a la vegada, d'una filla del testador de la qual desconeixem el nom.

Testament 14

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 4r.

Ramon Vahell, conegut amb el sobrenom de Baster, testa per raó de malaltia, el dia 10 d'abril de 1429. Era mercader i estava casat amb Isabel. El matrimoni tenia una filla, Angelina, casada amb Joan de les Canals.

El testador nomena hereva la seva filla i fa unes importants donacions a la seva dona, a qui reconeix i llege el dot i l'escreix. D'aquest dot el testador afirma que encara li

falten per cobrar 45 lliures i per raó d'aquestes té en penyora la casa anomenada d'en Forroll, al carrer Major de Berga.

Tant si continua vídua com si es torna a casar "*cum viro et sine viro*", Ramon Vahell deixa a la seva muller una habitació de la casa on vivien i el seu llit, una vinya a Montsospir i vestits i joies. Sobta en aquest document la generositat del testador en cas que la seva vídua torni a contraure matrimoni ja que en la major part de testaments, per no dir la totalitat, el marit sempre condiciona les deixes al fet que la muller visqui amb castetat i no es torni a casar.

Però Ramon Vahell devia repensar-se i 5 dies després de fer testament, el 15 d'abril de 1429, fa un codicil en què posa condicions a la seva muller Isabel. Aquesta rebrà l'herència estipulada en el testament si viu castament: "*casta vixerit et sine viro et amasio (...) si tamen ipsa uxor mea caste vixerit et honeste et vitam vidualem servaverit*".

El mateix dia de testar, Ramon Vahell ja havia fet un altre codicil on feia una deixa que havia de substituir un pelegrinatge a Sant Jaume de Compostel·la, a raó d'una promesa feta si guanyava un plet que l'enfrontava a Bernat de l'Om, Francesc Pujol i als seus socis. Aquesta mostra de religiositat popular ja s'ha tractat en el capítol corresponent.

Testament 15

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 24r.

Joan dels Arnaus testa per raó de malaltia el dia 16 de juliol de 1430. Fa hereus Déu i la seva ànima. El testador era un personatge important a la vila de Berga. Era prevere, exercia de notari de la vila, tenia el càrrec de rector de la parròquia de Santa Eugènia de Relat, nucli actualment pertanyent al municipi d'Avinyó (Bages)¹²⁹⁸, i també era beneficiat de la parròquia de Santa Eulàlia de Berga.

Al seu testament Joan dels Arnaus fa esment d'un seu germà, Jaume dels Arnaus, i d'una filla d'aquest, Constança, encara que sembla que tenia més germans i nebots.

Segons consta en una nota al peu del seu testament, Joan dels Arnaus va morir el 23

---

¹²⁹⁸ Per a més informació veure: DD.AA: *Bages*. Col·lecció Catalunya Romànica, vol. XI. Barcelona, 1984, pàg. 111. Com a simple curiositat afegirem que actualment en el municipi d'Avinyó encara hi ha famílies cognominades Arnaus.

de juliol de 1438 i va fer l'inventari dels seus béns el notari Joan Maçana.

Testament 16

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 6r.

Violant, casada amb el mercader Pere de Graner, testa per raó de malaltia el dia 15 d'agost de 1430. El matrimoni sembla que no tenia fills. La testadora fa hereva la seva mare, també anomenada Violant, i esmenta un oncle d'aquesta, Pere de Coromines.

Apuntem la possibilitat que Violant sigui la muller de Pere de Graner, a qui la seva mare Beatriu, vídua de Guillem Ramon de Graner, institueix hereu¹²⁹⁹. Per formular aquesta hipòtesi ens basem en el fet de la coincidència de persones i cognoms familiars que actuen en aquest testament com són els Coromines, els Graner i els d'Olibes.

Testament 17

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 8r.

Els Dilmer eren dos germans, Bernat que era apotecari i Pere que era pintor i mestre de cases. Aquest darrer, casat amb Constança, fa testament el 17 d'agost de 1430 i deixa com hereus Déu i la seva ànima. Els seus marmessors testamentaris seran dos preveres, un d'ells el seu nebot Pere Dilmer, canonge de Lluçà, i un paraire.

Sembla que el matrimoni no tenia fills. El testador esmenta en el seu testament el seu germà Bernat, la muller d'aquest, Violant, i els fills i filles d'ambdós. Dels fills del seu germà només esmenta Pere Dilmer, canonge de Lluçà i no especifica ni el nom ni el nombre de les filles. Tots els nebots i nebodes del testador rebran 11 sous i aquestes darreres, a canvi d'aquest llegat, hauran de resar per l'ànima del difunt.

El testador es preocupa per la subsistència de la seva muller després de la seva mort. Li reconeix totes les condicions econòmiques pactades en el document signat l'any 1424 (capítols matrimonials?), li dóna un bon nombre de robes i atuells i li lliga l'usdefruit d'una sèrie de béns immobles (un follador i un hort a la Torre de Cascalls i una casa situada a la plaça de la vila de Berga). També vol que gaudeixi

d'allotjament vitalici a la casa on actualment conviuen, fora del portal anomenat d'en Maya. Així mateix li lliga provisions per l'any de dol "*anni luctus*", consistents en "*tres saumatas vini, quatuor sestaria frumenti et medium bachonem carnis salse*".

En cas que Constança "*veniebat ad inopiam sive indigenciam et quod non posset vitam suam sustentare*" pot vendre el que li sigui necessari per viure.

Tot aquest llegat l'ha de rebre Constança a canvi d'una condició: "*quamdiu casta vixerit et sine viro et amasio*".

Una vegada morts el testador i la seva muller tots els béns han de ser venuts a l'encant públic i els diners distribuïts en causes pies.

Testament 18

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 5v.

Antoni Lugana era fill de Francesc Lugana, que ja era mort quan el seu fill fa testament, i de Blanqueta. L'ofici familiar era la sabateria ja que tant pare com fill, així com un cosí germà eren sabaters. Sembla que en el moment de testar, Antoni encara era solter. Testa per raó de malaltia el 28 d'agost de 1430 i nomena marmessors dos cosins germans, el pareire Pere Clari i el sabater Joan Riera. El primer devia ser fill del pareire Joan Clari que testa el dia 22 de novembre de 1421¹³⁰⁰.

Antoni nomena hereva de tots els seus béns la seva mare Blanqueta a la qual atorga poders per vendre, donar, empenyorar i, en definitiva, "*de eisdem testamentum facere prout sibi placuerit*".

Testament 19

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 9r.

Maria, vídua de Pere Guardiola, testa per raó de vellesa i malaltia el 9 d'agost de 1431. Va sobreviure uns dos anys al seu marit, que va testar l'any 1429¹³⁰¹.

En el seu testament, Maria només esmenta tres fills, els preveres Narcís i Pere, i Oliva, casada amb el teixidor de draps de llana Pere Andreu Merolla. A diferència

---

¹²⁹⁹ Volum II, apèndix documental, document 269 (testament 21).

¹³⁰⁰ Volum II, apèndix documental, document 343 (testament 8).

¹³⁰¹ Volum II, apèndix documental, document 259 (testament 13).

del testament del seu difunt marit no menciona ni Ramon Brotons ni les seves filles, que el testador reconeix com a besnétes. Eren fruit d'un primer matrimoni de Pere Guardiola? Igualment, la testadora només parla d'una néta, Bartomeua, filla d'Oliva i de Pere Andreu Merolla, a qui deixa uns paternostres, i no cita Clarona i Pere que apareixen com a fills de la parella en el testament de Pere. Havien mort o, simplement l'àvia no els deixa res?.

Maria, com havia fet també el seu difunt marit, nomena hereu dels seus béns el seu fill Narcís. Als altres fills, al també prevere, Pere, li deixa 50 sous, i a la seva filla Oliva només 10 sous.

Testament 20

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 10v.

Bartomeu Benet, també conegut amb el malnom de Guilló, d'ofici baster i hostaler, fa testament, per raó de malaltia, el 22 de maig de 1433. Estava casat amb Francisca i tenien quatre fills, Bartomeu, Galceran, Joan i Beatriu. Indirectament sabem que el testador n'havia tingut més, ja que quan tria el lloc on vol ser soterrat esmenta: "*in tumulo ubi filii mei sepulti existunt*".

Els quatre fills de Bartomeu i Francisca devien ser encara relativament joves ja que el pare, en el seu testament, els nomena tutors. Aquests tutors seran Francisca, muller del testador i mare dels nois, i Oliva i Ramon, germans del testador.

Bartomeu nomena hereu el seu fill Bartomeu, que suposem que devia ser el gran. Els altres dos fills, Joan i Galceran, rebran cada un d'ells 15 lliures. La seva única filla, Beatriu, en rebrà 25 que li han de servir per al dot.

El testador també estableix l'ordre en què vol que sigui substituït l'hereu si es produeixen morts sense descendència. Aquest ordre és Bartomeu, Joan, Galceran, Beatriu i Ramon Benet, aquest darrer germà seu.

Bartomeu Benet també es preocupa al seu testament del benestar de la seva muller. Li reconeix i li lliga 40 lliures que constituïen la seva aportació al matrimoni, 25 lliures de dot i 15 per vestits. El testador reconeix que les lliures dels vestits encara no s'han pagat, però que ell les hi deixa igualment i, a més, hi afegeix 10 lliures més. És interessant el tracte que el testador dispensa al seu germà Joan. Li lliga 100 sous i

el seu manteniment vitalici en menjar, vestit i calçat si resideix a casa del testador i serveix la casa com ho està fent en aquell moment.

Quan testi, Joan podrà disposar del llegat monetari del seu germà, 100 sous, per a causes pies a favor de la seva ànima i ha de ser l'hereu Bartomeu Benet qui s'encarregui de complir les seves darreres voluntats.

En cas de no fer testament, l'hereu i els marmessors de Bartomeu disposaran dels 100 sous i els gastaran en causes pies, segons el seu arbitri.

Totes aquestes consideracions que fa el testador en referència al seu germà, semblen indicar que estem davant d'una persona més o menys incapacitada i és el germà gran qui es preocupa d'ell fins després de la seva mort, organitzant les pregàries i les causes pies per a la seva ànima.

Testament 21

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 13r.

Beatriu, vídua del mercader Guillem Ramon Graner, testa per raó de malaltia, el 21 d'agost de 1433. En triar sepultura manifesta la voluntat de ser enterrada a la tomba on reposa la seva mare.

Creiem que Beatriu pertanyia a la família dels d'Olibes i estava emparentada amb els Vernet, els Santamaria i, per casament, amb els Graner.

En el seu testament, Beatriu fa llegats a diversos familiars, a un oncle matern, a cosins germans i a una cunyada.

Com a família més propera la testadora esmenta tres fills, Pere, Bernat i Huguet. El fill gran, Pere, serà el que Beatriu nomenarà com a hereu. Aquest Pere, en el moment de testar Beatriu, tenia un fill, Joanet. Creiem que la muller de Pere i potser la mare de Joanet va ser la Violant que hem vist fent testament l'any 1430¹³⁰².

Els llegats monetaris que fa Beatriu als dos fills no hereus són iguals per a tots dos, 65 lliures de participació en el negoci familiar. Al seu nét Joanet el llegat és de 10 lliures.

Testament 22

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 12r.

Margarida, vídua d'Antoni de Torrentfornos, testa per raó de malaltia el 25 de setembre de 1433. Els familiars més pròxims que esmenta Margarida en el seu testament són cosins, fet pel qual deduïm que no tenia fills.

La testadora consta ja difunta cinc dies després de fer testament, el 30 de setembre, en el document d'inventari dels seus béns.

Testament 23

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 10r.

Joan de Santpere era un sedacer que vivia a Puiglorenç, actual Puèglaurenç, poble del Lauragués, territori llenguadocià amb capital a Castèlnòu-d'Arri, prop de Tolosa de Llenguadoc.

El sedacer, trobant-se malalt, atorga testament el 8 d'octubre de 1433. Fa hereus els seus dos fills, Joan i Pere.

Testaments 24 i 25

APBerga. Llibre Notarial 251, fols. 29v i 14v.

El matrimoni format per Mateu Noguer i Romia fan testament el 4 de gener de 1434. Tant Romia com Mateu nomenen els mateixos marmessors testamentaris Miquel i Arnau Gilabert (germans de Romia i cunyats de Mateu), els seus fills, Antoni i Arnau, i els seus gendres, Lluís de Santamaria i Ramon Brotons.

El matrimoni Mateu Noguer-Romia tenia cinc fills, dos nois i tres noies. Els nois eren Antoni i Arnau i segurament encara eren solters quan els pares fan testament. Les noies eren Isabel, Elionor i Francisca. Les dues primeres estaven casades i tenien fills. Isabel, casada amb Lluís de Santamaria, tenia quatre fills, Pere, Lluís, Damià i Beatriu. Aquesta parella i un dels seus fills, Pere, apareixen també esmentats al

---

¹³⁰² Volum II, apèndix documental, document 264 (testament 16).

testament de Beatriu, vídua de Guillem Ramon de Graner, com a cosins de la testadora.

L'altra filla, Elionor, estava casada amb Ramon Brotons i tenien, almenys, un fill, Joanet. Sembla que la tercera filla era soltera.

Romia nomena hereu dels seus béns el seu fill Antoni. La testadora deixa 5 sous a cada filla, 10 sous al seu fill Arnau i 5 sous per cada nét o néta.

L'ordre successori que estableix per si l'hereu mor sense descendència és Antoni, Arnau, Isabel, Francisca, Elionor i els fills de Lluís de Santamaria i Isabel, a parts iguals. En cas que l'herència arribi a aquests darrers, hauran de recompensar monetàriament els fills de les altres dues filles, Elionor i Francisca.

Mateu Noguer, que testa per raó de malaltia, el mateix dia que la seva muller, nomena hereu el seu fill Arnau.

A la seva muller, li reconeix el dot i l'escreix, li lliga les joies i els drets que té sobre els béns del testador i la nomena "*domina potens et ussuctuararia*" a condició que "*vivente sine viro, caste et honeste*".

Quan el testador estableix l'orde successori concreta que primer seran els fills, Arnau i Antoni, després les filles, Isabel, Francisca i Elionor i si tots ells moren, l'herència ha de passar al seu parent més pròxim, a condició que adopti el cognom Noguer.

Referent a les deixes a la família, Mateu Noguer deixa béns mobles a Antoni, el fill que no és l'hereu, i 5 sous a les filles i als néts i nétes.

Testament 26

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 16r.

Pere de Santacreu testa, per raó de malaltia, el dia 18 de gener de 1434. Nomena marmessors testamentaris els seus cunyats, Joan Pila i Andreu Pinyana. El primer era el marit de la seva germana Clara i el segon, que era prevere, era germà de Saura, la muller del testador.

Pere de Santacreu i Saura tenien dos fills, Cristòfol i Celdònia. Creiem que eren petits perquè el pare els nomena uns tutors: Saura, muller del testador i mare dels menors i l'oncle d'aquests, Joan Pila.

El testador fa hereu el seu fill Cristòfol i deixa 50 lliures a la filla, Celdònia.

Quant a la seva muller, el testador es preocupa del seu benestar quan ell falti. En

primer lloc li reconeix el dot i l'escreix i li lliga els vestits i les joies que ella havia aportat al matrimoni i, també, les que ell li havia fet fer o donat després. La nomena "*domina potens et ussusufructuaria*" vitalícia dels seus béns i vol que visqui a casa amb l'hereu. Per a mantenir-se disposarà dels béns del testador i del seu treball "*vivat de bonis meis et de suo labore*". L'hereu l'ha de respectar i obeir "*herede meo qui eam venerare teneatur et sibi obedire in omnibus et per omnia tanquam bonus filius obedire tenetur sue matri*".

El testador també contempla la possibilitat de discrepàncies entre la seva vídua i el seu hereu. En aquest cas, Saura, la vídua, podrà disposar d'una altra casa també propietat del testador i de l'usdefruit d'una vinya.

Totes aquestes atencions i llegats són amb una condició, que el testador repeteix tres vegades: "*quamdiu casta vixerit et sine viro*".

L'ordre successori que Pere de Santacreu estableix és primer els fills, Cristòfol i Celdònia, i després la seva germana Clara. Si Clara arriba a rebre l'herència i Saura encara és viva, l'haurà de recompensar amb 25 lliures.

Testament 27

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 17v.

Sibil·la, muller del pagès Arnau Ramat, testa per raó de malaltia el dia 2 de setembre de 1434. En el testament no esmenta cap fill, encara que sabem que n'havia tingut ja que quan tria sepultura menciona: "*in tumulo ubi filii mei et avus meus sepulti existint*".

Institueix hereu el seu marit i fa una deixa a un nebot, Llorenç Aramus. També menciona un oncle matern, Jaume çà Ingla, canonge de Vic.

Testament 28

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 19v.

Constança, vídua del mercer Arnau Perpinyà, testa per raó de vellesa, el 5 de gener de 1435. Al seu testament no esmenta cap familiar viu i deixa tots els seus béns per a

causes pies. Entre aquestes cal remarcar la confecció d'una capa processional per a l'església parroquial de Santa Eulàlia de Berga.

Testament 29

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 22v.

El prevere Bernat de Cercs testa, per raó de vellesa i malatia, el 4 de gener de 1437. Al testament no esmenta cap familiar directe i fa hereu de tots els seus béns a Antoni Comellas, que també tria com a marmessor, i fa importants deixes a Bartomeu, pare d'aquest. Desconeixem la relació i/o parentiu que el testador tenia amb els Comellas, només sabem que Bartomeu Comellas "*per magnum tempus in domo mea sterit*". El testador nomena aquest "*dominus potens et ussuctuarius*" de tots els seus béns a canvi que es comporti castament "*vivente sine uxore et amasia*" i convisqui amb el fill, Antoni, el seu hereu "*...habeat cohabitare et residenciam facere cum Antonio Comellas, eius filio, heredi meo universali infrascripto et cum sua familia et quod omnes vivant de dictus bonis in bona concordia et amore et quod quilibet ipsorum laboret iuxta posse per eorum vite sustentacione...*"

Si sorgeixen diferències entre l'hereu i l'usufructuari, Joan i Pere Bach han d'intentar resoldre els problemes. Joan Bach, mercader de Barcelona, es nomenat supervisor testamentari.

L'hereu, quan es casi, podrà utilitzar els béns heretats per assegurar el dot i l'escreix a la seva esposa.

Testament 30

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 100r.

Bartomeua, muller del ferrer Pere Garrigosa, fa testament per raó de malaltia el dia 18 de gener de 1437. El matrimoni tenia cinc fills, quatre nois i una noia. Nomena hereu el seu fill Francesc i fa deixes monetàries als altres, Arnau, Joan i Pere (aquest darrer era prevere). La filla, Elisenda, estava casada amb Joan Garreta junior i tenien cinc fills, Francisca, Eulàlia, Bartomeua, Joan i Antoni.

El seu fill Arnau havia signat capítols matrimonials el 18 de març de 1429 amb

Margarida Maçot¹³⁰³.

Bartomeua, néta de la testadora, filla d'Elisenda i de Joan Garreta, estava casada amb Nicolau de Brotons i el matrimoni tenia un fill, Huguet de Brotons.

Remarquem una certa repetició de noms. Una néta es diu com l'àvia i un fill, com el pare.

La testadora deixa la mateixa quantitat de diners als fills (20 sous), i als néts i nétes (5 sous). Només hi ha una excepció: a la seva néta Francisca, li deixa un cofre, una vànova i unes estovalles. Per al seu besnét, Huguet de Brotons, la deixa és de 3 sous.

La testadora, en redactar les seves darreres voluntats, es preocupa del benestar del seu marit una vegada ella falti. La primera mesura és el seu nomenament com a marmessor testamentari i, la segona, l'obligació que imposa a l'hereu de sostenir i alimentar el seu pare "*in omnibus sibi necessariis toto tempore vite sua ...*".

Testament 31

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 21v.

Eulàlia testa, per raó de malaltia, el 3 de maig de 1437. Estava casada amb Pere Teixidor, paraire i mercader. En el testament menciona dues filles, Joana i Eulàlia, ambdues casades. Sabem, però, que havia tingut més fills ja que vol reposar "*in tumulo ubi sepulti existents filii mei*".

Joana estava casada amb Joan de Gatueres de Sant Llorenç de Morunys i sabem que tenien fills, encara que el testament no en cita el nom.

L'altra filla, Eulàlia, estava casada amb el paraire Maties Serra i tenien una filla, de nom Marquesa.

La testadora nomena marmessor testamentari el seu marit, però no li fa cap llegat ni fa cap advertiment a les filles sobre la seva manutenció i sosteniment..

Eulàlia fa hereves dels seus béns les dues filles, Joana i Eulàlia, a parts iguals.

---

¹³⁰³ APBerga. Llibre Notarial 34, f. 19r

Testament 32

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 36v.

El prevere Galceran de Santamaria, beneficiat de l'altar de Sant Tomàs de l'església de Sant Joan de Jerusalem de Berga, testa per raó de vellesa, el dia 1 d'abril de 1438. Entre les persones que tria per fer de marmessors del seu testament hi figura un seu germà, el paraire Jofre de Santamaria, que també serà el seu hereu. Una seva filla i, per tant, neboda del testador, de nom Eulàlia, en rep una deixa monetària.

Trobem a la família Santamaria en el testament de Beatriu, vídua de Guillem Ramon de Graner¹³⁰⁴.

Testament 33

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 33v.

Joan Orriols fa testament, per raó de vellesa i malaltia, el dia 1 de juny de 1438. Havia sobreviscut a dues dones i diversos fills, tal i com ho explica en triar sepultura: *“in tumulo ubi uxores mee et filii mei sepulti existint”*.

Sabem que la segona muller del testador s'anomenava Clara però desconeixem el nom de la primera. Clara era filla de Pere Garreta i neboda de Francesc Garreta que fou qui va fer edificar la capella de Queralt.

Al seu testament, Joan Orriols esmenta cinc fills, un d'ells ja difunt. Són tres nois, Lluís, Pere i Joan, i dues noies, Blanquina i Angelina.

Lluís era mort quan el pare fa testament. Sabem que tenia dos fills: Francesc, que residia a Vic, i Lluís.

Blanquina i Angelina estaven casades amb Jaume Niubó (perit en lleis com el seu sogre) i amb Guillem Pere de Sorribes (paraire), respectivament.

Blanquina, Angelina i Lluís eren fills del primer matrimoni de Joan Orriols. Del segon matrimoni havien nascut Pere i Joan, que el testador nomena hereus a parts iguals.

Joan estava casat, des de l'any 1431, amb Violant, filla de Miquel Gilabert i Sança¹³⁰⁵. Joan era ja mort l'any 1455 ja que, en aquesta data, la seva muller consta

---

¹³⁰⁴ Volum II, apèndix documental, document 269 (testament 21).

¹³⁰⁵ APBerga. Llibre Notarial 34, f. 78r

casada amb Francesc Sorribes¹³⁰⁶.

L'ordre successori que estableix Joan Orriols, si hi ha defuncions entre els hereus, és: primer, Pere i Joan, en segon lloc, els néts Francesc i Lluís i, finalment, les filles, Blanquina i Angelina.

Testament 34

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 26r.

Miquel Oller dicta testament per raó de malaltia el dia 3 de gener de 1439. Estava casat amb Caterina i, en aquesta data, no tenien fills.

Com a parents més pròxims el testador esmenta un cosí germà, Tomàs de Nobarbats, ja difunt i una filla d'aquest, Marianna a qui fa un llegat de 100 sous per al seu dot.

Miquel Oller fa hereva la seva muller Caterina. Aquesta rebrà les 15 lliures del seu dot i les seves joies i vestits., a més de tots els béns del testador, que podrà vendre si els necessita per viure "*possit eciam et valeat iamdicta bona expendere pro sustentacione vite sue et non aliter*". També podrà fer estada vitalícia a la casa del testador. Tot això és a condició "*quandium casta vixerat et sine viro*".

Una vegada morta Caterina, els béns del testador s'han de vendre a l'encant públic i gastar-se en causes pies.

Testament 35

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 46v.

Beatriu, vídua del pare Pere Cases, testa per raó de malaltia i vellesa el dia 3 de gener de 1439. El matrimoni no havia tingut fills i la testadora fa diversos llegats a un nebot, Guillem Ramon de Santamaria, fill d'un seu germà i homònim.

Beatriu institueix hereu universal dels seus béns un seu cosí, Lluís d'Ortigues i fa també algunes deixes a Antònia, la muller d'aquest. Igualment, Lluís i Antònia són també els marmessors del testament, juntament amb fra Bernat Portell, del convent de framenors de Sant Francesc.

---

¹³⁰⁶ Volum II, apèndix documental, document 327 (testament 65).

La raó de les deixes a Lluís i Antònia són degudes a “*qui onus assumpsit me providendi et alimentandi in mea extrema necessitate*”.

Testament 36

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 33r.

Saureta, casada amb el pare Pere Planes, testa per raó de malaltia el dia 7 de febrer de 1439. Nomena marmessors testamentaris el seu marit i a dos dels seus fills, fra Miquel Planes i Ramon Planes.

El matrimoni, a més d'aquests dos fills, tenia una filla, Clara, vídua de Guillem Ramon de Pinosa, de Bagà. Aquest matrimoni tenia quatre fills, Francesc, Joan, Antoni i Antònia.

La testadora nomena hereu el seu fill Ramon i deixa als altres dos fills, fra Miquel i Clara, la mateixa quantitat de diners, 5 sous. Als seus quatre néts els deixa 12 diners a cadascun.

Saureta també es preocupa del seu marit. A més de nomenar-lo marmessor testamentari, com ja hem dit, vol que l'hereu li faci lliurament del dot de la testadora.

Testament 37

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 20v.

Violant, muller de Jaume Jonera, testa per raó de malaltia el dia 1 de novembre de 1439. Al testament no esmenta descendents directes i fa diferents llegats a nebots i renebots. Nomena com a marmessor testamentari i hereu el seu marit a qui llega tots els seus béns sense cap condició ni limitació “*ad omnes suas voluntates faciendas*”.

Testament 38

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 37r.

El mercader Pere de Miquels fa testament per raó de malaltia el dia 11 de març de l'any 1441. Estava casat amb Clara i el matrimoni havia tingut almenys un fill,

Bernat, ja mort quan el pare fa testament. A la documentació estudiada, trobem aquest Bernat de Miquels esmentat diverses vegades entre els anys 1421 i 1422¹³⁰⁷.

Els marmessors testamentaris triats per Pere són tots parents seus: el seu germà, Arnau de Miquels, la seva muller, Clara, i el seu cosí germà, Pere Miquel Verneda.

El testador fa hereva universal dels seus béns la seva néta Beatriu, filla del difunt i ja esmentat Bernat de Miquels i de la seva muller, Isabel. L'hereva devia ser encara menor d'edat ja que l'avi nomena uns tutors per a ella. Aquests tutors són la seva àvia i muller del testador, Clara, Bernat de Cantallops, Jofre Ramon d'Avià i Bernat Verneda. La missió d'aquests tutors serà "*eius et bona sua regant, custodiant, protegant, administren et deffendant*".

El testador no s'oblida d'assegurar el benestar de la seva muller a qui nomena "*domina potens et ussufructuariam toto tempore vite sua*" de tots els seus béns a condició que "*casta vixerit et sine viro*". També li reconeix el dot i l'escreix i li fa donació dels vestits i les joies que ell li havia fet fer o regalat "*quas ego sibi fecerum seu dederum*".

Finalment, el testador estableix l'ordre successori que s'havia de seguir en cas que l'hereva morís o no tingués descendència. De l'hereva, els drets havien de passar a Arnau de Miquels i d'aquest a Clara.

Testament 39

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 40r.

El pastor Ponç Faig testa, per raó de malaltia, el 10 d'agost de 1441. Segurament devia ser solter. Al seu testament només esmenta un germà, Joan Faig, i una fillola, Margarida, casada amb en Corbarola, de la parròquia de Sant Esteve de Vilaspirans, terme de la Guàrdia.

Testament 40

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 41v.

Tomàs de Fohivas testa, per raó de malaltia, el 15 d'octubre de 1441. El creiem

---

¹³⁰⁷ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 6v i 138r

originari de la casa de Fohives, masia encara existent dins l'actual terme municipal d'Olvan.

Estava casat amb Eulàlia i el matrimoni tenia dos fills, Antoni i Jaume.

El testador devia ser encara jove ja que la seva mare, de nom Francisca, encara era viva i els seus fills no eren majors d'edat, com sembla indicar-ho el fet que els nomena uns tutors. Aquests tutors seran Jaume del Puig i Bartomeu de Montsent, de la parròquia de Sant Martí de Llavaneres.

A més d'aquests parents més pròxims, al testament, Tomàs també fa esment de dues ties, Margarida, casada amb Pere Levaig de la parròquia de Pedret, i Andreua, casada amb Pere Riera.

Tomàs nomena hereu el seu fill Antoni. A Jaume, el seu fill segon, li deixa 50 sous i, a més vol que, quan arribi el moment de casar-se, sigui dotat segons les possibilitats que en aquell moment hi hagi al mas que posseeix el testador. Quatre amics, dos per part de pare i dos per part de mare, escollits dos per l'hereu i els altres dos per Jaume, quantificaran aquest dot.

El testador manifesta la voluntat que la seva mare, Francisca, pugui viure a casa de l'hereu i que allà tingui manutenció i tot el necessari: "*provisionem et alimenta et omnia alia sibi necessaria super bonis meis quamdiu vixerit et in manso meo habitacionem faciet cum herede meo universali*". També li lliga totes les seves joies i vestits "*omnes vestes et jocalias ..... ad omnimodam suam voluntatem*".

A la seva muller, Eulàlia, li reconeix el dot i l'escreix i li dóna les robes i joies que ella va aportar al matrimoni i les que ha adquirit posteriorment.

En l'ordre que estableix si l'hereu mort sense descendència, Eulàlia no hi consta. L'ordre és: primer els dos fills, Antoni i Jaume i, després, els parents per via paterna més pròxims.

Testament 41

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 46r.

Maria, vídua de Berenguer de Casanova, testa per raó de malaltia i vellesa el dia 2 de desembre de 1441.

Nomena com a marmessor testamentari un dels seus fills, el prevere Pere de Casanova. A més de Pere, la testadora esmenta dos fills més, Francesc i Joan. La

testadora fa hereu en Joan.

Les deixes per als dos fills no hereus són 20 sous a cadascú.

Testament 42

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 69v.

Eulàlia fa testament el 14 d'abril de 1442. Era filla de Joan de Balòs i estava casada amb Pere Serradell. Al seu testament, Eulàlia no esmenta cap descendent i només fa referència a un germà, Bernat, i a dues germanes, Joana i Constança.

El cas d'Eulàlia és una mica especial ja que, en el testament, confessa el robatori que havia anat fent al seu marit, Pere Serradell, a qui, en penitència, nomena hereu i també marmessor testamentari. De fet, més que una deixa testamentària el què fa Eulàlia és una donació “*donacionem firmissimam et irrevocabilem inter vivos facio de presenti ad omnes eorum voluntates semper libere faciendas*”.

L'única condició que Eulàlia posa a la donació de tots els seus béns al marit és que, mentre ella visqui, pugui viure a casa d'aquest i hi tingui menjar, roba i calçat.

A diferència de tots els altres testaments i en ser una donació “*inter vivos*”, signen el document els dos membres del matrimoni, Pere Serradell i Eulàlia.

Testament 43

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 60v.

Violant testa, per raó de malaltia, el dia 2 d'octubre de 1442. Estava casada amb l'apotecari Bernat Dilmer, cosí de Pere Dilmer, pintor i mestre de cases, que hem trobat fent testament l'any 1430¹³⁰⁸.

Al seu testament, Violant esmenta tres filles, totes elles ja casades. Caterina era casada amb el segurament mercader Joan de Sorribes, Eulàlia amb el notari Joan Maçana i Oliva amb el ferrer Joan Noguera. També esmenta un germà, Berenguer Brotons, àlies Perpinyà. Eulàlia deixa al seu marit l'usdefruit de tots els seus béns que, una vegada mort aquest, s'han de repartir, a parts iguals, entre les tres filles.

Testament 44

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 61v.

Pere de Camprubí testa per raó de malaltia el 8 d'octubre de 1443. Estava casat amb Francisca i sembla que el matrimoni no tenia fills. Sabem que Francisca era filla de Bernat Riera.

El testador nomena hereu de tots els seus béns el seu renebot Bernat, fill de Pere, fill a la vegada de Bernat de Camprubí, germà del testador. Aquests béns consisteixen en diverses cases, horts i diners. A la mort del testador tot s'ha de vendre a l'encant públic i tots els diners s'han d'invertir a la Taula de Barcelona. Aquests diners i els interessos que generin seran per a l'hereu.

A més de Pere, el testador tenia altres nebots, fills tots ells del seu germà Bernat. Són Joan, Ramon, ja difunt, i Joana, casada amb el donzell Joan de Palmerola.

A més de Bernat, el testador tenia altres renebots, Miquela, filla de Pere i germana de l'hereu i Antònia, filla del difunt Ramon de Camprubí.

És interessant el tracte que el testador dispensa a la seva muller, tracte que diu és degut a *“eo quia dignum et iustum esse michi videtur quod pro tanto servicio per tam michi impenso in mea longa infirmitate et alter quia iuxta posse semper laboravit in bonis meis perquirendo eisdem omne comodum et dampnum pro viribus evitando debeat racionabiliter de dictis bonis aliquam remuneracionem habere quod eius vita sustentetur in sua senectute”*.

Per aquestes raons, Pere de Camprubí reconeix a la seva muller Francisca el dot i l'escreix i li dona els vestits i les joies *“sui corporis”* a més d'altres robes i atuells. Vol que tingui allotjament vitalici a casa de l'hereu del testador i, a més, li llega un hort que va ser del pare de Francisca i que, a la mort d'aquesta, ha de revertir a l'hereu del testador. Francisca ha de rebre provisions per l'any de dol i un manto de drap de ferret per fer-se una túnica de dol *“de quo faciat unam tunicham lugubrem”*.

A més, el testador vol que part dels diners que té a casa, uns 800 florins, siguin invertits en la compra de censals, que donin de rèdit 12 diners per lliura, fins a un màxim de 20 lliures de rèdit anual. Els rèdits d'aquests censals han de ser per a Francisca mentre visqui. L'única condició que posa Pere de Camprubí és que Francisca en faci tres parts iguals: una l'ha de donar a l'hereu *“pro succurrendo eum*

---

¹³⁰⁸ Volum II, apèndix documental, document 265 (testament 17).

in scolis et aliis sibi necessariis” i, les altres dues, se les pot quedar “*pro eius vite sustentacione*”.

Tots aquests béns els rebrà Francisca a condició que visqui castament “*caste viventis et sine viro*”.

Testament 45

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 65v.

Sibil·la, segona muller de l'arquer Guillem Noguera, ja difunt, testa per raó de malaltia el 3 d'abril de 1444. Sabem que no va morir els dies immediats a la redacció del testament ja que encara era viva el dia 22 del mateix mes, quan es fa inventari dels seus béns.

Del seu matrimoni amb Guillem Noguera havia tingut un fill, Guillem Ramon, a qui fa hereu de tots els seus béns

Sibil·la era de la família Torrades i tenia 3 germans, Joan, Pere i Ramon, i diversos nebots i renebots. Fills i filles dels seus germans eren, sense que puguem precisar de quin d'ells, Joana, Antoni, Caterina (casada amb Pere Boixader), Joan, Marquesa (casada amb Antoni de Torreblanca) i Beatriu (casada amb Pere de Vilardaguet). Els renebots que esmenta al testament són Caterina, filla de Caterina i de Pere Boixader, i Beatriu, filla de Joan Torrades.

Entre les darreres voluntats de la testadora hi ha el desig que es diguin dos trentenaris de misses de Sant Amador per l'ànima dels seus pares.

Testament 46

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 68r.

Caterina, vídua d'Huguet d'Ortigues, testa per raó de malaltia el dia 5 de gener de 1447. Nomina hereva universal la seva filla Clara, casada amb Pere de Coromines. Sabem que, a més de Clara, la testadora havia tingut un altre fill, Galceran, ja difunt. La notícia la sabem per la mateixa testadora que en escollir el lloc d'enterrament diu: “*in tumulo ubi sepultus existit Galcerandus, filius meus*”.

Del matrimoni de la seva filla Clara amb Pere de Coromines n'havia nascut un fill, Joan de Coromines, nét de la testadora i que figura entre els marmessors testamentaris d'aquesta.

La filla de la testadora farà testament l'any 1455¹³⁰⁹, en el qual podrem comprovar com ha variat la família en el transcurs dels anys.

Testament 47

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 92r.

Elionor, vídua de Guillem Guitard, fa testament per raó de malaltia i vellesa el dia 9 de desembre de 1447. Pertanyia a la família de la Pila i era germana de Guillem Pere de la Pila, que trobem fent testament dos dies després que ella, l'11 de desembre de 1447.

Elionor havia sobreviscut uns 26 anys al seu marit, Guillem Guitard, a qui hem trobat fent testament el 13 d'abril de 1421.

En el transcurs dels anys que van des del testament de Guillem al de la seva dona Elionor, la família ha sofert uns canvis que ara passem a veure.

Sabem que el matrimoni havia tingut diversos fills que eren morts feia anys. Així, en el testament de Guillem, en triar sepultura, llegim: "*in tumulo in quo filii mei mortui sunt sepulti*" i en el de Elionor: "*in tumulo ubi filii mei et Guillelmi Guitard, virum meum, quondam, sepulti existunt*".

Al testament de Guillem Guitard es menciona una filla viva, Francesquina i un nét, Joan Galceran, fill d'una altra filla de Guillem, de nom Joana i de Lluís de Graner, ambdós difunts.

Pel testament d'Elionor sabem que Francesquina, ara anomenada Francina, s'havia casat dues vegades, la primera amb Francesc Clari i, a la mort d'aquest, amb Antoni Esteve de Quer. Del primer matrimoni Francina havia tingut una filla, Bartomeua, néta per tant d'Elionor. La relació de la testadora amb el seu segon gendre, Antoni Esteve de Quer, devia ser molt bona ja que el nomena marmessor i també li fa algunes deixes.

Pel testament d'Elionor sabem que el matrimoni format per Francina i Antoni Esteve de Quer havien tingut fills, encara que no en coneixem ni el nom ni el nombre.

Al seu testament Elionor no esmenta Joan Galceran, fill dels difunts Joana i Lluís de

Graner que sí que hem trobat en les darreres voluntats de Guillem. Podem suposar que ha mort o bé que potser no era nét d'Elionor ja que podria ser fill d'una filla d'un primer matrimoni de Guillem i que, per tant, no tingués un parentiu directe amb la testadora.

A qui sí que cita Elionor al seu testament és una néta, Joana, casada amb Guillem Sala. Aquesta no és esmentada al testament de Guillem Guitard. No sabem de qui és filla i desconeixem perquè no apareix esmentada al testament del qui sembla ser el seu avi, Guillem Guitard.

Elionor fa diferents deixes monetàries a la filla, gendre, germà i nétes i nomena hereus Déu i la seva ànima.

Testament 48

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 75r.

Guillem Pere de la Pila, germà d'Elionor i cunyat de Guillem Guitard, fa testament el dia 11 de desembre de 1447 per raó de malaltia. Al seu testament indica que ja en vida va donar tots els seus béns a Joana, filla d'una neboda seva, casada amb el mercader berguedà Guillem Sala. És la mateixa Joana que hem trobat al testament anterior, d'Elionor, àvia seva.

El testador no esmenta cap més familiar, fet que ens fa suposar que devia ser solter. Un altre detall sembla que ho confirma: en triar sepultura vol ser enterrat "*in tumulo ubi pater meus sepultus existit*".

Testament 49

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 71r.

Ramon Puig testa per raó de malaltia el dia 11 de desembre de 1448. Estava casat amb Eulàlia i el matrimoni tenia 4 fills i n'esperaven un 5è. El nom dels fills és Tomàs, Ramon, Joanet i Eulàlia.

Al seu testament nomena tutors per aquests fills, fet que ens fa suposar que eren

---

¹³⁰⁹ Volum II, apèndix documental, document 326 (testament 64).

joves. Aquests tutors seran Bartomeu del Gall i Andreu Catlà, oncle matern i germà del testador, respectivament. Aquests dos, juntament amb Bartomeu Puig, un altre germà del testador, són nomenats per aquest marmessors testamentaris.

L'hereu de Ramon Puig serà el seu fill gran, Tomàs. Si hi ha problemes amb l'herència, aquesta passarà als altres fills en el següent ordre: Ramon, Joanet, Eulàlia i al fill, o filla, pòstum.

A la seva muller Eulàlia, la nomena usufructuària vitalícia dels seus béns, a condició que "*casta vixerit et sine viro*"; també li reconeix la part del dot que ja ha rebut, 11 lliures sobre un total de 45, i hi afegeix 10 florins. Així mateix vol que tingui allotjament a la casa familiar.

Ramon Puig figura ja mort dos dies després de fer testament, a l'inventari dels seus béns.

Testament 50

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 76r.

Joan Çavall, cirurgià berguedà, vol iniciar un pelegrinatge a Roma i, davant els perills que suposa un viatge tan llarg per mar, fa testament el dia 15 de gener de 1450.

De Joan sabem que s'havia casat dues vegades, la primera, amb Clarona, de qui tenia una filla, Caterina, i la segona amb Antònia de qui tenia dos fills, Baltasar i Gaspar. No sabem de quina de les dues dones era un altre fill, Joanet, a qui el testador nomena hereu. En cas que aquest no pugui heretar-lo, estableix l'ordre que s'ha de seguir per l'herència i que és: Joanet, Gaspar, Baltasar, Caterina i Melcior Çavall. Veiem que primer l'herència és per als fills mascles, després per a la filla i, finalment, si no queda cap fill viu, l'hereu ha de ser el seu germà.

Els fills del testador devien ser encara relativament petits ja que aquest els nomena uns tutors que seràn el seu germà Melcior Çavall i Guillem Calvet.

Es curiosa l'associació de noms d'aquesta família: Melcior, Gaspar i Baltasar, germà i fills del testador, respectivament.

En el testament, Joan es preocupa del benestar de la seva muller. Li reconeix el dot, li lliga 10 lliures i la nomena "*domina potents et usuffructuaria*" vitalícia de tots els seus béns mentre "*casta vixerit et sine viro*".

Testament 51

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 89v.

El prevere Francesc d'Ardalló testa per raó de vellesa i malaltia, el 18 de gener de 1451. Nomena marmessors testamentaris dos preveres, Joan Ballester i Francesc Corts, i Pere Canals, marit de la seva neboda Marquesa.

A aquesta i als seus fills, el testador ja els havia fet donació de tots els seus béns, reservant-se només un breviari. Al testament, Francesc d'Ardalló disposa que aquest breviari sigui venut i que dels diners obtinguts es paguin l'enterrament, les misses i altres llegats pietosos, i en cas que sobrin diners, s'han de donar a un altre nebot del testador, Bernat, a qui aquest nomena hereu.

Testament 52

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 77r.

Jaume Quar testa per raó de malaltia el dia 1 de març de 1451. Estava casat amb Cília, filla de Berenguer Badia i de Beatriu. Sabem que el matrimoni tenia dos fills, Bartomeua i Jaume. Aquest darrer és nomenat hereu. Bartomeua estava casada amb Lluç Ferrer i tenim els seus capítols matrimonials, signats el 27 de gener de 1422¹³¹⁰. Per tant, en el moment en què el pare fa testament, la filla feia uns 29 anys que estava casada. Aquest matrimoni tenia fills i néts ja que el testador parla de néts i besnéts, sense especificar, però, ni nom ni nombre.

Al seu testament, Jaume Quar estableix una sèrie de condicions favorables per a la supervivència de la seva dona. En primer lloc, la nomena marmessora testamentària, juntament amb el cirurgià Gaspar Corts. També li llega roba de casa i atuells de cuina, béns tots ells que havien estat de Beatriu, difunta mare de Cília. La nomena “*dominam potentem et usuffructuariam*” de manera vitalícia, a condició que “*casta vixerit et sine viro*”. Però, a més de ser usufructuària vitalícia, si en té necessitat, podrà vendre els béns del testador, sempre que serveixin per “*sustentacione vite sue et Jacobi Quar, filii et heredis mei infrascripti*”.

Testament 53

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 78r.

Esperandéu de Coromines testa per raó de malaltia el 15 d'agost de 1451. Vol ser enterrat "*in tumulo ubi pater meus sepultus existit*".

El testador estava casat amb Joana i tenien tres fills, Bernat, Elionor i Esperandeu, i n'esperaven un quart. Els fills devien ser petits ja que el testador els nomena uns tutors: la seva muller Joana, mare dels nens, i un cosí, Joan de Coromines. Joana i Joan de Coromines són nomenats, també, marmessors testamentaris.

Creiem que aquest cosí, Joan de Coromines, és fill de Pere de Coromines i Clara de Cantallops, i que serà nomenat hereu universal de Clara, vídua de Pere de Miquels en el testament d'aquesta, atorgat el dia 1 de març de 1452.

Tornant a la família directa del testador trobem que l'hereu serà Bernat i que, si hi ha problemes, vol que l'herència passi als altres fills amb unes condicions, segons el sexe del fill que ha de nèixer. Si el fill pòstum és un noi, l'ordre de l'herència ha de ser Bernat, Esperandéu, el fill pòstum i Elionor. Si el fill pòstum és una noia, l'ordre ha de ser: Bernat, Esperandéu, Elionor i la filla pòstuma. En tots dos casos, si mor l'última filla, l'herència ha de revertir al parent més pròxim del testador.

Quant a la seva muller, el testador la nomena, com ja hem vist, marmessora testamentària i tutora dels fills. També li reconeix el dot i l'escreix i li lliga 100 lliures provinents dels béns parafernals, o sigui aquells béns que la dona rep del seu pare i que, segons el Dret Civil Català, pot administrar lliurement.

També la nomena "*dominam potentem et usuffructuariam (...) toto tempore vite sue*" i l'eximeix del pagament de qualsevol despesa d'administració d'aquest patrimoni.

Testament 54

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 80r.

Clara, vídua de Pere de Miquels, a qui hem trobat fent testament el dia 11 de març de 1441¹³¹¹, testa per raó de malaltia el dia 1 de març de 1452. Per tant, ha sobreviscut uns 11 anys al seu marit.

La testadora pertanyia a la família Cantallops, com ho demostren les nombroses

---

¹³¹⁰ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 73r.

¹³¹¹ Volum II, apèndix documental, document 290 (testament 38).

referències a germans i germanes. Nomena com a marmessors testamentaris la seva germana Magdalena i Joan de Coromines, renebot de la testadora i també el seu hereu.

Els familiars que s'esmenten en els testaments del matrimoni Pere de Miquels-Clara mostren alguna diferència. En el cas del marit, esmenta un fill, Bernat de Miquels, ja difunt i una néta, de nom Beatriu, a qui el testador nomena hereva. Ja hem vist que devia ser jove, ja que l'avi nomena per a ella uns tutors, un dels quals és Clara, la seva muller i teòrica àvia de la nena, la mateixa que ara veiem fent testament.

En aquest de Clara, hi trobem esmentada una filla, Blanquina, que sembla ja difunta des de fa alguns anys. En canvi, Clara no fa referència al fill difunt ni a la néta que trobem en el testament de Pere de Miquels.

L'explicació d'aquestes diferències és complexa. Era Bernat de Miquels fill d'un primer matrimoni de Pere de Miquels? Era Blanquina filla d'un primer matrimoni de Clara?. Beatriu, la néta que Pere de Miquels nomena hereva, havia mort abans que Clara?.

A més de la família directa, Clara al seu testament, esmenta un fillol i una jove, Clarona, que estava amb ella "*pro padicecha*".

Testament 55

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 90r.

El prevere Joan Mercer fa testament, nomenant hereus Déu i la seva ànima, el dia 6 de juliol de 1452. La raó que motiva la redacció de les seves darreres voluntats és la vellesa.

Joan Mercer només esmenta un nebot, Pere Cossard, i una reneboda, Caterina, filla de Pere.

Testament 56

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 99v.

El prevere Arnau Gilabert testa per raó de vellesa i malaltia, el dia 30 d'agost de

1452. Expressa el seu desig de ser sebollit a la tomba on hi ha enterrada la seva mare “*in tumulo ubi domina mater mea sepulta existit*”.

El testador nomena marmessors un germà, Miquel Gilabert, i un nebot, Jaume Pila, a més del prevere Francesc de Comarossa.

Arnau Gilabert no fa cap deixa a la família fet que ens impedeix saber-ne els seus membres, encara que en podem conèixer alguns per mitjà del testament de Miquel Gilabert, que testarà tres anys més tard que el seu germà Arnau, el 12 de juliol de 1455¹³¹².

Testament 57

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 82r.

Maties Serra testa per raó de malaltia, el dia 8 de setembre de 1452. Sabem que, el dia 14 del mateix mes, en fer-se l’inventari dels seus béns, el testador ja havia mort.

Estava casat amb Eulàlia, filla de Pere Teixidor i d’Eulàlia, ja difunta. Aquesta havia fet testament l’any 1437¹³¹³. El sogre de Maties, Pere Teixidor, encara era viu ja que el testador el nomena marmessor.

Entre el 1437, any del testament d’Eulàlia, sogra de Maties, i el 1452, any del testament d’aquest, la família ha sofert alguns canvis.

L’any 1437 el matrimoni format per Maties i Eulàlia només tenia una filla, Marquesa. L’any 1452 el nombre de fills havia augmentat fins a cinc, Marquesa, Antoni, Caterina, Gabriel i Joanet.

Al moment de testar el pare, aquests fills devien ser encara molt joves ja que els nomena tutors, que seran la seva dona Eulàlia, mare dels nois, Francesc Pujol i Pere Canals. Desconeixem la relació d’aquest darrers personatges amb el testador. Podem suposar que devien ser amics i gent de la seva confiança.

El testador nomena hereu el seu fill Antoni i estableix que l’ordre en la successió sigui: Antoni, Gabriel, Joanet, Marquesa i Caterina. Hem de remarcar que el testador fa diverses deixes als seus fills, uns llegats que no són iguals. Als fills, els deixa propietats i, a les filles, 60 lliures a la gran, Marquesa, i 40 a la petita, Caterina.

A la seva muller li reconeix el dot i l’escreix per una quantitat de 200 florins o 110

---

¹³¹² Volum II, apèndix documental, document 327 (testament 65).

¹³¹³ Volum II, apèndix documental, document 281 (testament 31).

lliures, li fa donació de tots els seus vestits i joies i la nomena “*dominam potentem et usufructuariam*” de manera vitalícia a condició que “*casta viventis et sine viro*”.

Testament 58

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 86v.

Agustina, muller del mercader Joan Riera, testa per “*infirmittatis pestilenciali*” el dia 9 de setembre de 1452. Pertanyia a la família Noguer. Vol que els seus marmessors testamentaris siguin els seus germans, el prevere Pere Noguer i Francesc Noguer, i el notari Pere Andreu Sorribes.

Agustina devia ser encara relativament jove quan féu testament ja que la seva mare, Joana, encara era viva i també ho eren els seus tres germans, Pere, Francesc i Joana, casada aquesta amb l'apotecari Guillem Sorribes. El pare d'Agustina, Francesc, ja havia mort.

El matrimoni format per la testadora i Joan Riera tenia tres fills: Francesc, Pau i Caterina. El fill gran, Francesc, és l'hereu d'Agustina, segons ella expressa en les seves darreres voluntats.

Als altres dos fills, Pau i Caterina, la seva mare els deixa 100 florins. També fa llegats a tots els seus germans a qui deixa 10 lliures per a cadascun d'ells. Al marit, no li llega res ja que ni el menciona en el testament.

En cas que hi ha hagi problemes amb l'herència, l'ordre successori que estableix la testadora és: Francesc, Pau, Caterina, Francesc i Pere Noguer i, finalment, els hereus de Francesc Noguer, pare d'Agustina.

Testament 59

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 86r.

Mateu Borrell fa testament per raó de vellesa i malaltia el dia 1 d'abril de 1453. Estava casat amb Joana i sembla que el matrimoni només tenia un fill, Francesc, que el pare nomena hereu. Aquest devia ser encara molt jove ja que el testador li nomena uns tutors: la seva dona i mare del noi, Joana, Bartomeu Romeu i Pere Noguer.

El testador vol que la seva muller no quedi desprotegida una vegada que ell hagi

mort. Mateu Borrell reconeix el dot de la seva dona, 20 lliures, li fa donació de tots els seus vestits i joies i la nomena “*dominam potentem et usufructuariam quamdiu casta vixerit et sine viro*”.

Testament 60

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 87v.

Beatriu, segona muller del difunt Bernat de Cantallops, testa per raó de malaltia, el dia 29 de maig de 1453. Vol ser enterrada “*in tumulo ubi Bernardi de Cantalops, vir meus, sepultus existit*”.

La primera muller de Bernat de Cantallops era Bartomeua. Desconeixem si aquest matrimoni havia tingut fills.

Del matrimoni format per Bernat de Cantallops i la testadora, en vàren néixer quatre fills: Bernat, Marquesa, Caterina i Francesc.

Beatriu nomena hereu universal el seu fill Bernat i, en cas que hi hagi problemes amb l’herència, estableix que l’ordre successori entre els fills sigui: Bernat, Francesc, Marquesa i Caterina.

Deixa un llegat monetari a cadascun dels fills no hereus. Aquest llegat és de 30 lliures en el cas de les noies, Marquesa i Caterina, i de 20 lliures per al noi, Francesc.

Testament 61

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 84r.

Ramon Fuster, natural de Foix, però ara resident a Berga, testa per raó de malaltia el dia 12 de juliol de 1453.

Ramon era mestre de cases i sembla que encara no tenia una casa pròpia a Berga ja que les seves pertinences i eines es troben escampades en tres cases de la vila, les de Samsó Verneda, Rafael Noguer i Ramon Verneda.

El testador encara no estava casat però sí que estava promès a Andreua, filla de Bernat Verneda. Així, els dos Verneda que guardaven les eines i pertinences del testador devien ser parents de la seva promesa. A aquesta, al seu testament, Ramon li deixa 4 florins.

El testador figura mort el 14 de juliol de 1453 a l'inventari dels seus béns.

Del seu testament és interessant la referència a la confraria de Sant Eloi i a la informació que ens proporciona sobre el preu d'un jornal de mestre de cases a Berga a mitjans segle XV: 2,5 sous.

Testament 62

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 91r.

Francisca, vídua de Pere Camprubí, fa testament per raó de vellesa i malaltia el dia 7 de juny de 1454. Segurament era vídua des de l'any 1443, data en què Pere Camprubí fa testament per raó de malaltia¹³¹⁴. Ni Pere de Camprubí ni Francisca parlen, als seus respectius testaments, de fills, encara que sabem que aquesta havia tingut una filla que ja era morta. Ho sabem perquè quan tria sepultura vol ser enterrada: "*in tumulo ubi pater meus et filia mea sepulti existunt*".

Francisca nomena com a marmessor testamentari un cunyat seu, Pere Soler, casat amb la seva germana Clarona. A més d'aquesta, la testadora tenia una altra germana, Maria, casada amb Joan Carbó.

També esmenta una cosina germana, Clarona, filla de Pere de Campmorí, oncle de la testadora.

Francisca nomena hereu el seu nebot Pere Soler, fill dels esmentats Clarona i Pere Soler.

Testament 63

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 107r.

Miquela, vídua del teixidor Antoni Roig, testa el dia 22 de juliol de 1454. Sembla que no té familiars directes i, al seu testament, fa algunes deixes a amics i coneguts.

Vol ser enterrada a la tomba del seu marit: "*in tumulo ubi preffatus vir meus sepultus existit*".

Testament 64

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 96v.

Clara, vídua de Pere Coromines, fa testament el dia 19 de març de 1455. Era filla d'Huguet d'Ortigues i Caterina, ambdós difunts. Caterina, mare de la testadora, havia fet testament el dia 5 de gener de 1447 i l'havia fet hereva de tots els seus béns¹³¹⁵. En aquest testament, Joan de Coromines, nét de Caterina i fill de Clara i de Pere de Coromines, serà nomenat marmessor.

Per la documentació estudiada sabem que Pere de Coromines pertanyia a una família d'importants mercaders berguedans. També sabem que havia exercit càrrecs públics. Així, l'any 1437, Pere de Coromines era conseller de la vila.

Del matrimoni format per Pere de Coromines i Clara havien nascut, a més d'aquest Joan ara esmentat, tres fills més: Joana, Maties i Francina. Al moment en què Clara fa testament, sabem que les dues filles estaven ja casades i afillades. Joana era casada amb el notari Pere Andreu de Sorribes i Francina amb el també notari Pere Bach. No coneixem ni el nombre ni el nom dels fills que ambdues tenien.

La testadora nomena marmessors testamentaris els seus fills i gendres. Nomena hereu el seu fill Joan a qui fa l'encàrrec de fer dir misses per a l'ànima de la seva mare Caterina. Als altres fills, els fa deixes monetàries: a Maties li deixa 55 lliures, a Francina 25 sous i a Joana només 5 sous.

En cas que hi hagi problemes amb l'herència estableix que l'ordre successori entre els fills ha de ser: Joan, Maties, Francina i Joana.

Clara, en el seu testament, expressa la seva voluntat de ser enterrada "*in tumulo ubi predictus vir meus sepultus existit*".

En aquesta família veiem exemplificada la vinculació d'oficis. Així, l'avi, Huguet d'Ortigues, era notari i els marits de les seves dues nétes, Joana i Francina, Pere Andreu de Sorribes i Pere Bach, també ho són.

Testament 65

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 95r.

---

¹³¹⁴ Volum II, apèndix documental, document 300 (testament 44).

¹³¹⁵ Volum II, apèndix documental, document 304 (testament 46).

Miquel Gilabert fa testament el dia 12 de juliol de 1455. Era fill de Bernat Gilabert, ja difunt, i estava casat amb Sança. El matrimoni tenia una filla, Violant.

El testador nomena marmessors els seus parents més pròxims: la muller, la filla i el gendre, així com també un prevere.

Sabem que la seva filla Violant s'havia casat dues vegades, la primera amb Joan Orriols¹³¹⁶ i la segona amb Francesc Sorribes.

El testador tenia un germà, Arnau Gilabert, possiblement ja difunt¹³¹⁷, dues germanes, una d'elles casada amb un Pila, i l'altra, Romia, casada amb Mateu Noguera, matrimoni que hem trobat fent testament l'any 1434¹³¹⁸.

Al seu testament, Miquel Gilabert reconeix a la seva muller el dot i l'escreix i la nomena hereva i usufructuària vitalícia dels seus béns "*quamdiu casta vixerit et vitam vidualem honeste servavit ...*".

A la mort de Sança, l'herència ha de ser per a la seva filla Violant i vol que si aquesta morís sense hereus, la succeeixen els parents més pròxims del testador.

Testament 66

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 97v.

Margarida, muller de Pere Rodonella, fa testament el dia 13 de juliol de 1455 per raó de malaltia. Era filla de Salvador Colomer i tenia un germà, Miquel. Tria com a marmessors testamentaris el seu marit i el seu germà.

Margarida s'havia casat dues vegades: la primera amb Pere Pujol, de qui tenia una filla, Violant, casada amb Marc de Vilaformiu, i a qui la testadora nomena hereva.

La testadora deixa 50 sous al seu marit, Pere Rodonella. Aquest farà testament tres anys més tard que la seva muller, el 23 d'agost de 1458¹³¹⁹.

Testament 67

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 94r.

Bernat Dilmer, vidu de Violant, testa per raó de vellesa, ceguesa i malaltia, el dia 30

---

¹³¹⁶ APBerga. Llibre Notarial 34, f. 78r.

¹³¹⁷ Volum II, apèndix documental, document 316 (testament 56).

¹³¹⁸ Volum II, apèndix documental, documents 273 i 274 (testaments 24 i 25).

¹³¹⁹ Volum II, apèndix documental, document 334 (testament 72).

de desembre de 1455. La seva muller havia fet testament l'any 1442, o sigui que, si Violant va morir poc després de testar, Bernat era vidu des de feia uns 13 anys.

Aquest testament n'anul·la un altre que Bernat havia atorgat el dia 20 de febrer de 1445. En els 13 anys que transcorren entre els testaments de Violant i Bernat Dilmer, la família ha sofert alguns canvis. Una de les filles, Eulàlia, ha mort, Caterina i Joan Noguera tenen un fill, Bartomeu, que ha de substituir la seva mare com hereu de Bernat, en cas que la primera, que és l'hereva del testador, mori. I si Bartomeu mor sense descendència, l'herència ha de passar als parents més pròxims del testador.

Testament 68

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 98r.

Magdalena, vídua de Pere Om, testa per raó de malaltia, vellesa i ceguesa, el dia 24 de maig de 1456. Era germana de Clara, casada amb Pere de Miquels, ambdós ja difunts¹³²⁰.

La testadora s'havia casat dues vegades i sembla que no tenia fills però sí nombrosos nebots i renebots. Vol ser enterrada "*in tumulo ubi parentes mei sepulti existunt*".

Al seu testament, Magdalena nomena hereu Joan de Coromines, fill de Pere de Coromines i de Clara, neboda seva, i a qui hem trobat fent testament el 19 de març de 1455¹³²¹.

Vol que els marmessors del seu testament siguin el prevere Francesc de Comarossa i els seus nebots Bernat de Cantallops i Joan de Coromines. Si Bernat de Cantallops no pot ser-ho, el substitueix per un altre nebot, Maties de Coromines.

Testament 69

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 102r.

Francesc Fresch testa, per raó de malaltia, el dia 9 d'agost de 1457. Estava casat amb Joana Barber. Encara té els pares vius i són Ramon Fresch i Beatriu. Francesc tenia tres germans, Lleonard, Feliu i Ramon, i una germana, Tecla.

Nomena marmessor testamentari el seu sogre Joan Barber i hereus, Déu i la seva ànima. A la seva muller, li deixa una quantitat monetària, 100 florins, o 55 lliures, i 2

---

¹³²⁰ Volum II, apèndix documental, document 314 (testament 54).

¹³²¹ Volum II, apèndix documental, document 326 (testament 64).

bous.

Testament 70

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 102v.

Joan Torrades fa testament, per raó de malaltia, el dia 24 d'agost de 1457. Estava casat amb Andreu i tenien una filla, Eulàlia Bernardina, i esperaven un altre fill. El pare del testador i homònim és nomenat marmessor.

Joan Torrades, al seu testament, nomena hereva la seva filla, Eulàlia Bernardina. I si aquesta mor sense hereus, l'herència ha de passar al fill o filla pòstum i d'aquest o aquesta al seu pare.

A la seva muller, li deixa els seus vestits i joies i vol que tingui estada a casa del testador.

Testament 71

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 103v.

El prevere Pere Boixader fa testament per raó de malaltia, "*infirmitate pestilencie*", el dia 30 d'agost de 1457.

Els seus pares, Pere Boixader i Caterina, encara eren vius quan Pere fa testament. El testador esmenta un germà viu, Antoni, a qui nomena hereu. Sabem que havia tingut més germans i que ja eren morts perquè quan escull sepultura diu que vol ser enterrat "*in tumulo ubi fratres mei sepulti existunt*".

El testador vol que, en cas que l'hereu que ell ha nomenat no pugui ser-ho, l'herència ha de passar, a parts iguals, als seus pares, Pere Boixader i Caterina.

Testament 72

APBerga. Llibre Notarial 251, fol. 104r.

Pere Rodonella, vidu en segones núpcies de Margarida Colomer, a qui hem trobat fent testament el 13 de juliol de 1455, testa per raó de malaltia, tres anys després que la seva muller, el dia 23 d'agost de 1458.

Sabem que el testador s'havia casat dues vegades. No coneixem el nom de la seva primera muller però sabem que havien tingut un fill, Francesc, i una filla, Joana, casada amb Lluís Palol. D'aquest matrimoni havia nascut Pere Palol, nét del testador. Margarida, filla de Salvador Colomer i segona muller del testador, també s'havia casat dues vegades, la primera amb Pere Pujol i la segona amb Pere Rodonella, amb qui havia contractat matrimoni el 1438¹³²².

Pere Rodonella tenia una germana, Miquela, casada amb un home cognominat Saurí. D'aquest matrimoni havien nascut quatre fills: Francesc, Joan, Bernat i Elionor, nebots del testador.

En establir l'ordre successori, el testador nomena hereu el seu fill Francesc i, si aquest no pot, vol que l'herència passi a Joana, Bernat Saurí i Francesc Saurí. Si cap d'aquests pot assumir l'herència, el testador vol que els seus béns siguin venuts a l'encant públic.

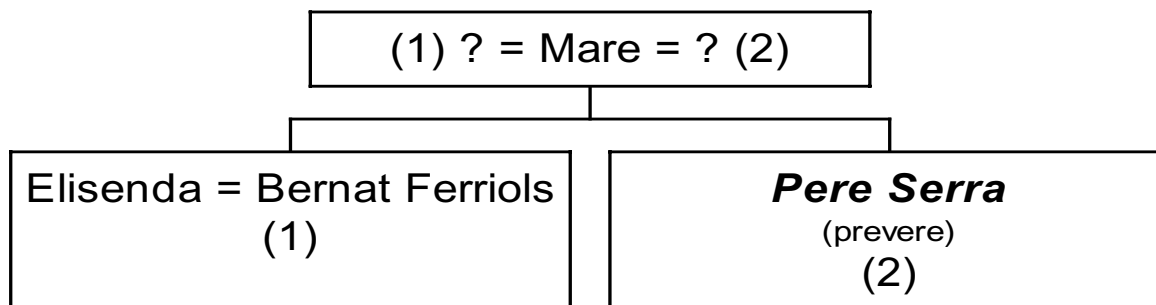
Tal i com hem dit al començament d'aquest apartat que dediquem a l'estudi de les relacions familiars, les dades dels testaments ens han permès elaborar uns quadres geneològics que ens ajudaran a entendre la composició de la família berguedana baixmedieval. Els adjuntem a continuació:

---

¹³²² Volum II, apèndix documental, document 328 (testament 66).

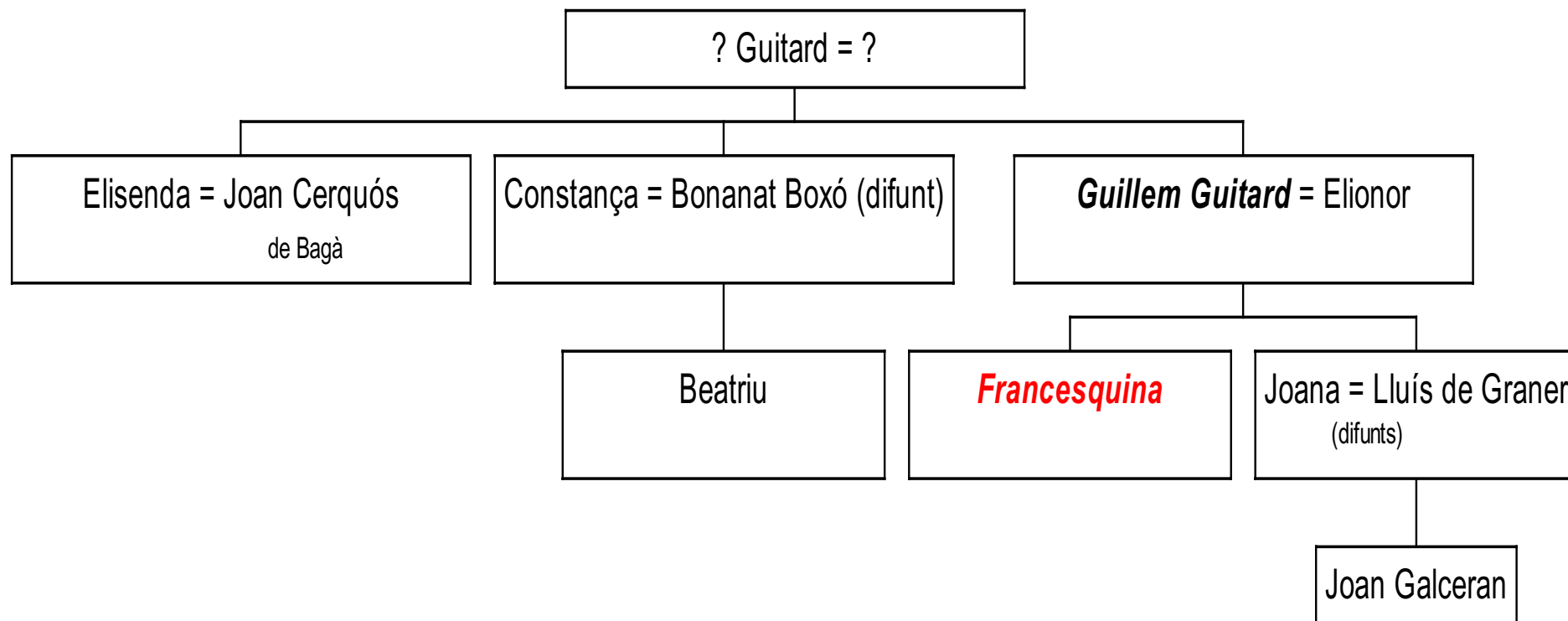
Testament 1
APBerga. Llibre Notarial 251, 17r
1421, gener, 2

Pere Serra

Testament 2
APBerga. Llibre Notarial 251, 2r
1421, abril, 13

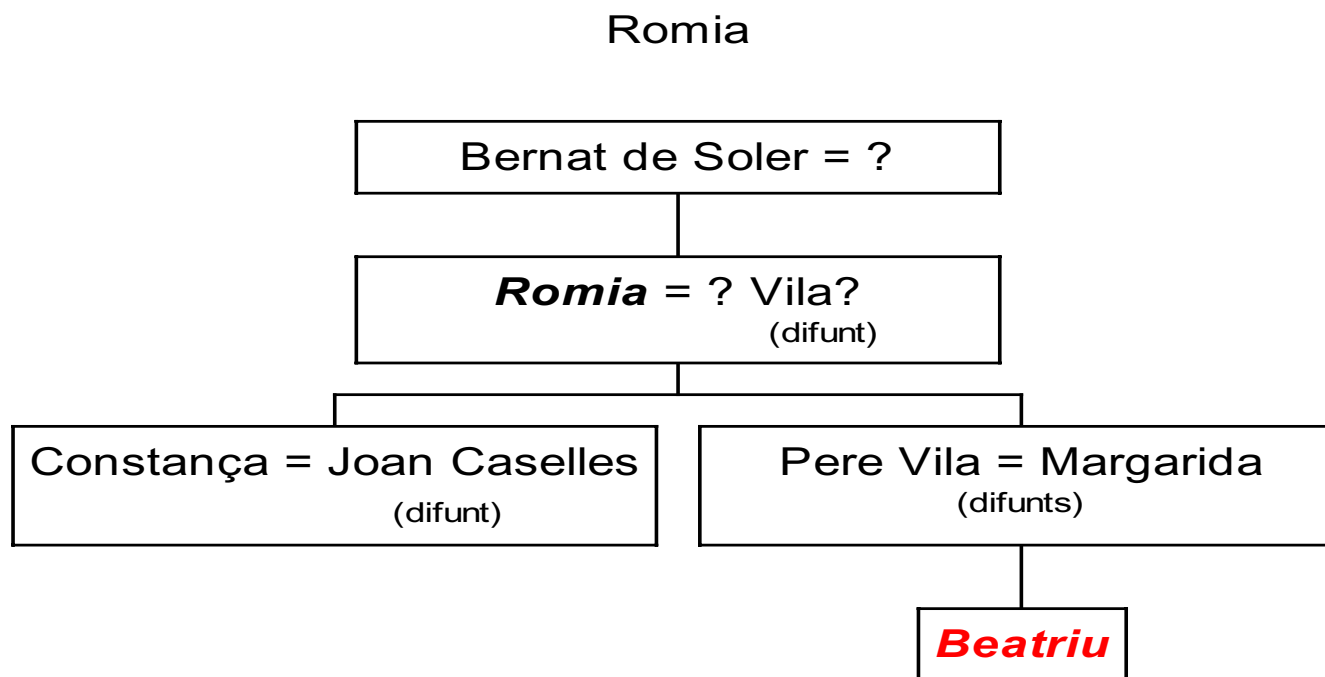
Guillem Guitard

* Es complementa amb el Testament 47

Testament 3
APBerga. Llibre Notarial 27, 6v
1421, maig, 24

Testament 4
APBerga. Llibre Notarial 27, 19r
1421, agost, 31

Francisca

Francisca = Pere Ferrer
(difunt)

Testament 5
APBerga. Libre Notarial 27, 118r
1421, octubre, 8

Ramon Sala

Ramon Sala = ?

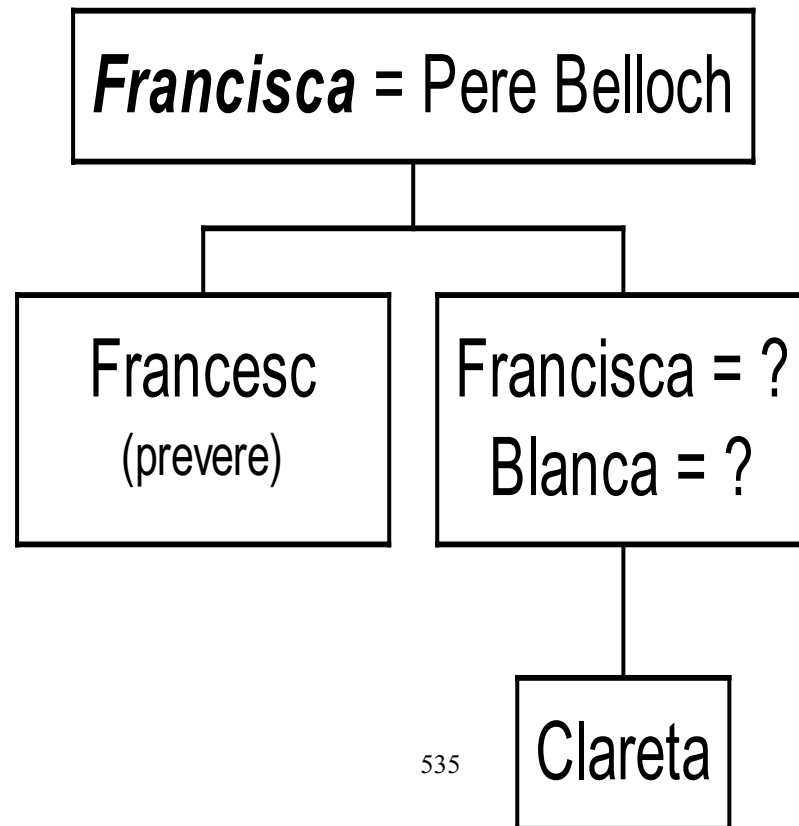
Miquela = Bernat Salvat

Testament 6
APBerga. Libre Notarial 27, 45v
1421, novembre, 1

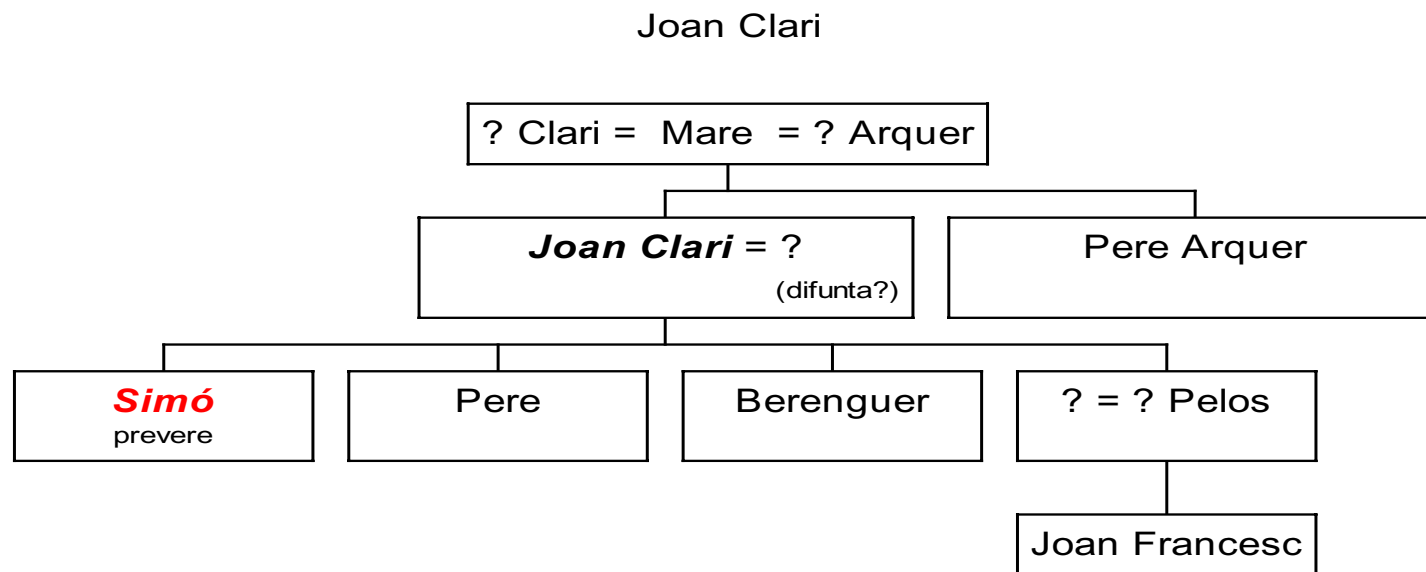
Arnau Sala

***Arnau Sala* = Sibil·la**

Francisca

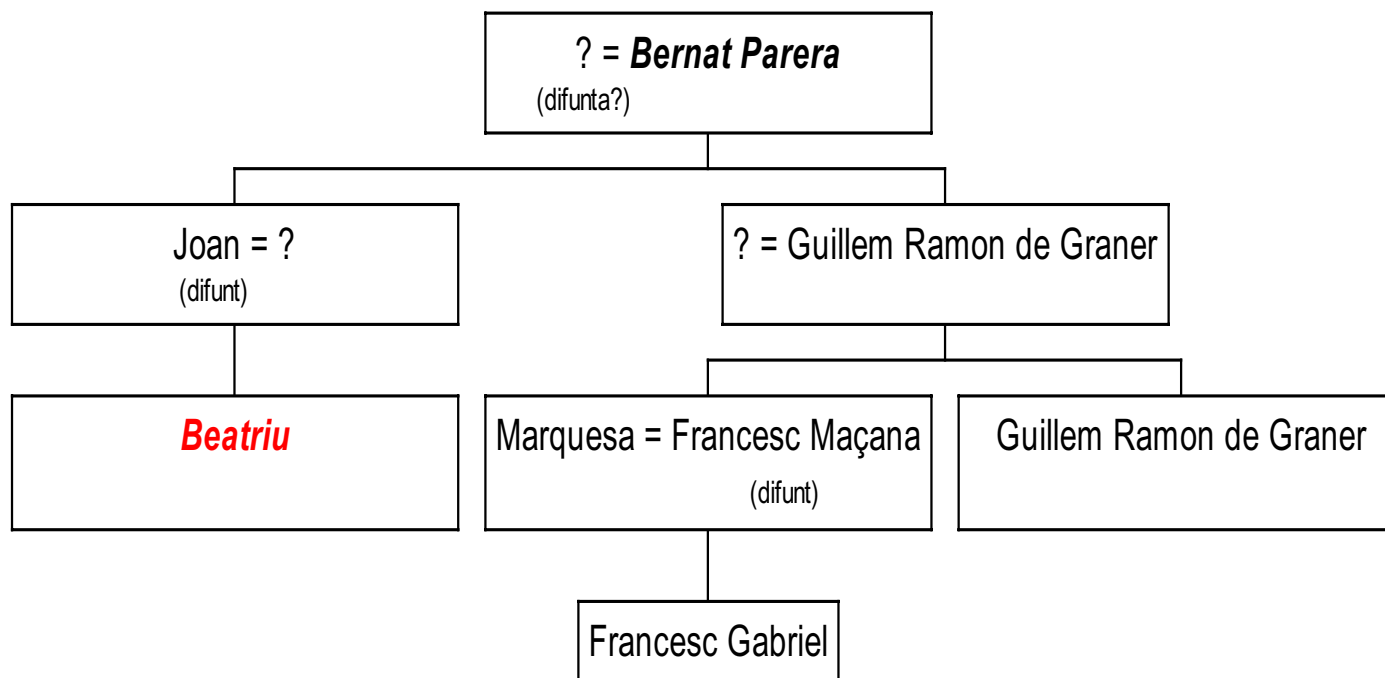

Testament 8
APBerga. Llibre Notarial 27, 44v
1421, novembre, 22

Testament 9
APBerga. Llibre Notarial 27, 114v
1421, desembre, 2

Bernat Parera

Testament 10
APBerga. Llibre Notarial 27, 53r
1421, desembre, 4

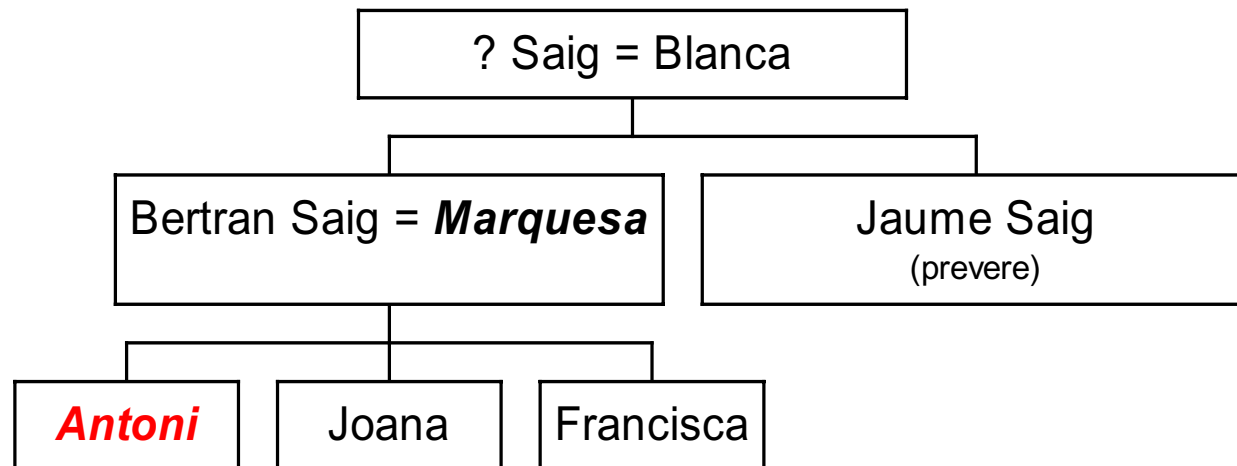
Cília

Cília = Arnau Noguera
(difunt)

Testament 11
APBerga. Llibre Notarial 27, 83v
1422, febrer, 11

Marquesa

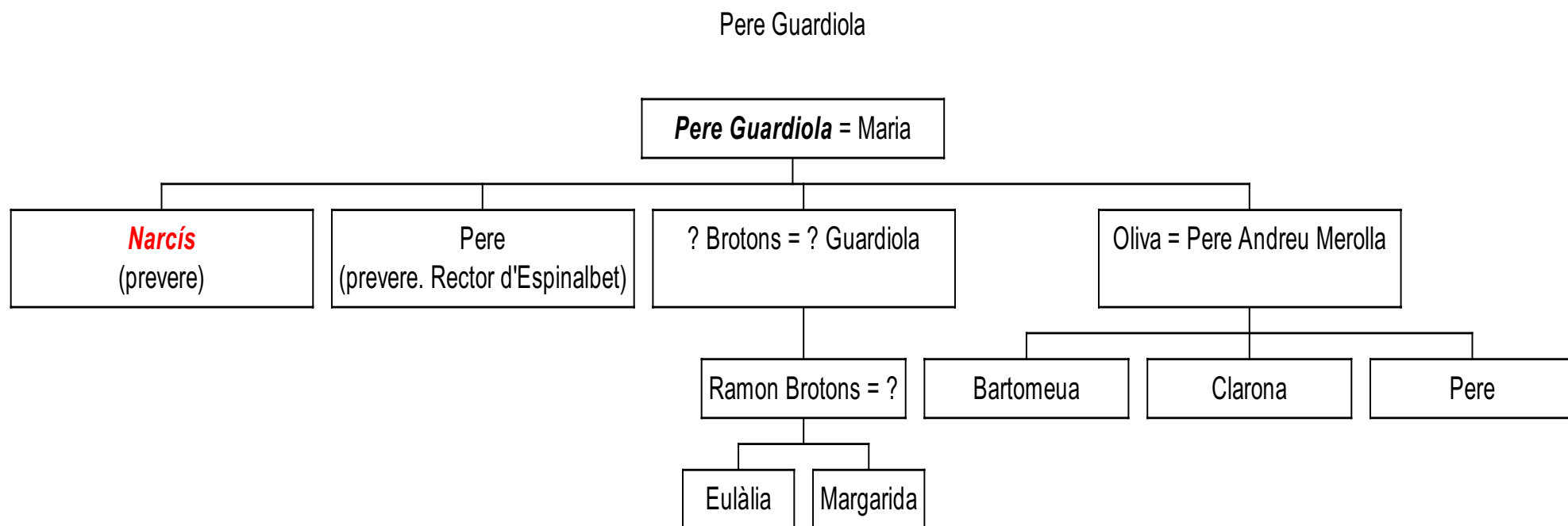
Testament 12
APBerga. Llibre Notarial 27, 86r
1422, març, 10

Francisca

Francisca = Bernat Bestorra
(difunt)

Francisca = Francesc de Puigsoriguer

Testament 13
APBerga. Llibre Notarial 251, 3r
1429, abril, 1

* Es complementa amb Testament 19

Testament 14
APBerga. Llibre Notarial 251, 4r
1429, abril, 10

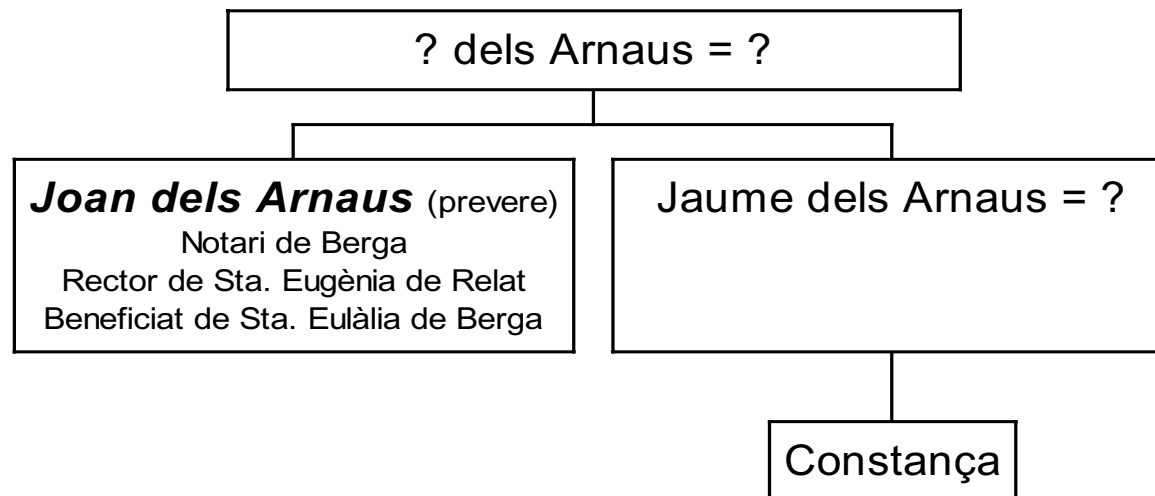
Ramon Vahell

Ramon Vahell = Isabel

Angelina = Joan de les Canals

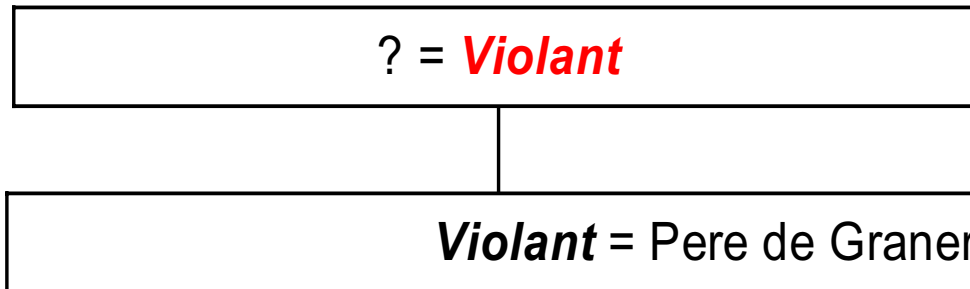
Testament 15
APBerga. Llibre Notarial 251, 24r
1430, juliol, 16

Joan dels Arnau

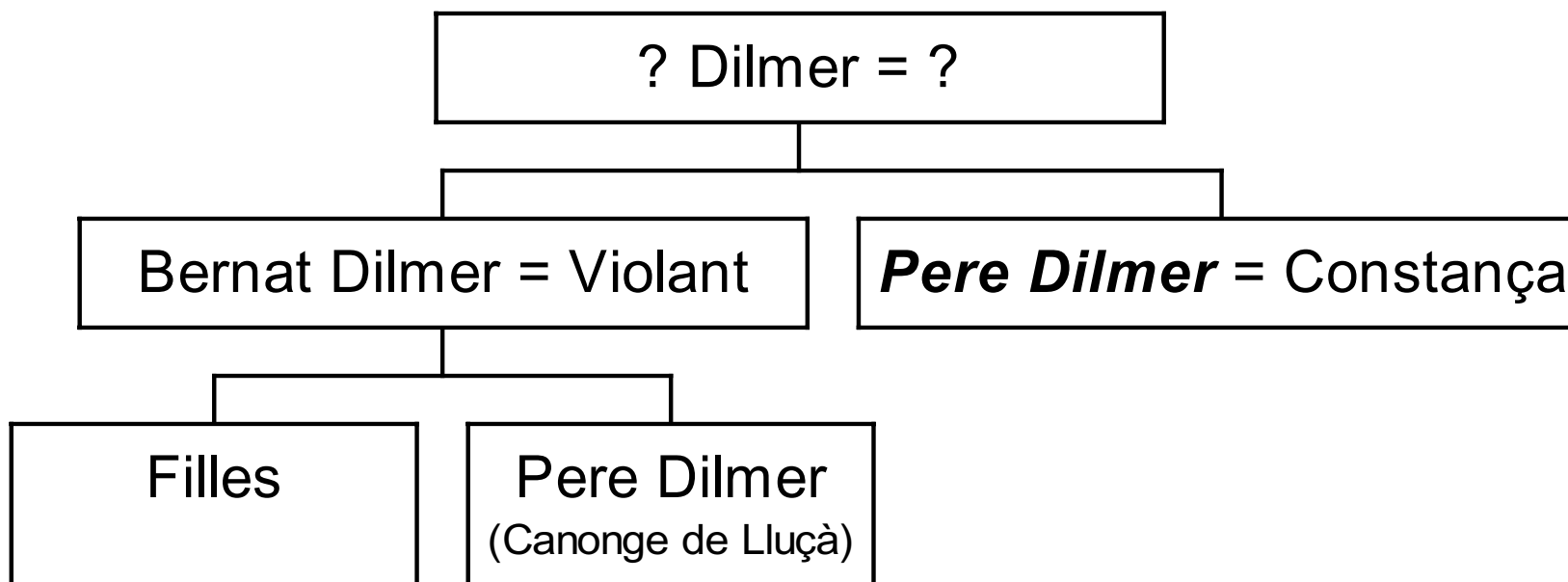
Testament 16
APBerga. Llibre Notarial 251, 6r
1430, agost, 15

Violant

Testament 17
APBerga. Llibre Notarial 251, 8r
1430, agost, 17

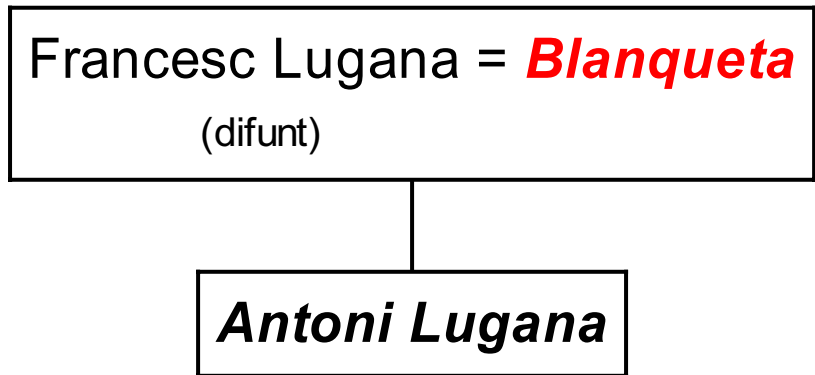
Pere Dilmer

* Es complementa amb Testaments 43 i 67

Testament 18
APBerga. Llibre Notarial 251, 5v
1430, agost, 28

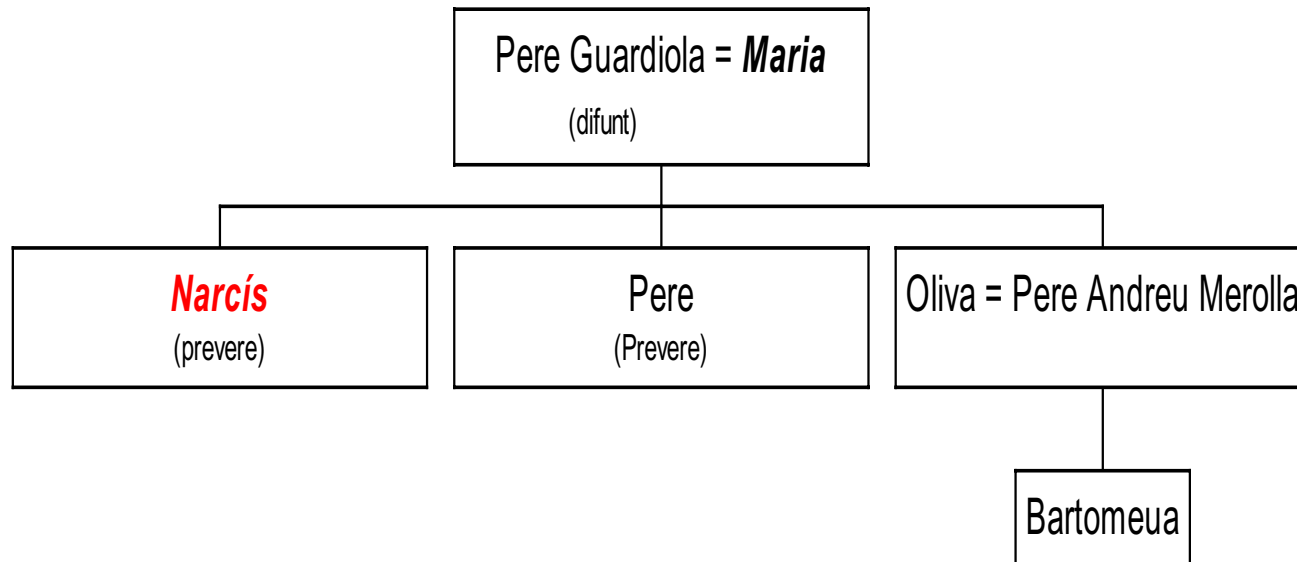
Antoni Lugana

Testament 19
APBerga. Llibre Notarial 251, 9r
1431, agost, 9

Maria

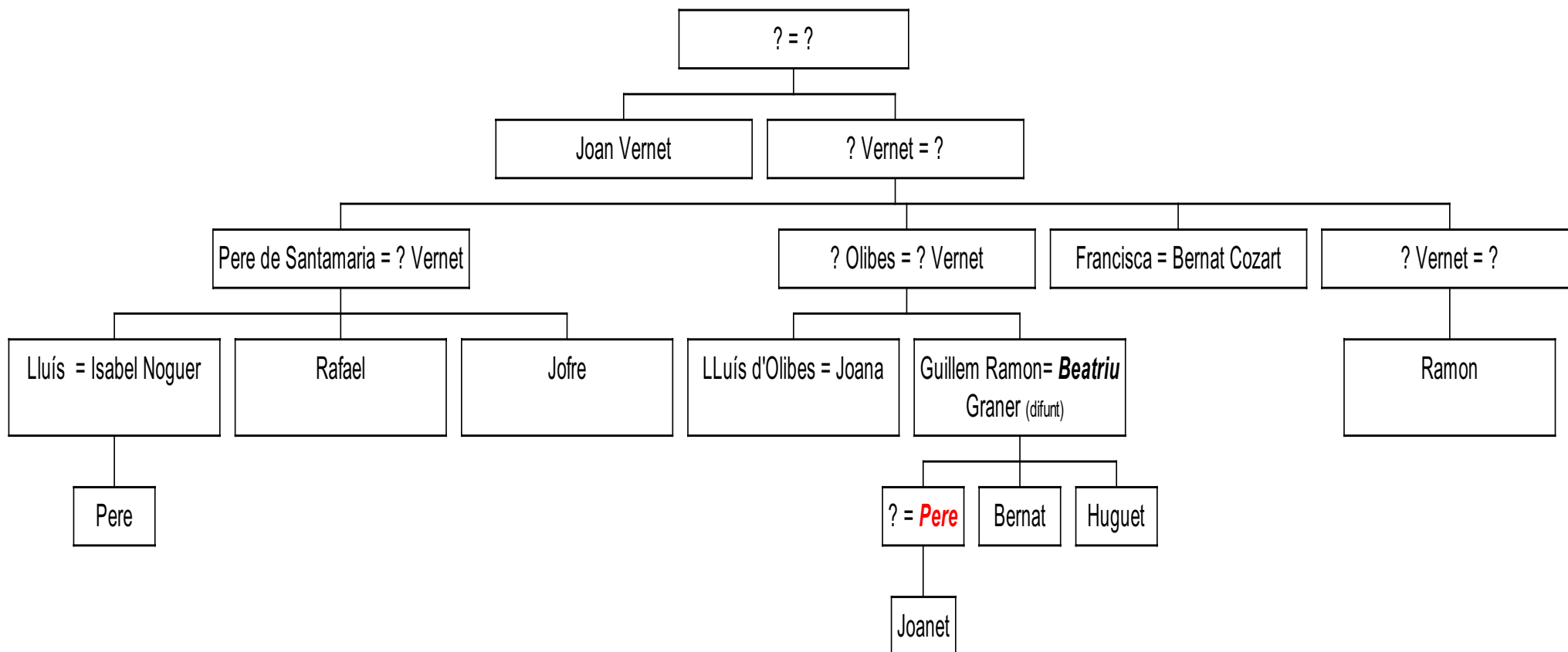

* Es complementa amb Testament 13

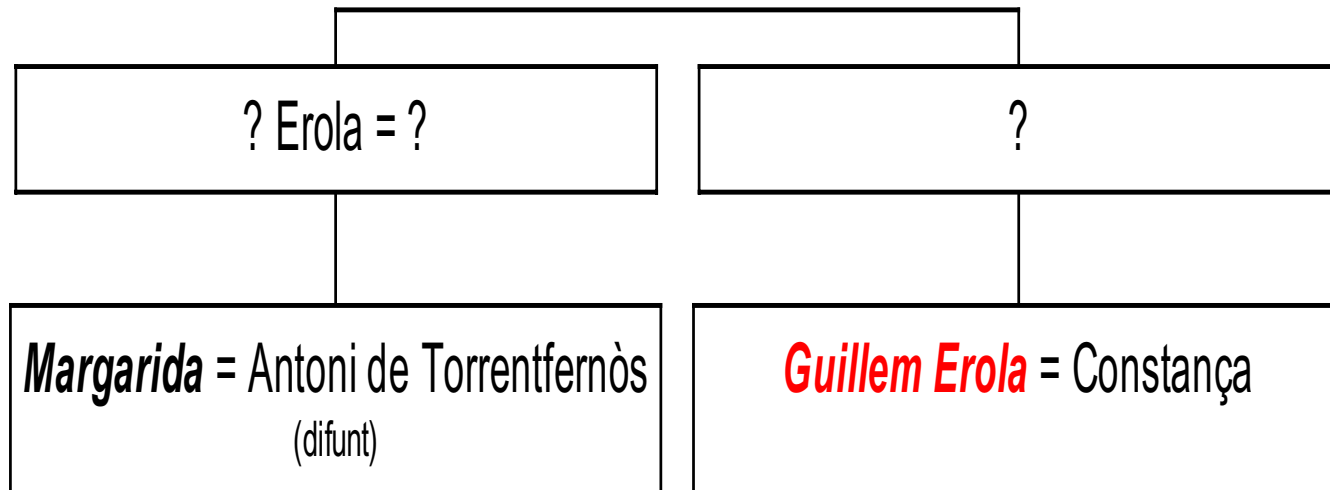
Testament 21
APBerga. Llibre Notarial 251, 13r
1433, agost, 21

Beatriu

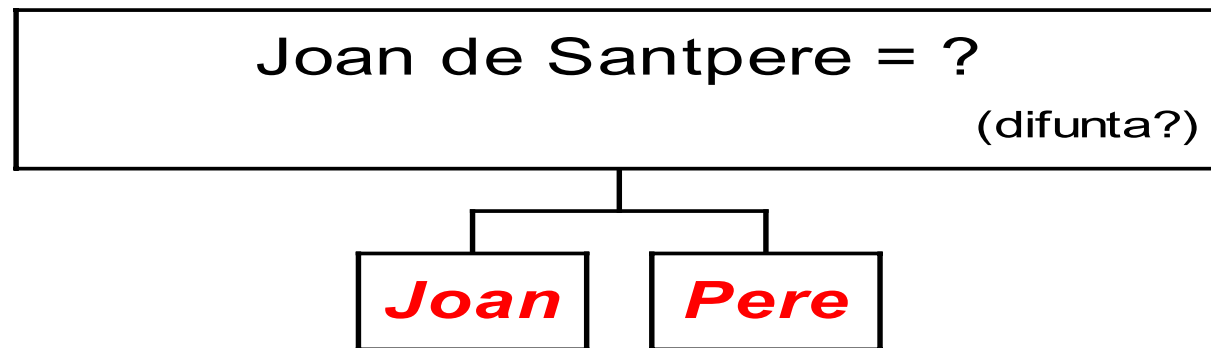
Testament 22
APBerga. Llibre Notarial 251, 12r
1433, setembre, 25

Margarida

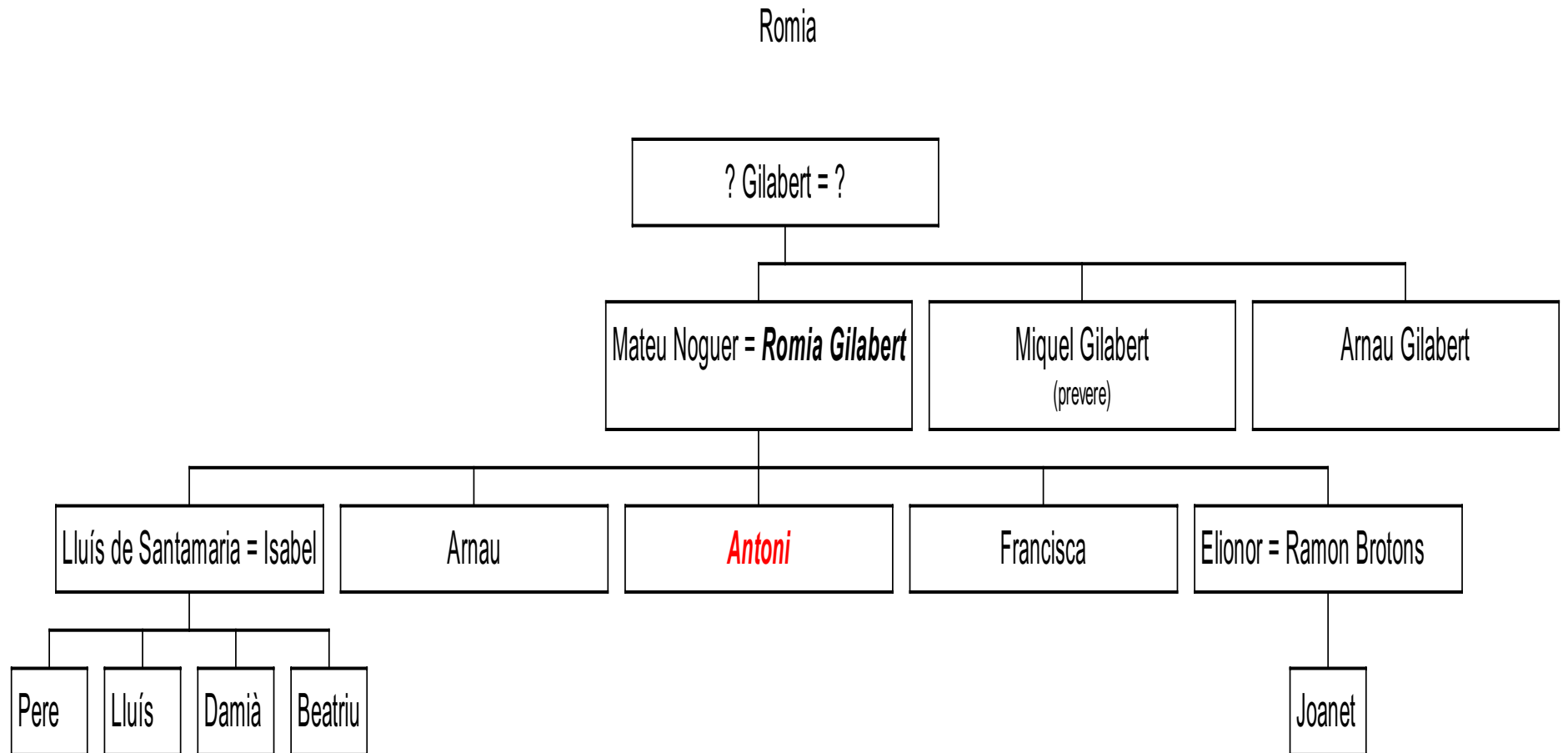

Testament 23
APBerga. Llibre Notarial 251, 10r
1433, octubre, 8

Joan de Santpere

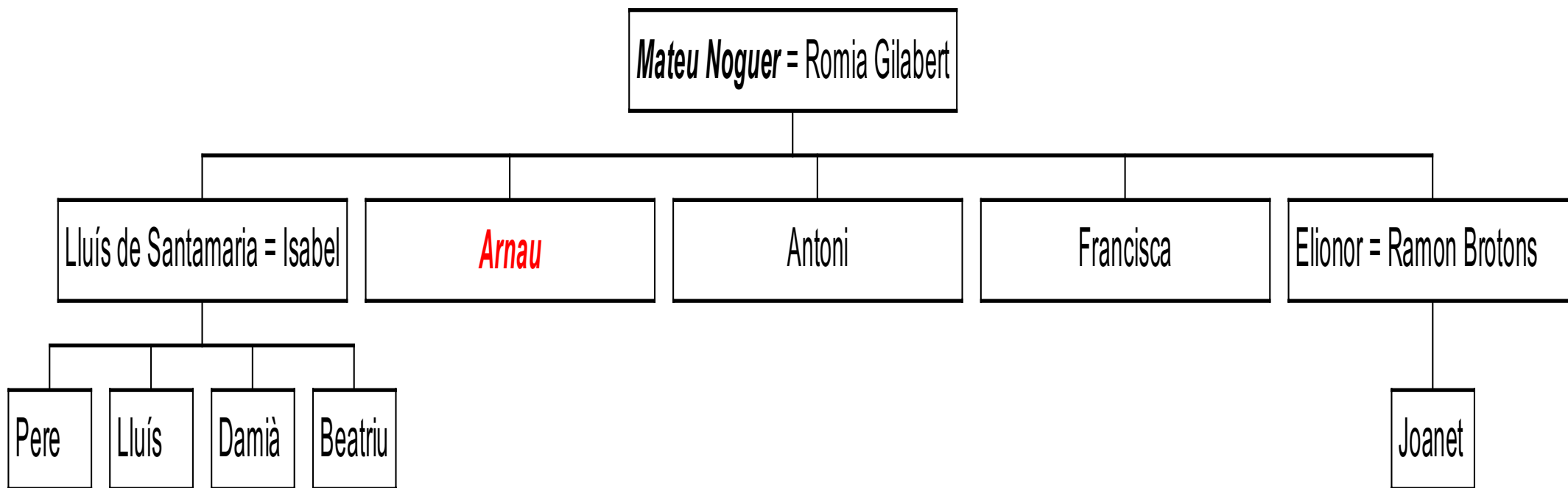
Testament 24
APBerga. Llibre Notarial 251, 29v
1434, gener, 4

* Es complementa amb Testament 25

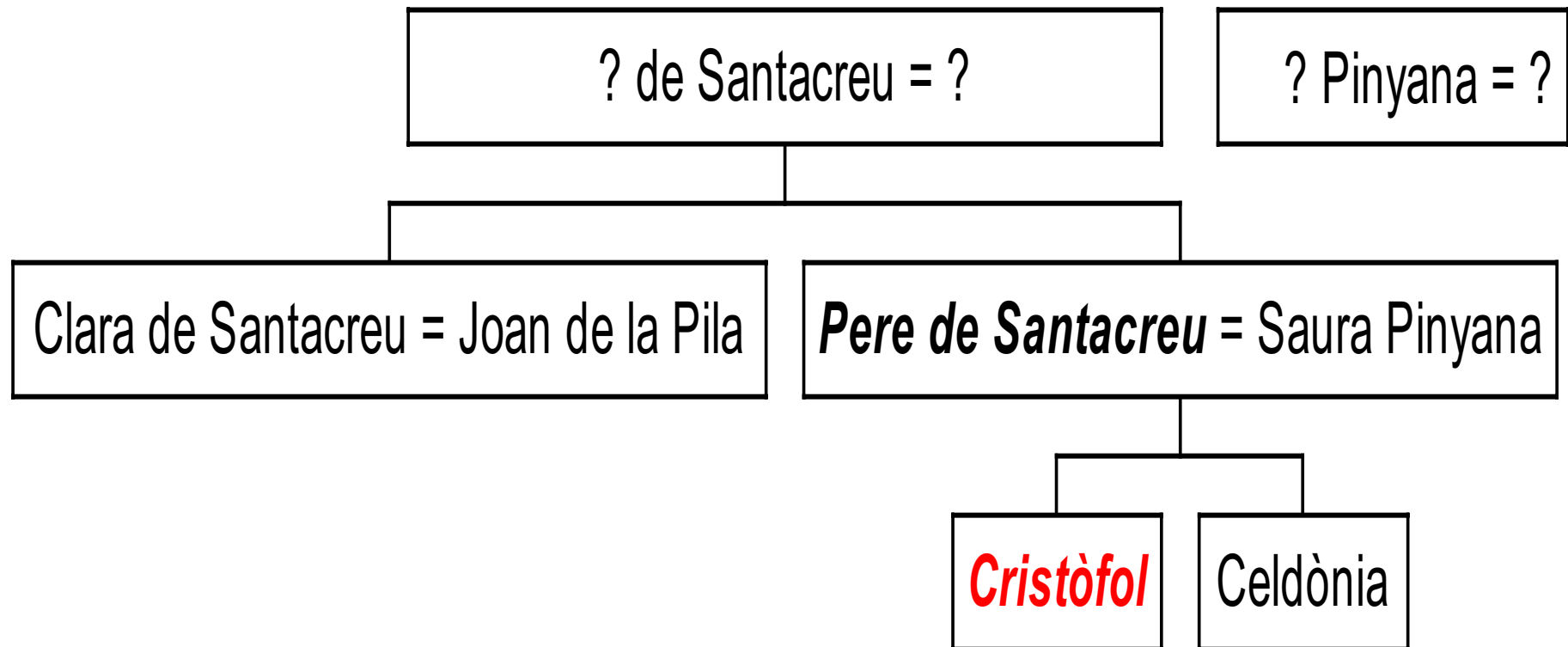
Testament 25
APBerga. Llibre Notarial 251, 14v
1434, gener, 4

Mateu Noguier

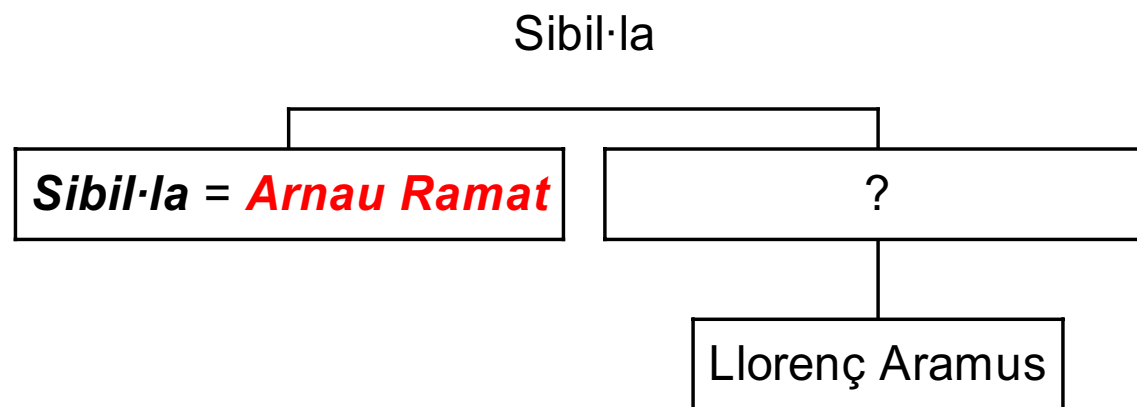
* Es complementa amb Testament 24

Pere de Santacreu

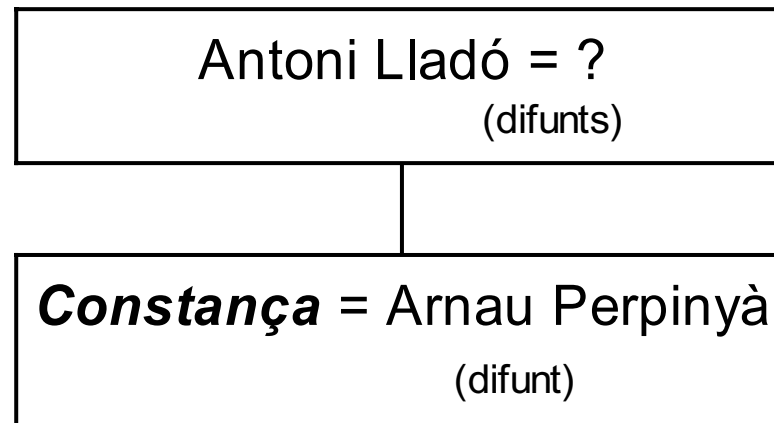

Testament 27
APBerga. Llibre Notarial 251, 17v
1434, setembre, 2

Testament 28
APBerga. Llibre Notarial 251, 19v
1435, gener, 5

Constança

Testament 29
APBerga. Libre Notarial 251, 22v
1437, gener, 4

Bernat de Cercs

Bernat de Cercs
(prevere)

Testament 30
APBerga. Llibre Notarial 251, 100r
1437, gener, 18

Bartomeua

Bartomeua = Pere Garrigosa

Joan Garreta = Elisenda

Arnau

Joan

Pere
(prevere)

Francesc

Nicolau = Bartomeua
de Brotons

Joan

Eulàlia

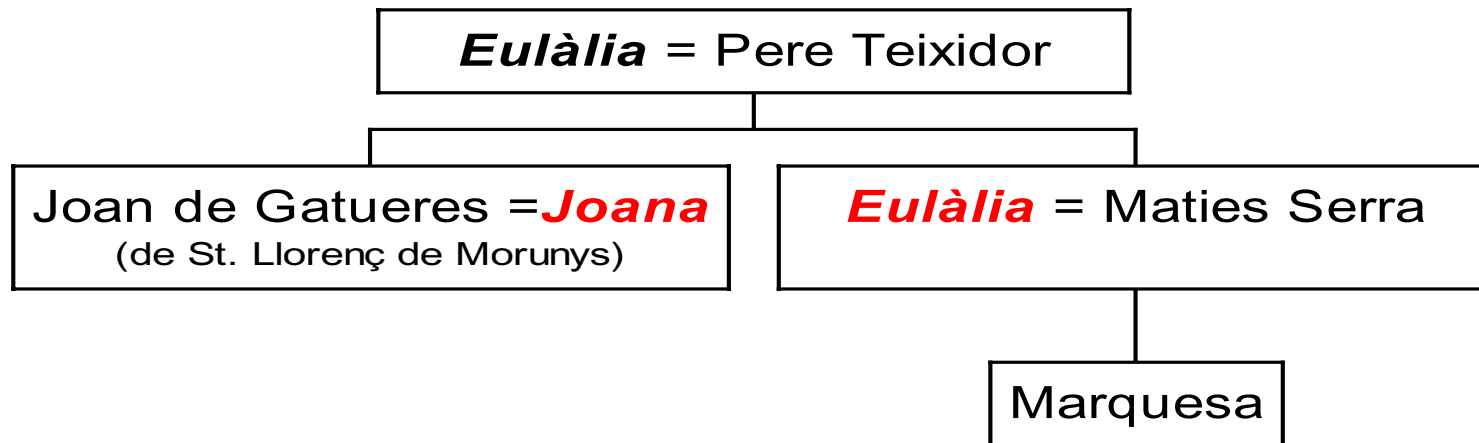
Antoni

Francisca

Huguet de Brotons

Testament 31
APBerga. Llibre Notarial 251, 21v
1437, maig, 3

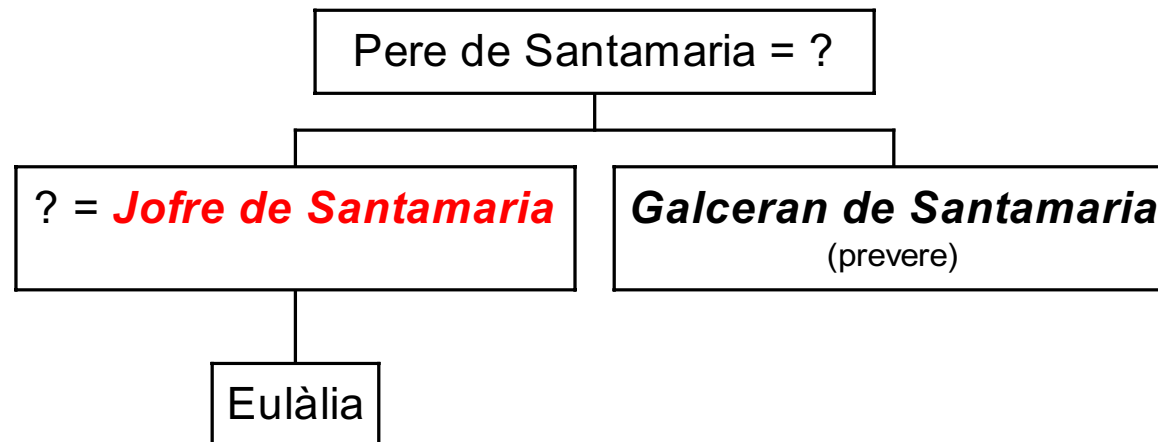
Eulàlia

* Es complementa amb Testament 57

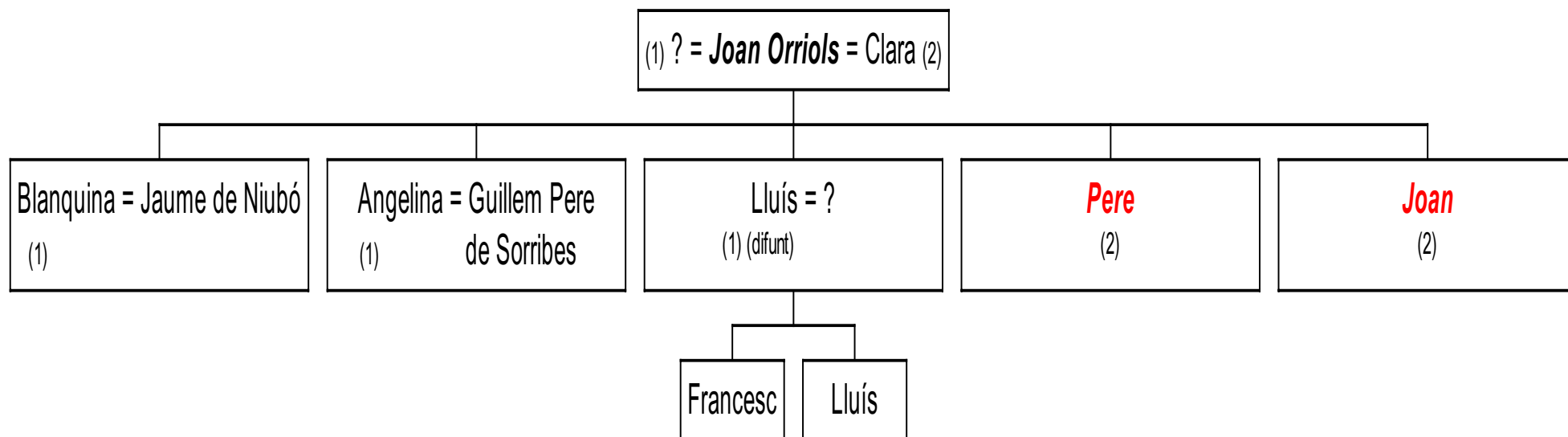
Testament 32
APBerga. Llibre Notarial 251, 36v
1438, abril, 1

Galceran de Santamaria

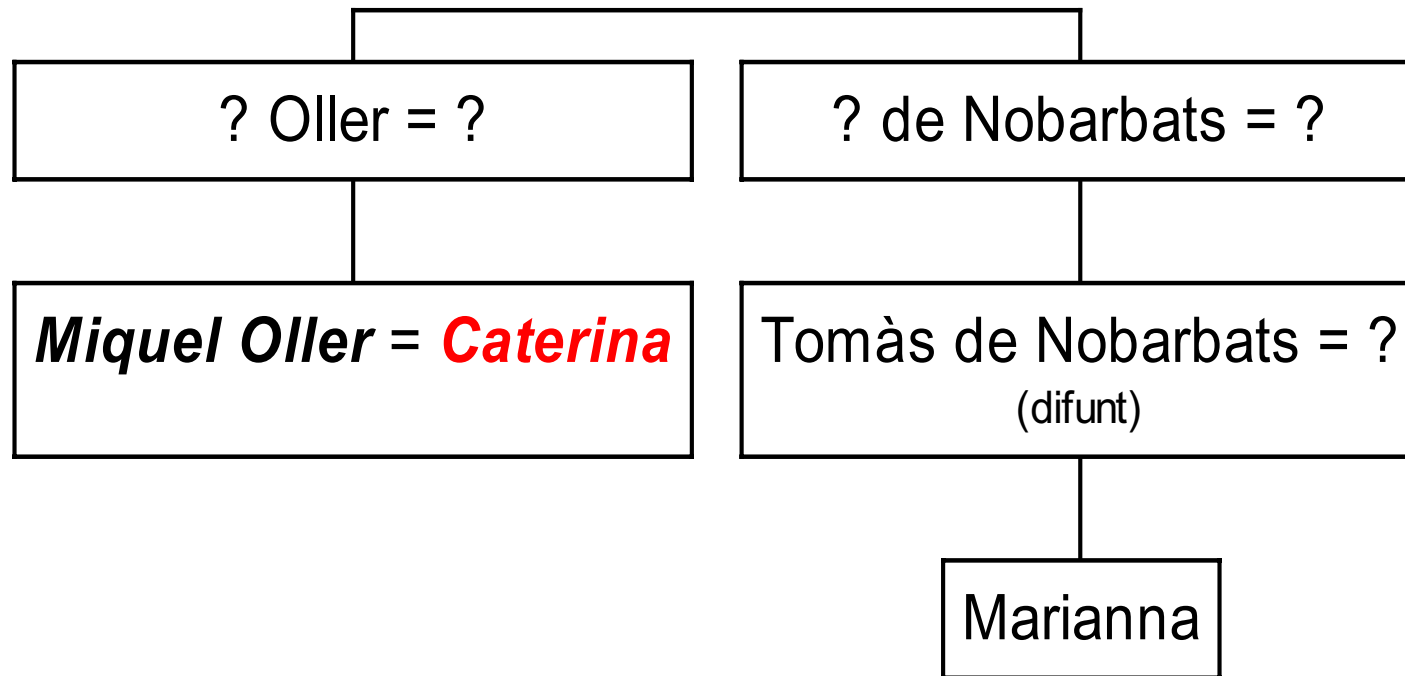

Testament 33
APBerga. Llibre Notarial 251, 33v
1438, juny, 1

Joan Orriols

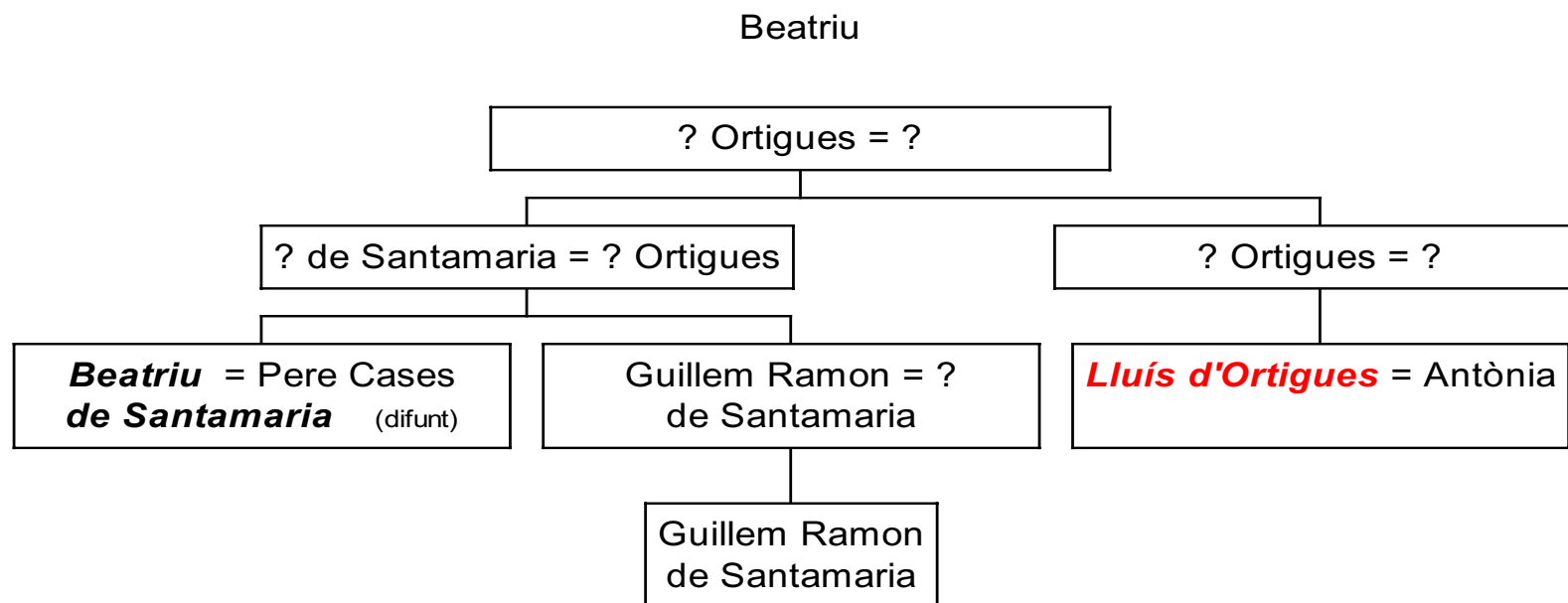

Miquel Oller

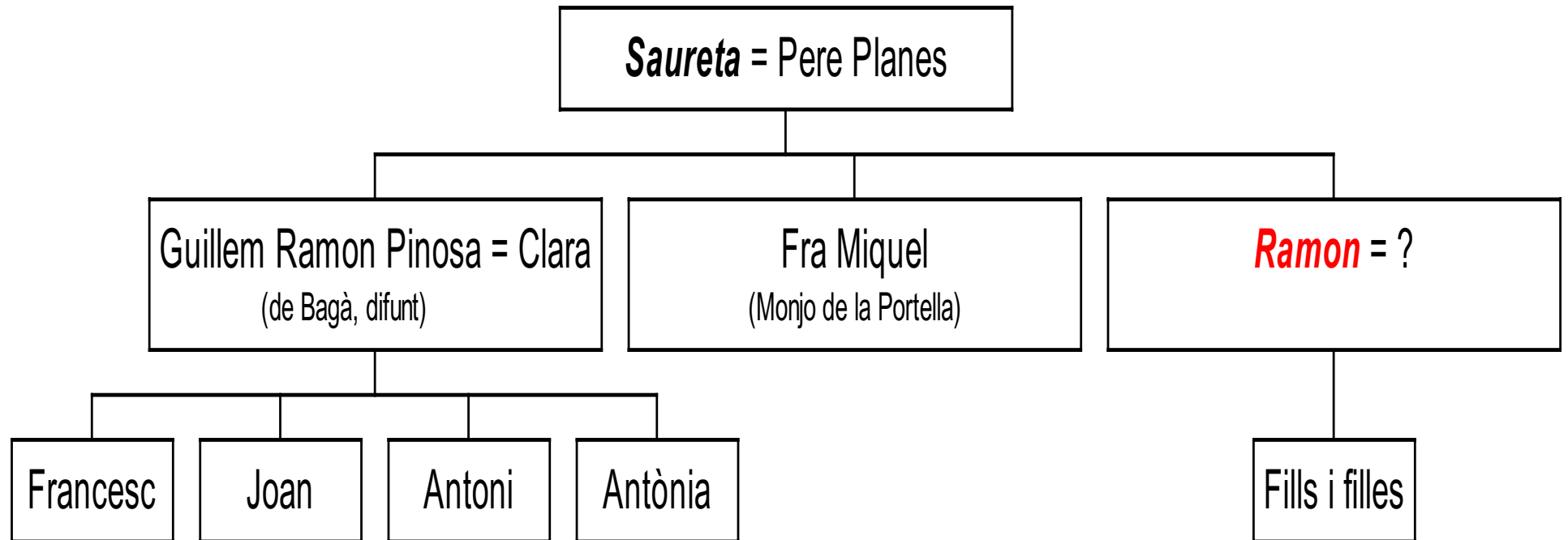

Testament 35
APBerga. Llibre Notarial 251, 46v
1439, gener, 3

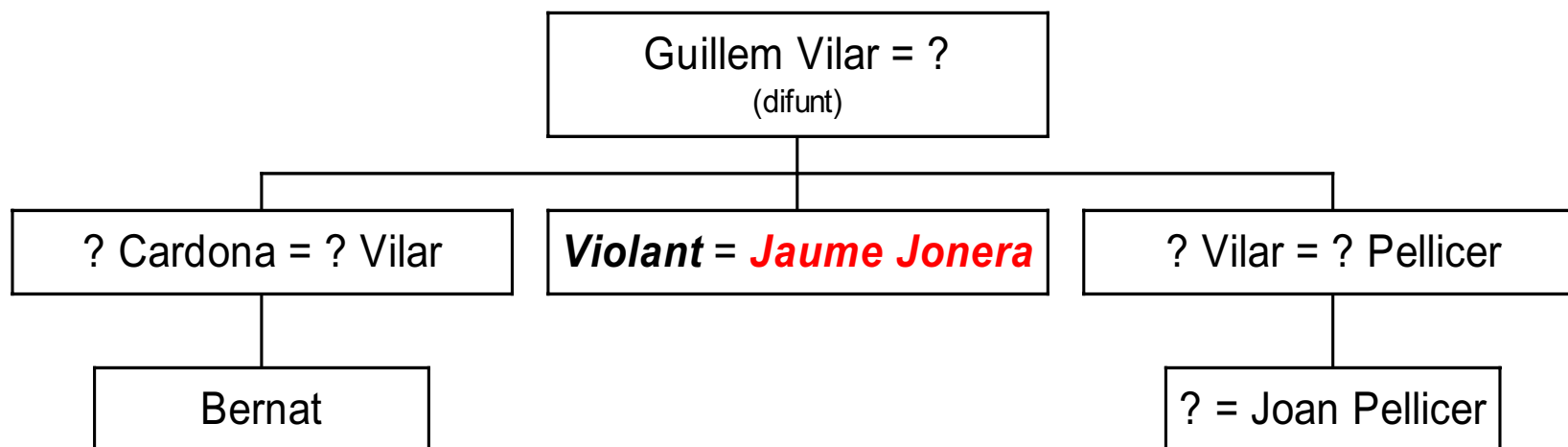
Testament 36
APBerga. Llibre Notarial 251, 33r
1439, febrer, 7

Saureta

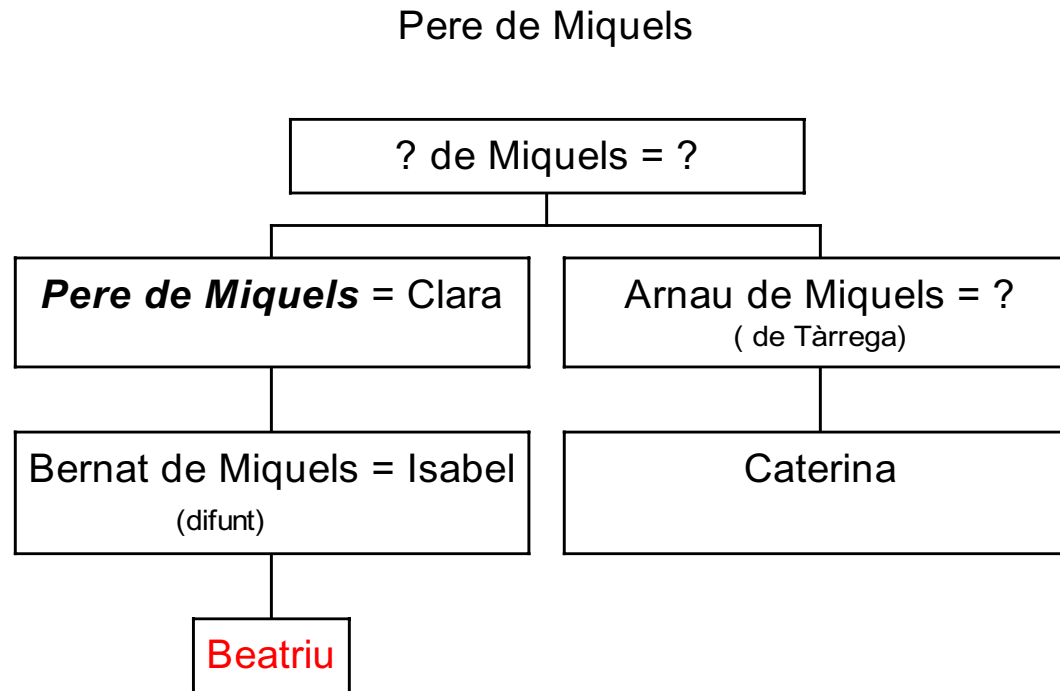

Testament 37
APBerga. Llibre Notarial 251, 20v
1439, novembre, 11

Violant

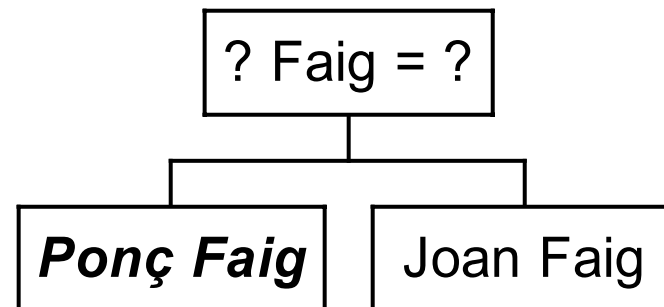
Testament 38
APBerga. Llibre Notarial 251, 37r
1441, març, 11

* Es complementa amb Testament 54

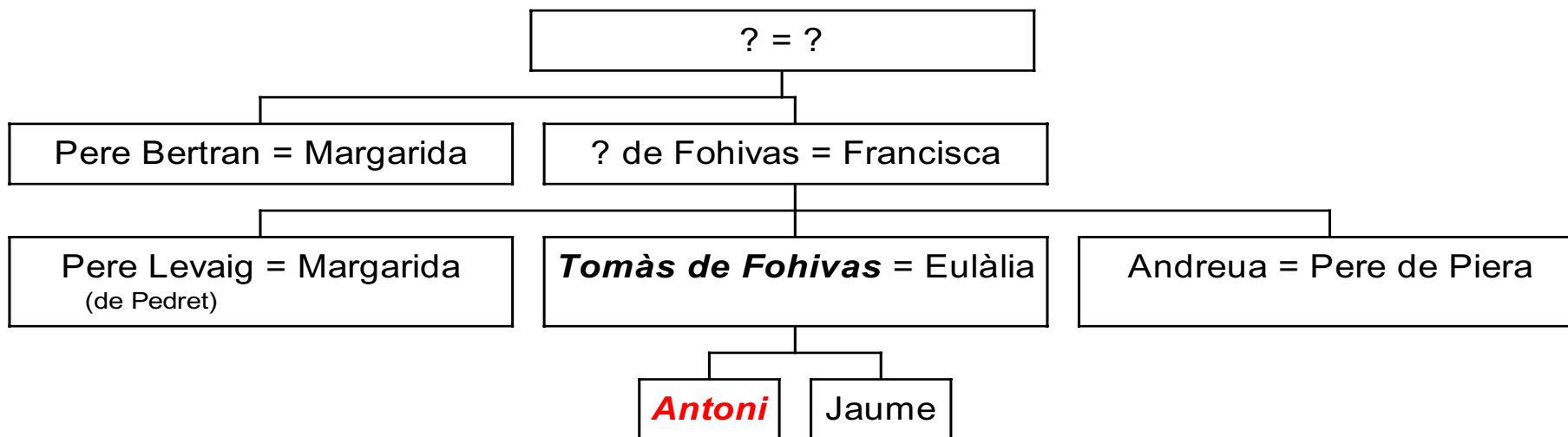
Testament 39
APBerga. Llibre Notarial 251, 40r
1441, agost, 10

Ponç Faig

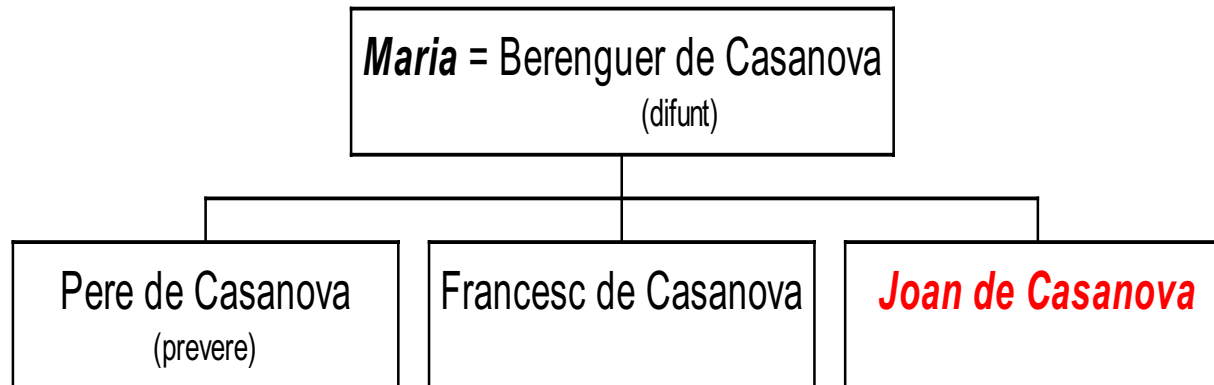
Testament 40
APBerga. Llibre Notarial 251, 41v
1441, octubre, 15

Tomàs de Fohivas

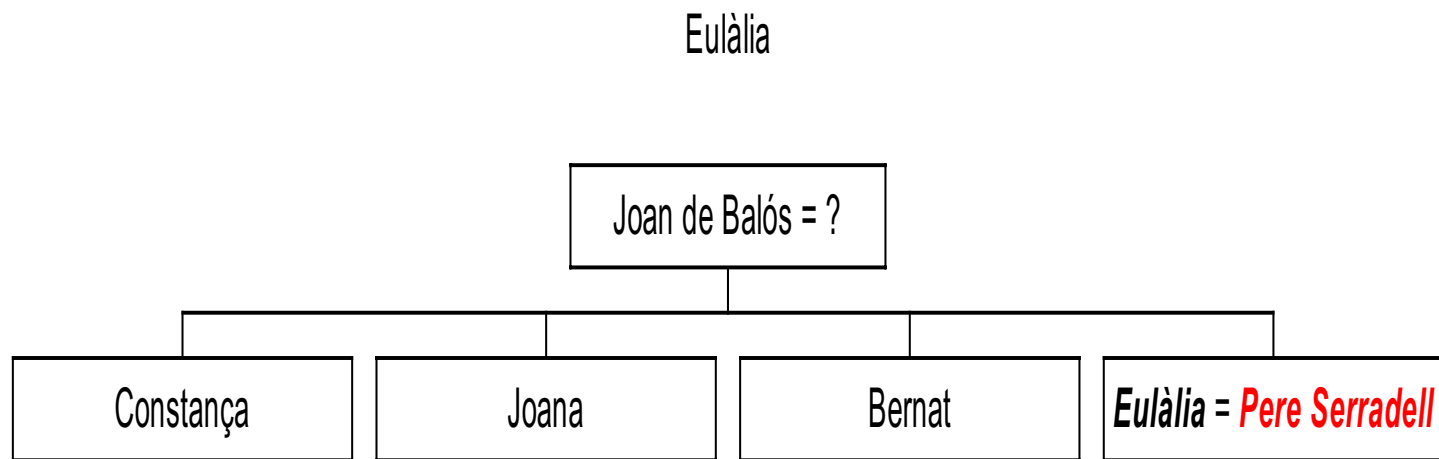

Testament 41
APBerga. Llibre Notarial 251, 46r
1441, desembre, 2

Maria

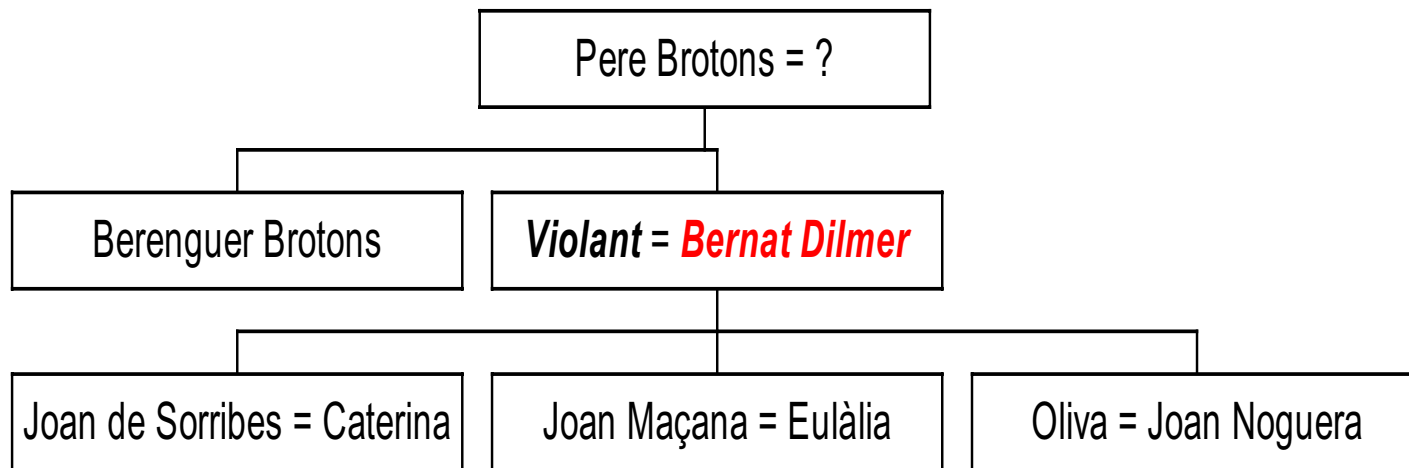
Testament 42
APBerga. Llibre Notarial 251, 69v
1442, abril, 14

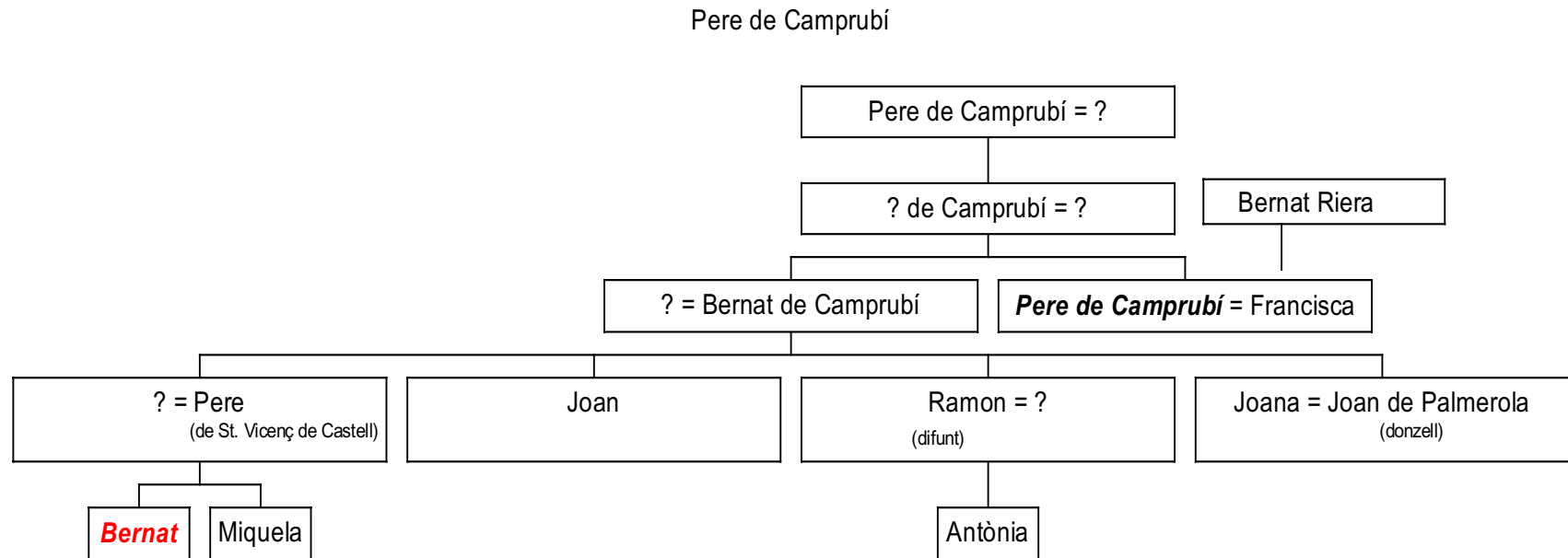
Testament 43
APBerga. Llibre Notarial 251, 60v
1442, octubre, 2

Violant

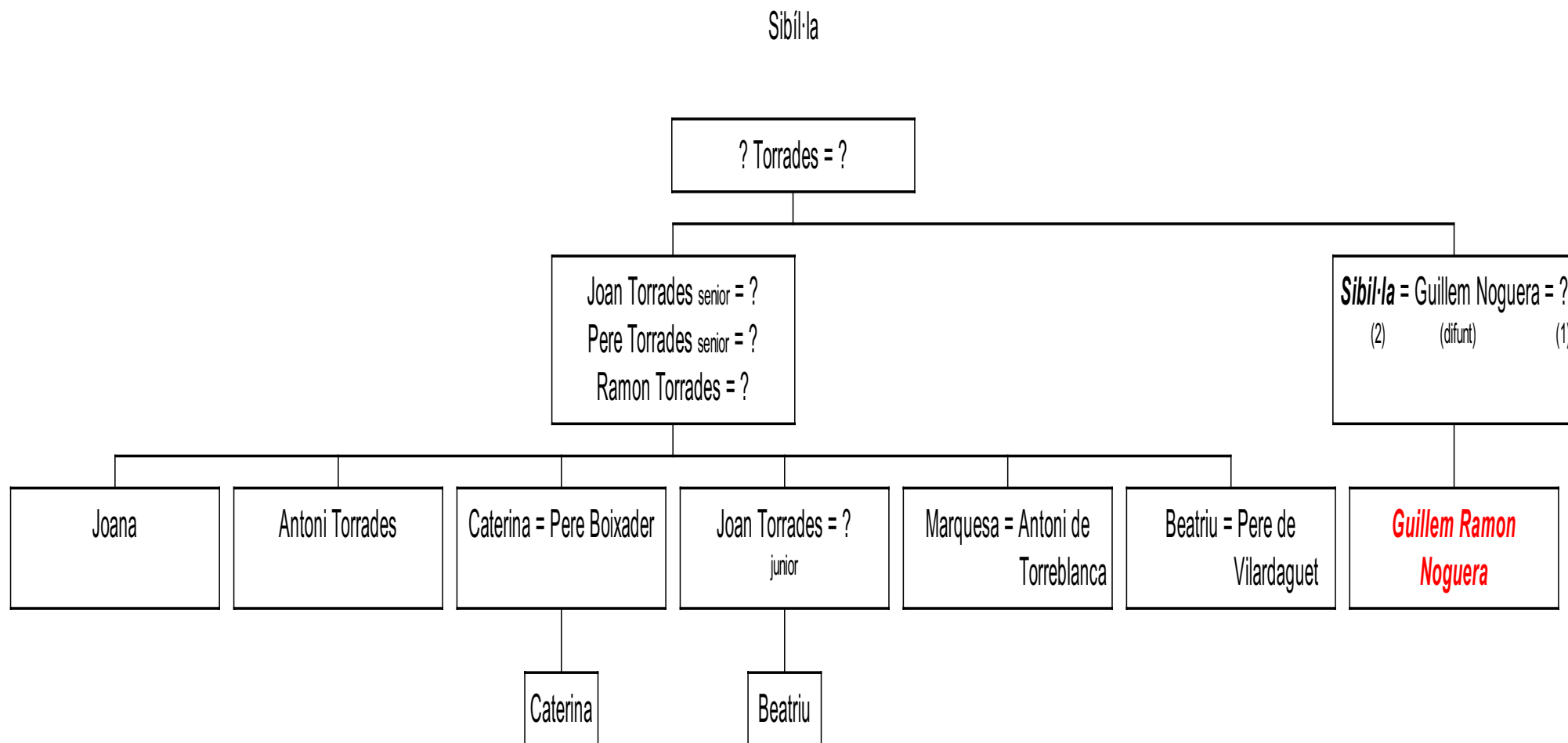
* Es complementa amb Testaments 17 i 67

Testament 44
APBerga. Llibre Notarial 251, 61v
1443, octubre, 8

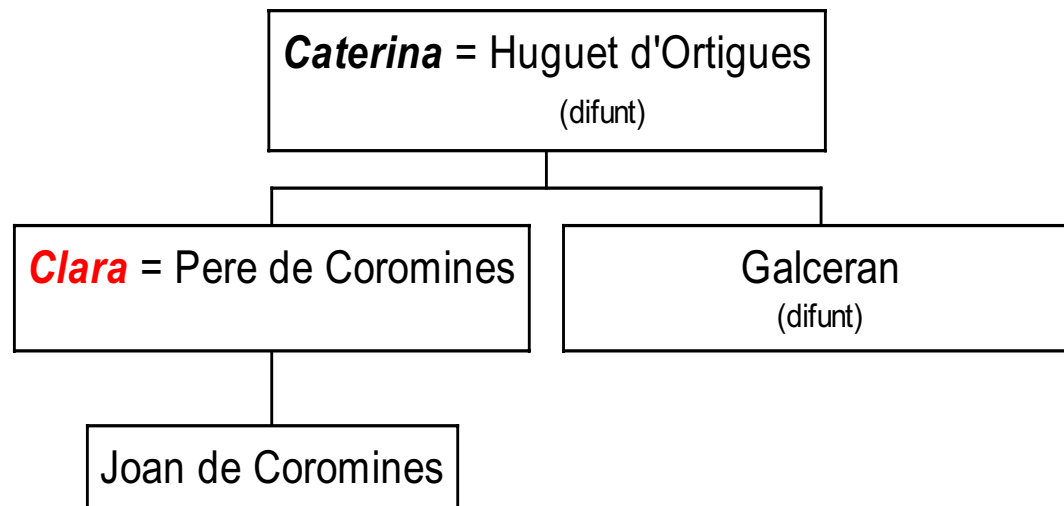
* Es complementa amb Testament 62

Testament 45
APBerga. Llibre Notarial 251, 65v
1444, abril, 3

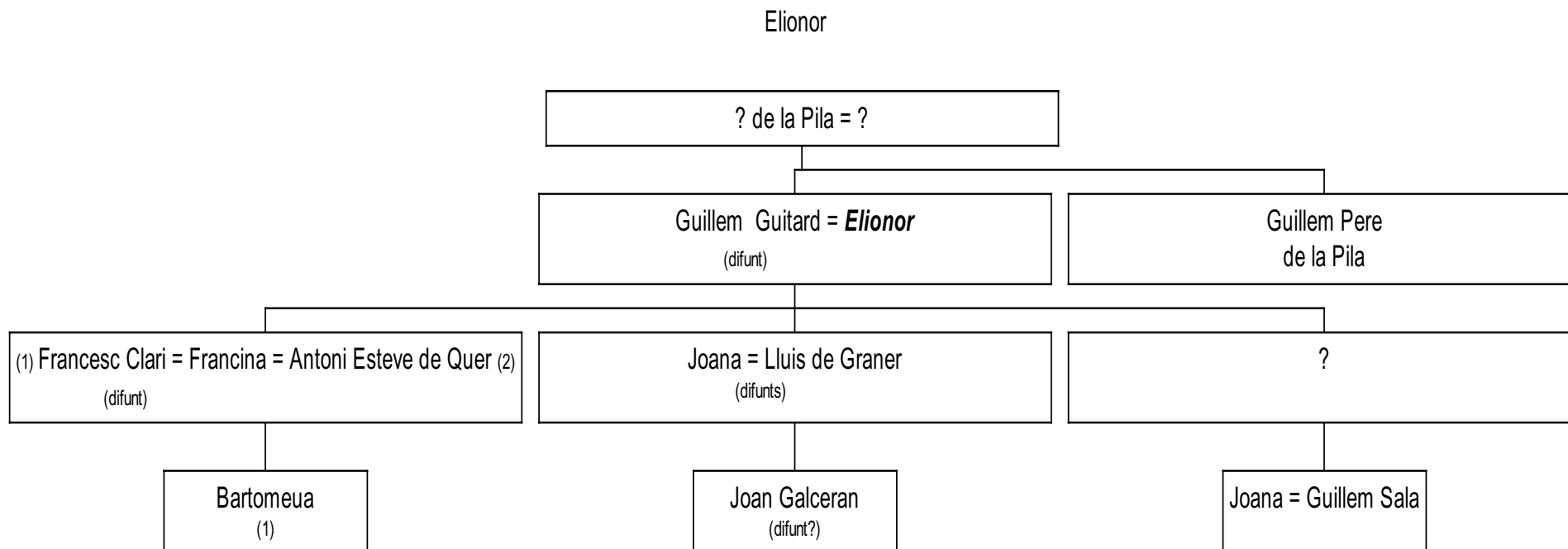
Testament 46
APBerga. Llibre Notarial 251, 68r
1447, gener, 5

Caterina

* Es complementa amb Testament 64

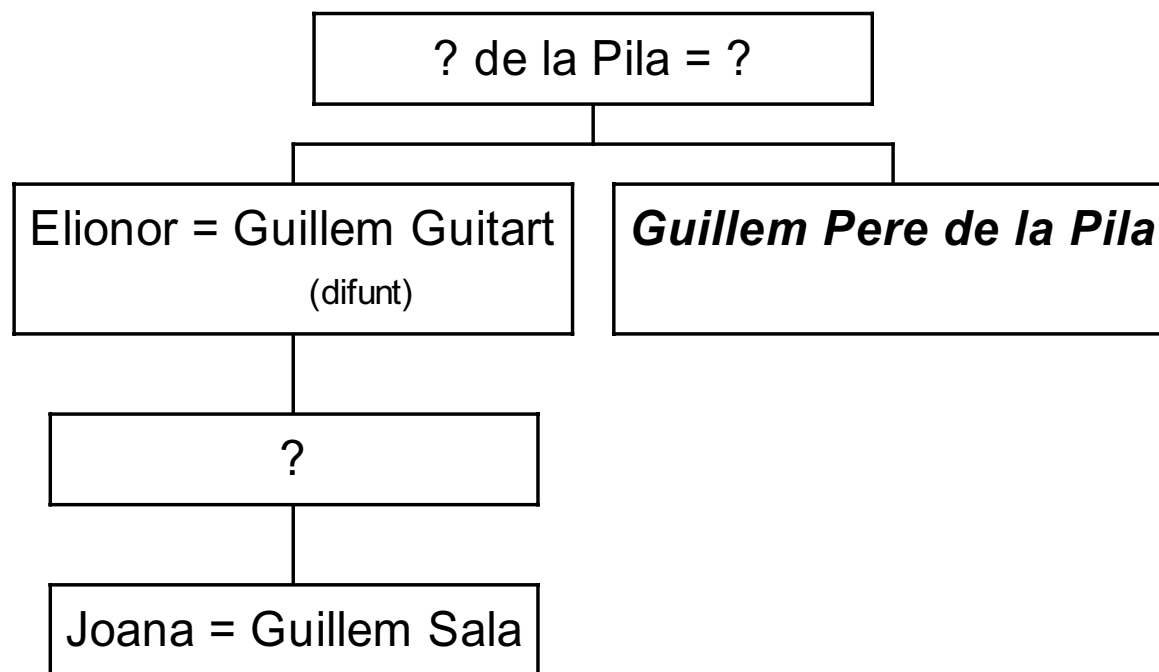
Testament 47
APBerga. Llibre Notarial 251, 92r
1447, desembre, 9

* Es complementa amb Testaments 2 i 48

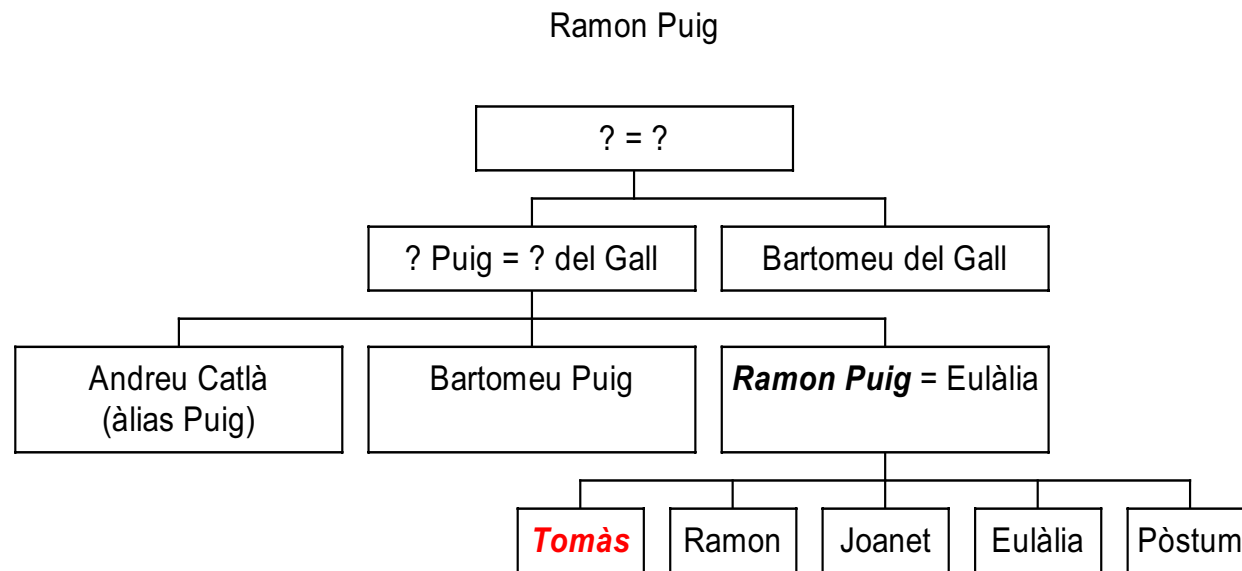
Testament 48
APBerga. Llibre Notarial 251, 75r
1447, desembre, 11

Guillem Pere de la Pila

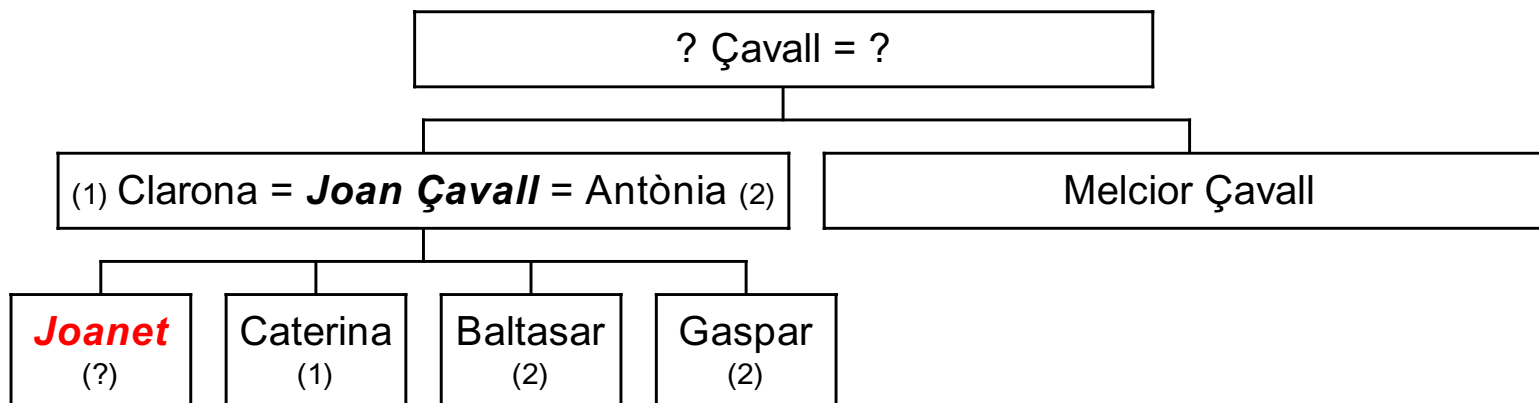
* Es complementa amb Testaments 2 i 47

Testament 49
APBerga. Llibre Notarial 251, 71r.
1448, desembre, 11

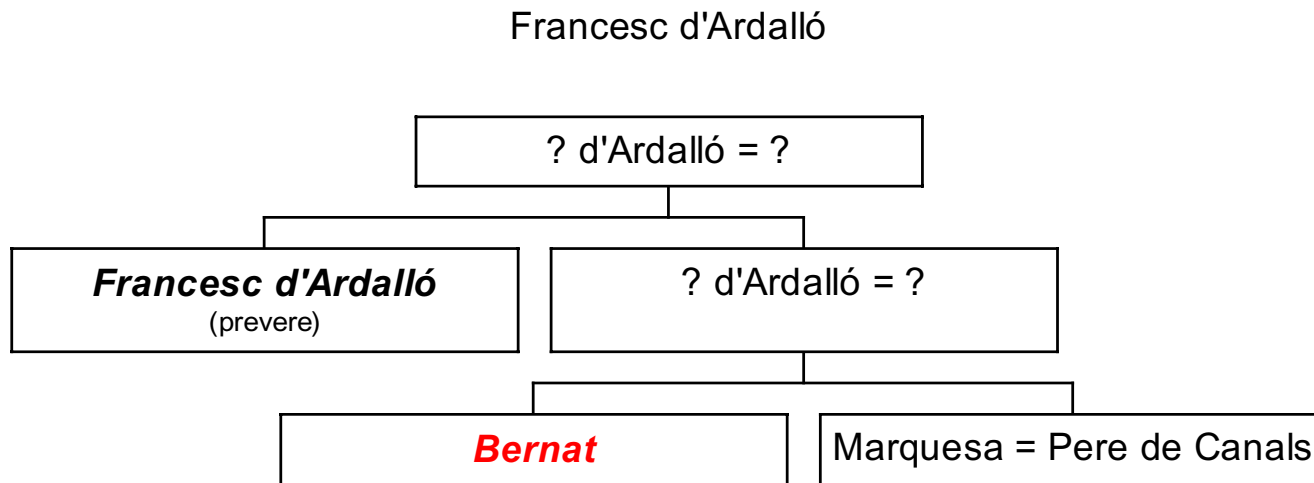
Testament 50
APBerga. Llibre Notarial 251, 76r
1450, gener, 15

Joan Çavall

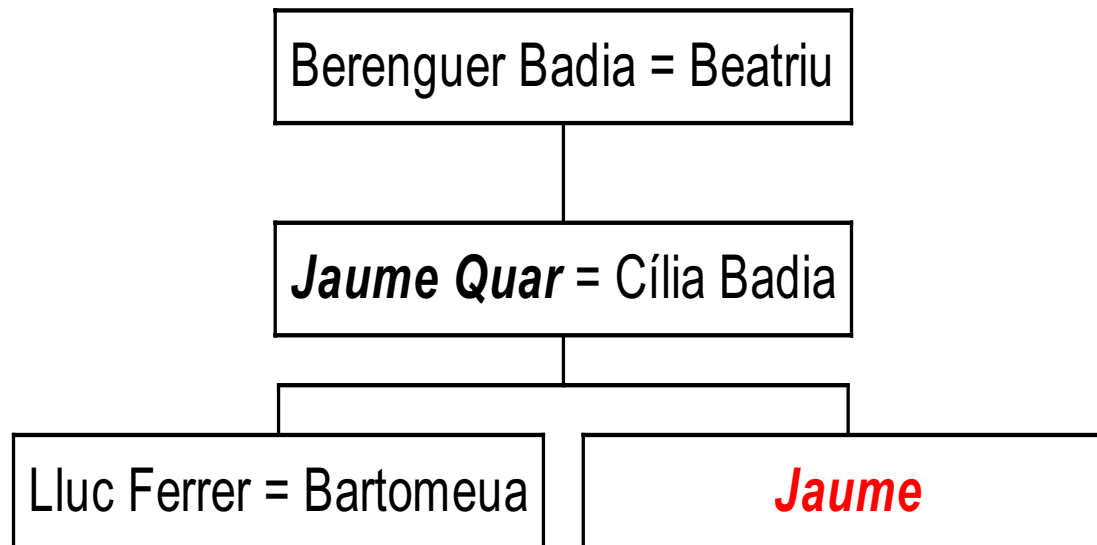

Testament 51
APBerga. Libre Notarial 251, 89v
1451, gener, 18

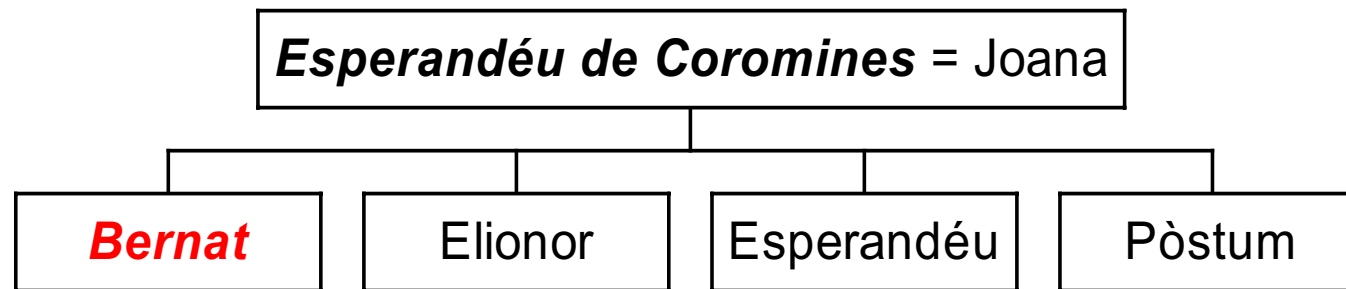
Testament 52
APBerga. Llibre Notarial 251, 77r
1451, març, 1

Jaume Quar

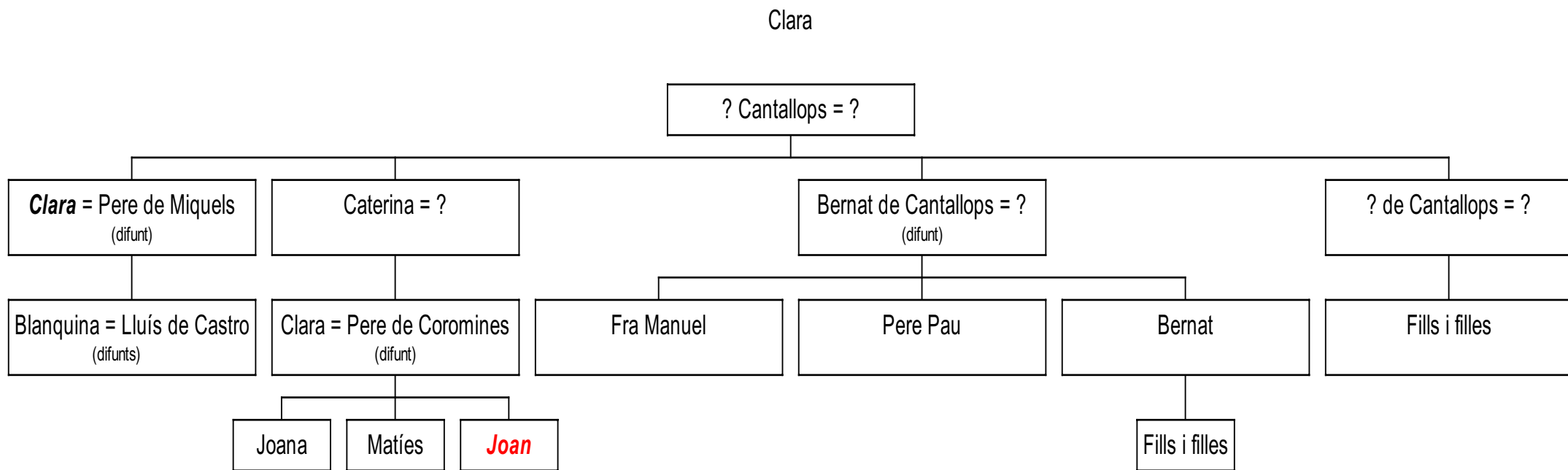
Testament 53
APBerga. Llibre Notarial 251, 78r
1451, agost, 15

Esperandéu de Coromines

* Es complementa amb Testaments 38 i 46

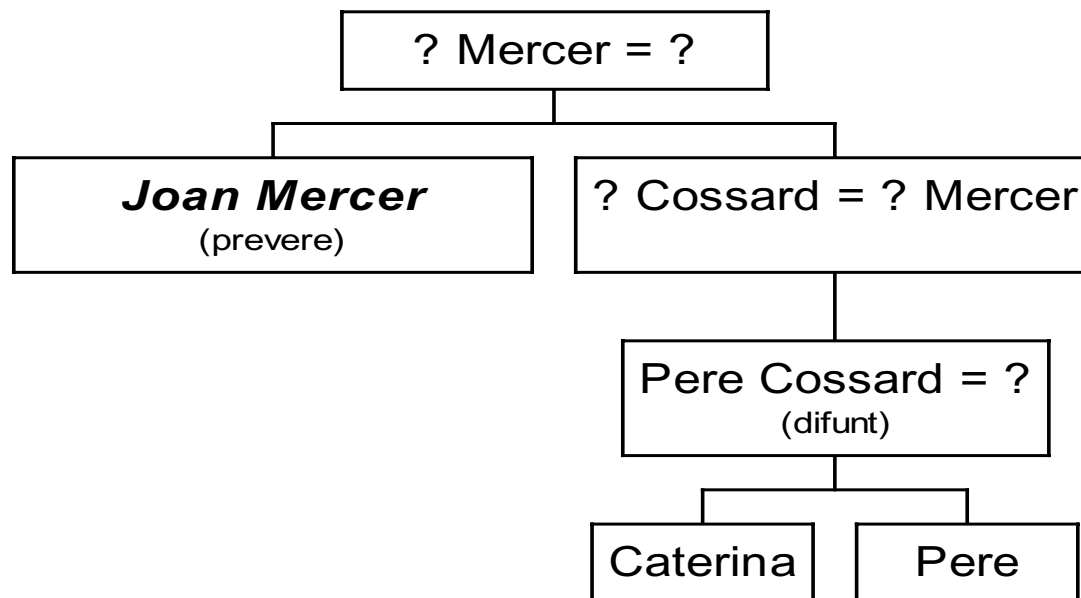
Testament 54
APBerga. Llibre Notarial 251, 80r
1452, març, 1

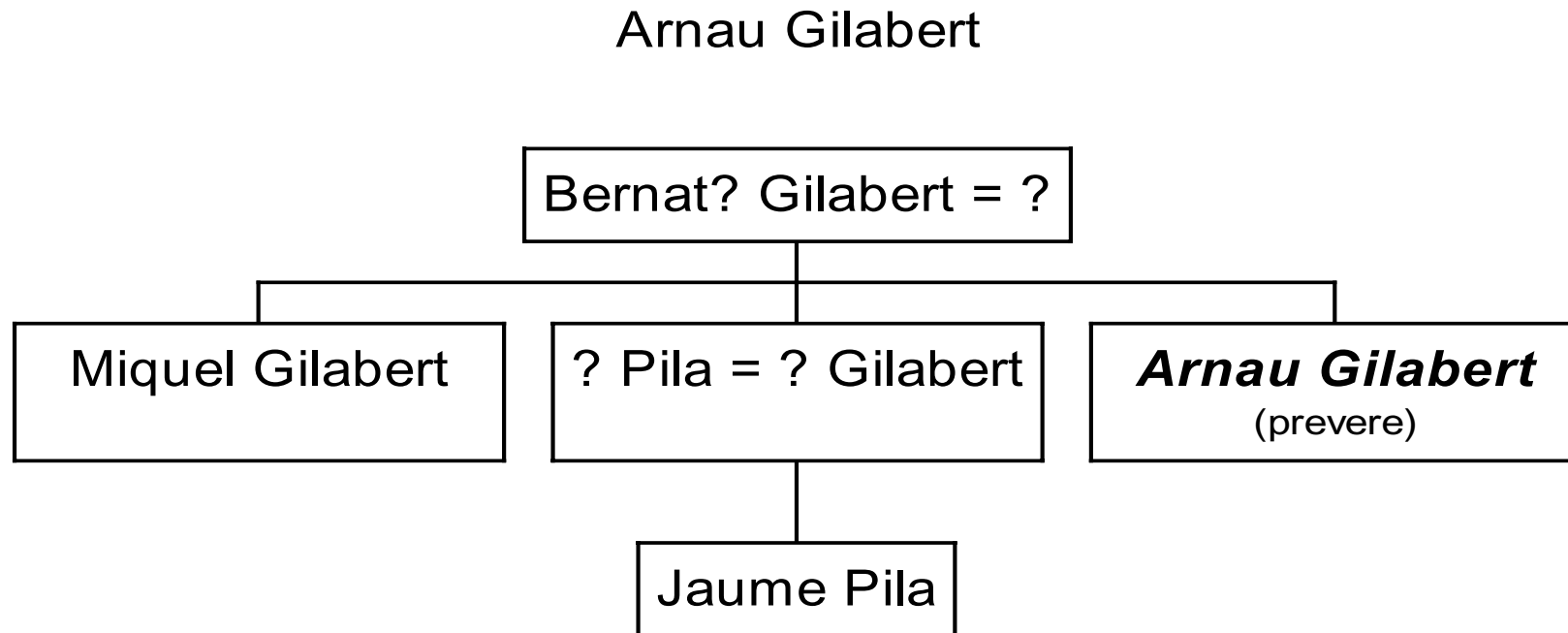
* Es complementa amb Testaments 38 i 60

Testament 55
APBerga. Libre Notarial 251, 90r
1452, juliol, 6

Joan Mercer

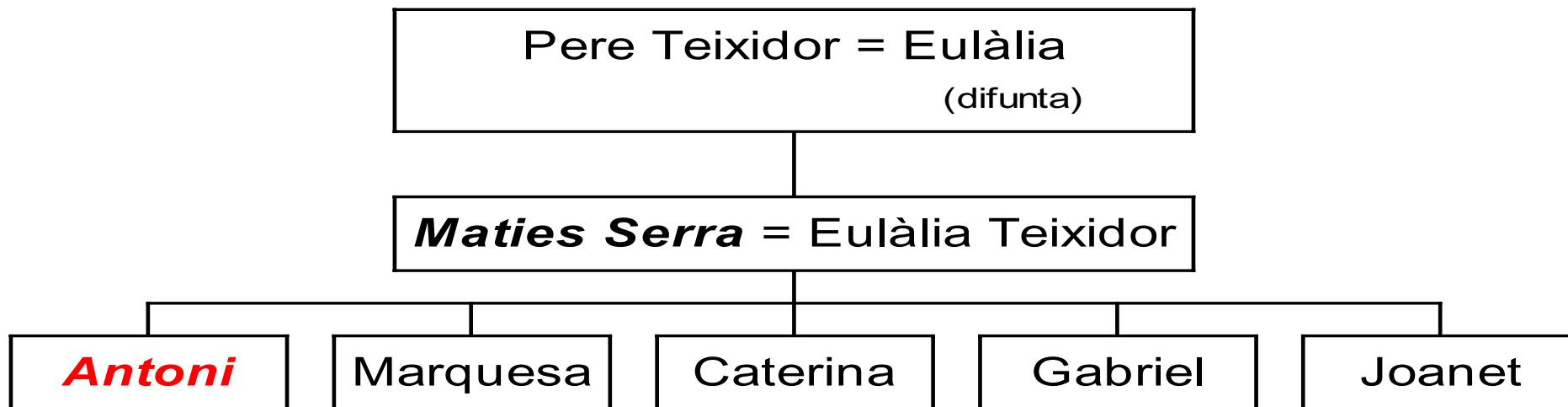
Testament 56
APBerga. Libre Notarial 251, 99v
1452, agost, 30

* Es complementa amb Testament 65

Testament 57
APBerga. Llibre Notarial 251, 82r
1452, setembre, 8

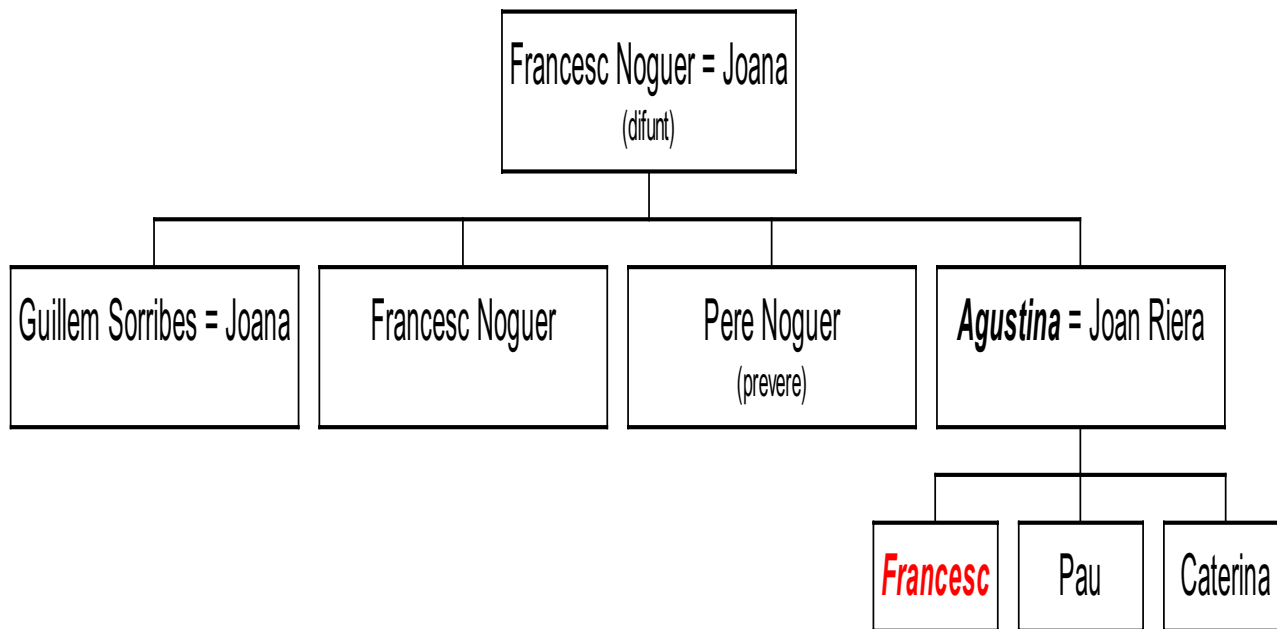
Maties Serra

* Es complementa amb Testament 31

Testament 58
APBerga. Libre Notarial 251, 86v
1452, setembre, 9

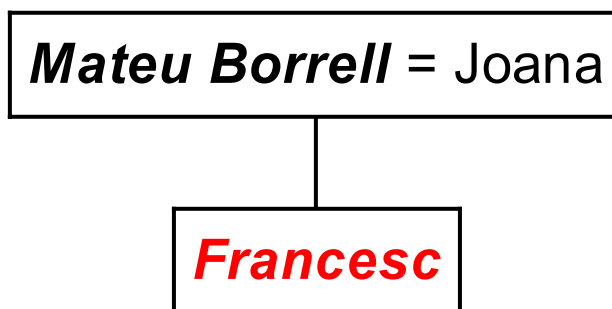
Agustina

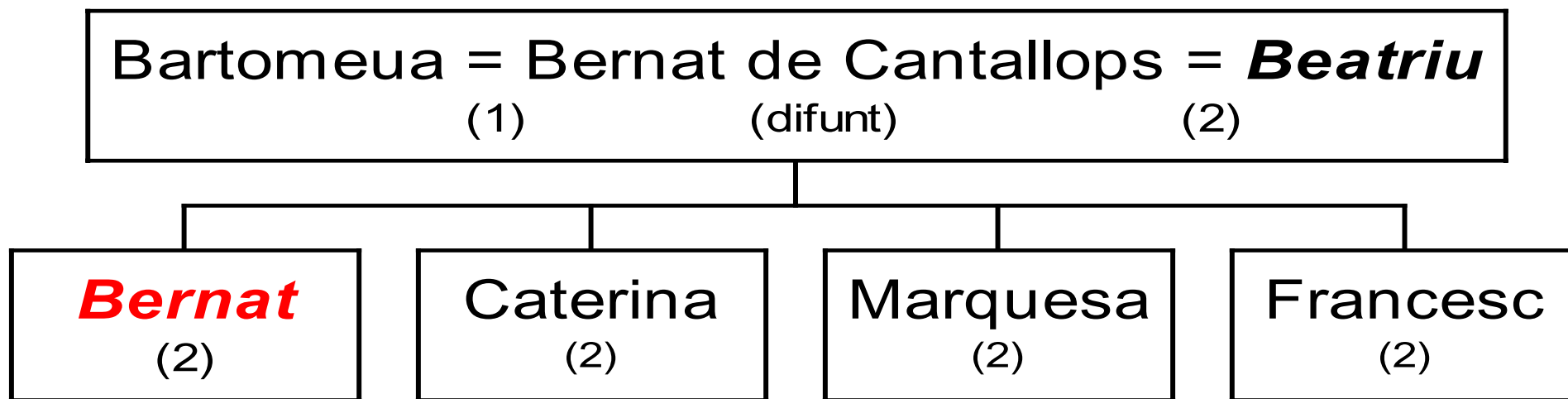
Testament 59
APBerga. Libre Notarial 251, 86r
1453, abril, 1

Mateu Borrell

Testament 60
APBerga. Libre Notarial 251, 87v
1453, maig, 29

Beatriu

* Es complementa amb Testament 54

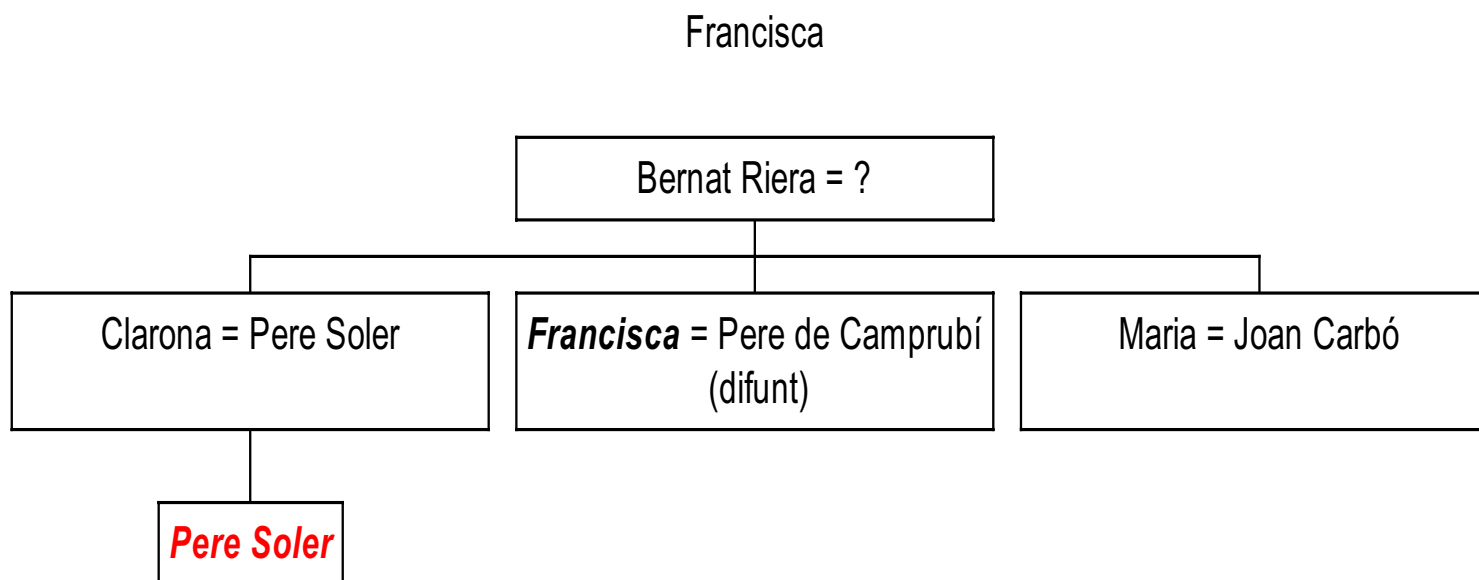
Testament 61
APBerga. Libre Notarial 251, 84r
1453, juliol, 12

Ramon Fuster

Bernat Verneda = ?

Ramon Fuster = Andreua

Testament 62
APBerga. Llibre Notarial 251, 91r
1454, juny, 7

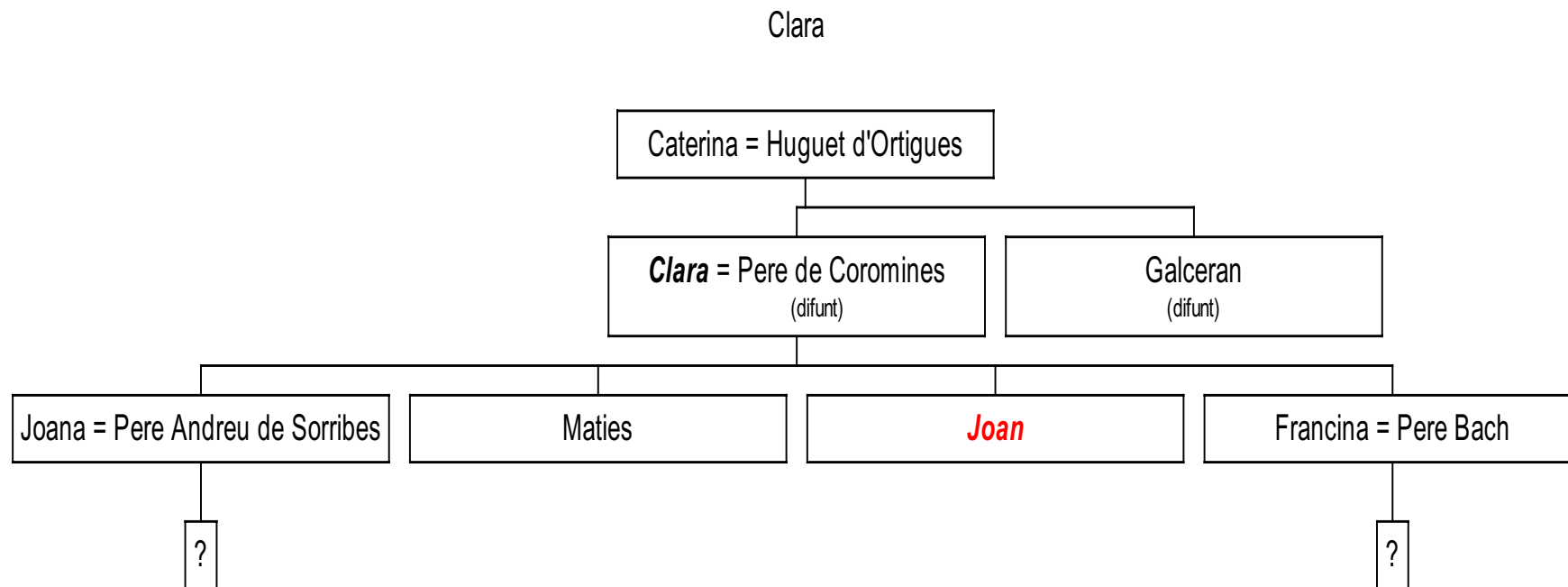
* Es complementa amb Testament 44

Testament 63
APBerga. Libre Notarial 251, 107r
1454, juliol, 22

Miquela

Miquela = Antoni Roig
(difunt)

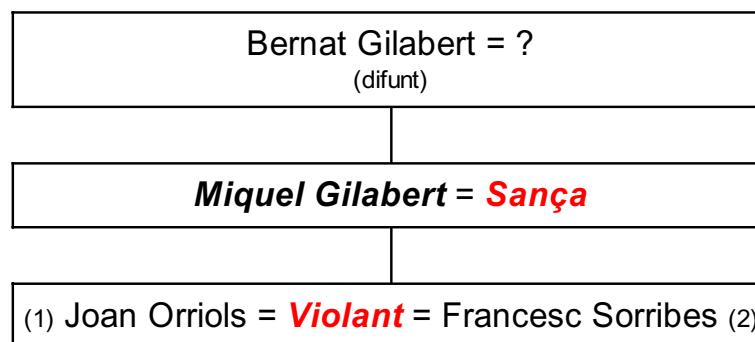
Testament 64
APBerga. Llibre Notarial 251, 96v
1455, març, 19

* Es complementa amb Testament 46

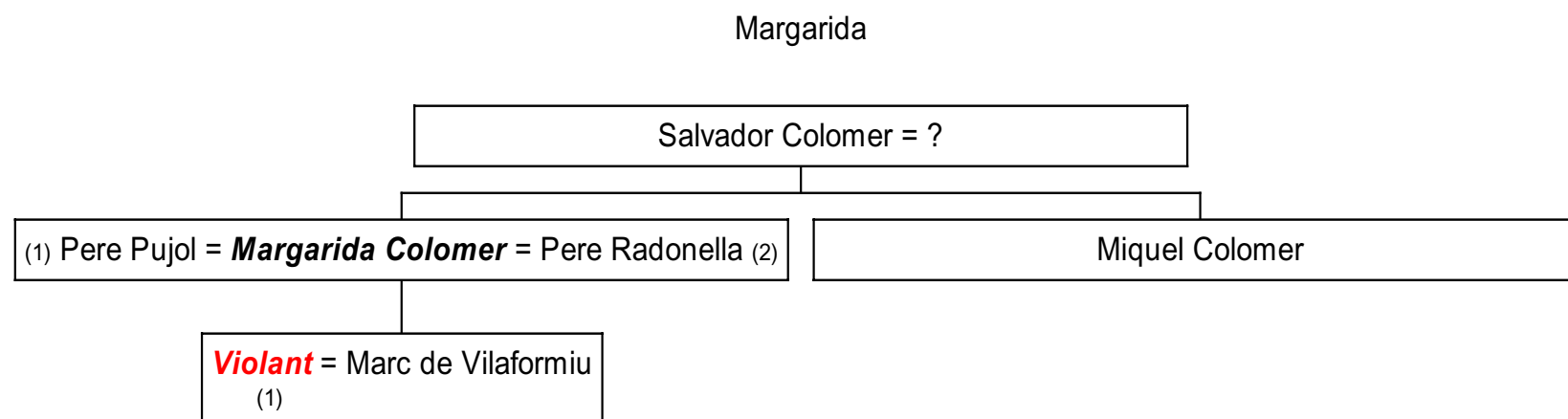
Testament 65
APBerga. Llibre Notarial 251, 95r
1455, juliol, 12

Miquel Gilabert

* Es complementa amb Testament 56

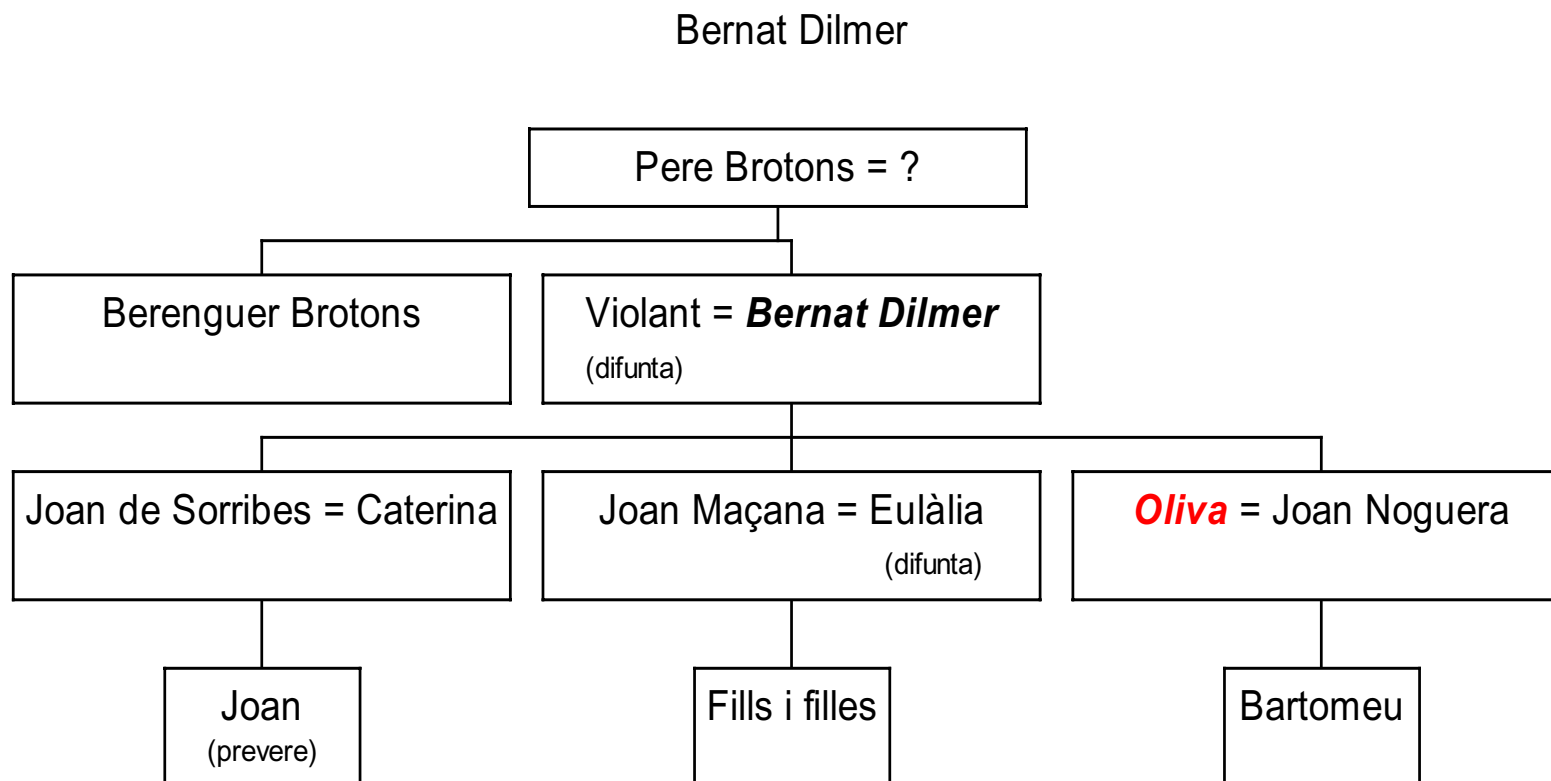
Testament 66
APBerga. Libre Notarial 251, 97v
1455, juliol, 13

* Es complementa amb Testament 72

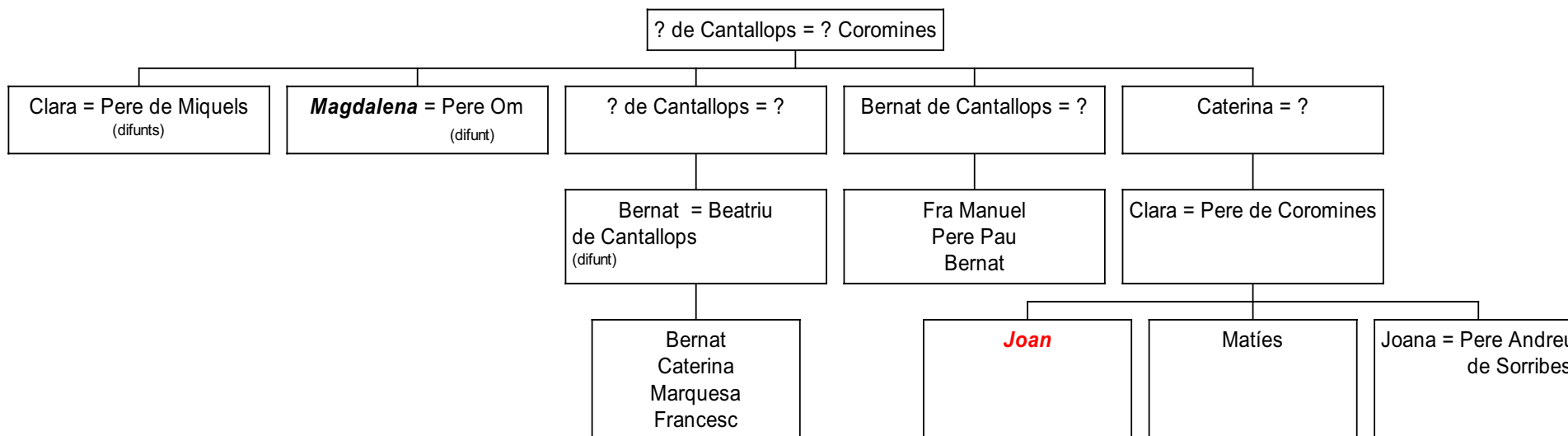
Testament 67
APBerga. Llibre Notarial 251, 94r
1455, desembre, 30

* Es complementa amb Testaments 17 i 43

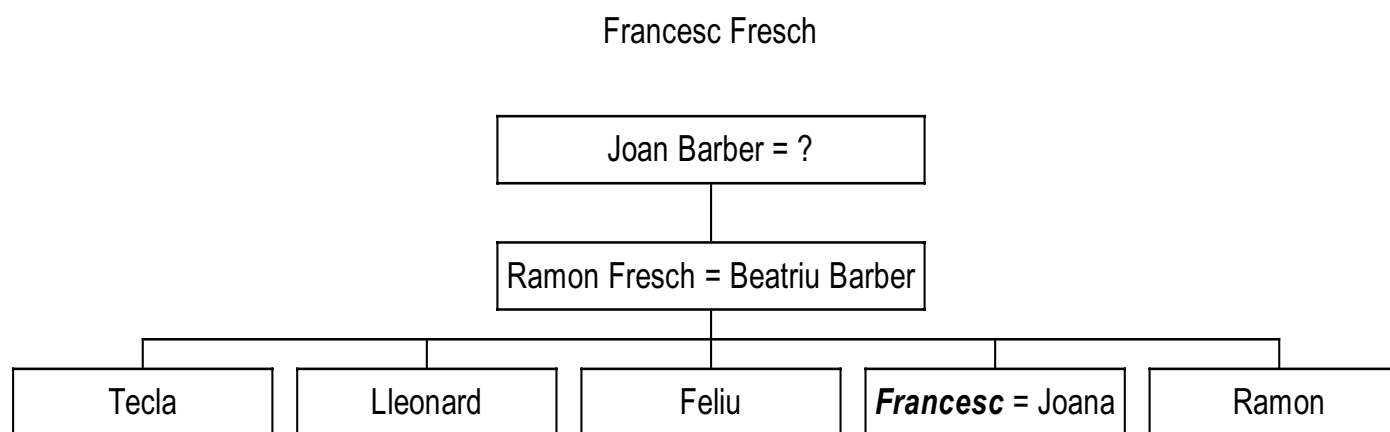
Testament 68
APBerga. Libre Notarial 251, 98r
1456, maig, 24

Magdalena

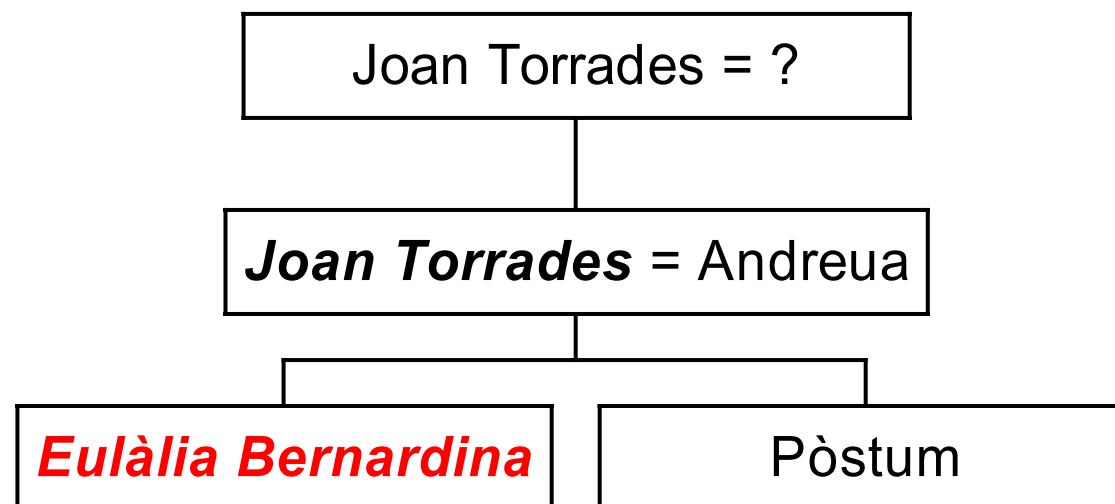
* Es complementa amb Testament 54

Testament 69
APBerga. Libre Notarial 251, 102r
1457, agost, 9

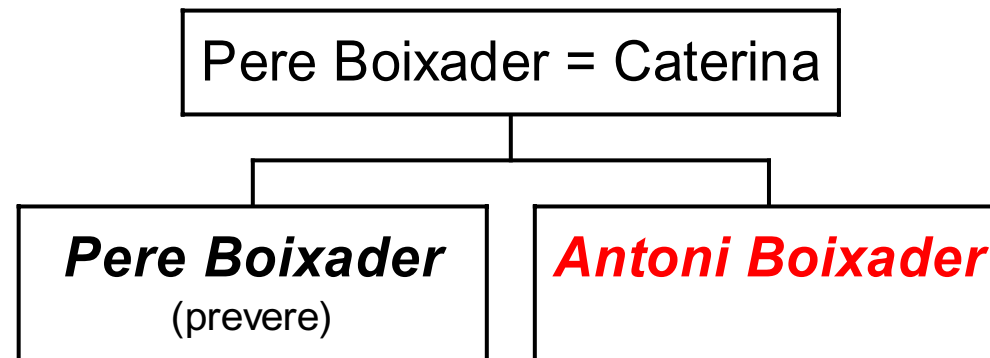
Testament 70
APBerga. Libre Notarial 251, 102v
1457, agost, 24

Joan Torrades

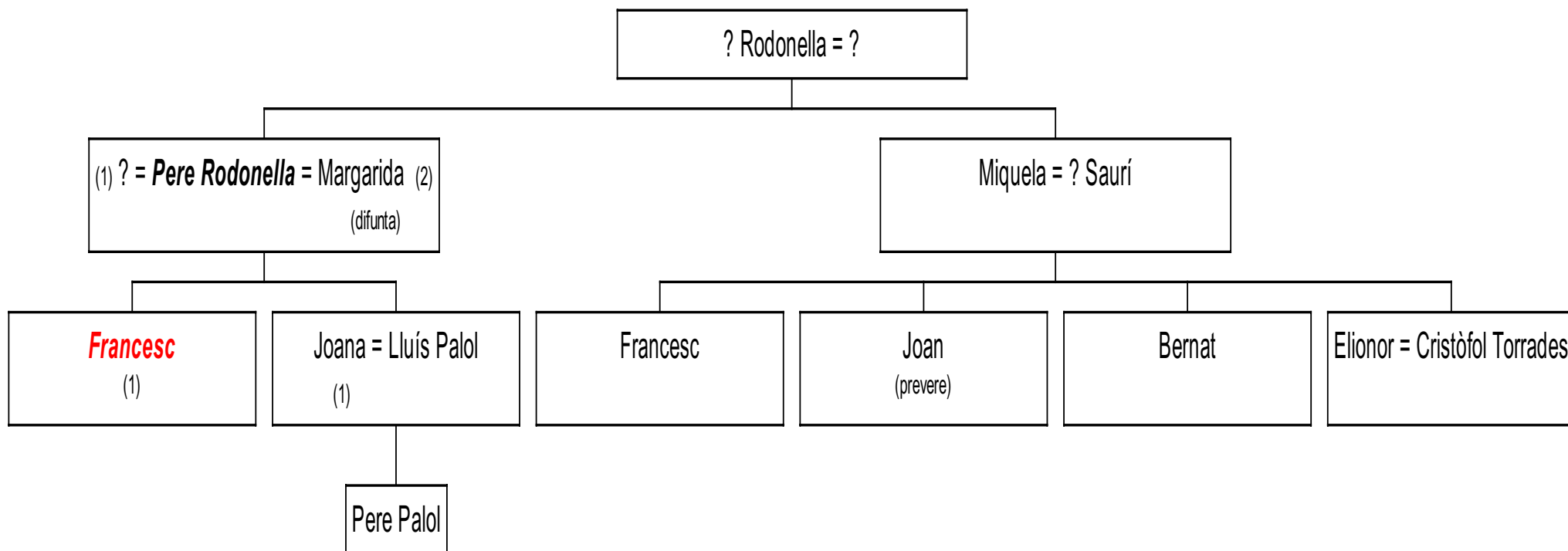
Testament 71
APBerga. Libre Notarial 251, 103v
1457, agost, 30

Pere Boixader

Testament 72
APBerga. Llibre Notarial 251, 104r
1458, agost, 23

Pere Rodonella

* Es complementa amb Testament 66

CONCLUSIONS

- La primera conclusió és que la família baixmedieval berguedana tenia una composició nuclear. El centre de les relacions familiars eren els dos membres del matrimoni. L'home era el cap d'aquestes relacions que, en alguns casos, superaven el cercle bàsic (pare-mare-fills) per ampliar-se a altres familiars, tals com avis, oncles i nebots.
- Els testaments estudiats pertanyen a 40 homes i a 32 dones i, referent a l'estat civil dels testadors, hem de dir que les dades són:

Homes	Dones
Preveres 7	-
Casats 26	Casades 13
Vídues 4	Vídues 19
Solters 3	-

Les conclusions que se'n desprenen són que hi ha més vídues que vidus, que hi ha més homes casats que dones casades i que no hi ha cap dona soltera.

Això ens porta a afirmar que la mortalitat masculina era més elevada o, dit amb unes altres paraules, que l'esperança de vida de les dones era més elevada que la dels homes. Igualment també ens fa constatar que l'estat civil de la dona era el matrimoni ja que no n'hem trobat cap de soltera.

7.3.- ELS TESTAMENTS

El testament és el document que ens permet fer una aproximació a la mentalitat de l'home en el moment més transcendent de la seva existència, el de la mort.

En aquest sentit podem fer un paral·lelisme entre testaments i inventaris. Si aquests ens permeten conèixer com s'ha desenvolupat materialment la vida d'una persona, el seu testament ens permet saber com entén i com vol que sigui la seva mort.

A la Baixa Edat Mitjana, època en què tot era tractat amb un to cerimonial, ostentós i dramàtic, el testament complia una funció social. Com escriu Chiffolleau¹³²³, el testament és unió entre generacions, organitza la reproducció i la successió social, relaciona vius i difunts, és com un vincle escrit entre tots dos.

El testament es redactava seguint aquestes pautes cerimonials esmentades més amunt. Tota la família es reunia per escoltar les darreres voluntats del testador. El nivell de dramatisme d'aquesta reunió era diferent si el testador estava malalt o moribund o si estava sa. Mentre el testador expressava les seves darreres voluntats, la família escoltava i el notari i l'escrivent anaven prenent nota, tot redactant el document que, en forma de protocol, ha arribat fins a les nostres mans.

Fer testament era, en els segles XIV i XV, una pràctica habitual. En la societat baixmedieval es va estendre una veritable por a morir sense testar, a no deixar les coses terrenals arreglades en el moment de la mort, d'aquí que el testament fos una pràctica molt comuna que abastava tots els nivells socials. Bona mostra d'això la trobem en la societat berguedana del segle XV: els 72 testaments de la primera meitat d'aquesta centúria que ens han pervingut pertanyen a un ampli ventall social, que va des de la vídua pobra fins al ric mercader.

Els testaments que estudiarem són els relacionats a la taula que segueix:

---

¹³²³ Jacques CHIFFOLEAU: *La comptabilité de l'au-delà. Les homes, la mort et la religion*

NUM	DATA	TESTADOR	LLIB.	FOL	DESTACABLE
1	1421-1-2	Pere Serra, prevere	251	17r	
2	1421-4-13	Guillem Guitard, escriptor del rei	251	2r	
2bis	1421-6-10	Codicil de Guillem Guitard	27	47v	
3	1421-5-24	Romia, filla de Bernat de Soler	27	6v	
4	1421-8-31	Francisca, vídua de Pere Arquer	27	19r	
5	1421-10-8	Ramon Sala, sabater	27	118r	
6	1421-11-1	Arnau Sala, pagès	27	45v	
7	1421-11-10	Francisca, muller de Pere Belloch, sastre	27	41v	
8	1421-11-22	Joan Clari, paraire	27	44v	
9	1421-12-2	Bernat Parera, mercader	27	114v	esclava
9bis	1423-1-25	Codicil de Bernat Parera	27	117r	Negocis a Sicília
10	1421-12-4	Cília, vídua d'Arnau Noguer	27	53r	
11	1422-2-11	Marquesa, muller de Bertran Saig	27	83v	
12	1422-3-10	Francisca, vídua de Bernat Bestorra	27	86r	
12bis	1422-3-21	Codicil de Francisca, vídua de Bernat Bestorra	27	87r	
13	1429-4-1	Pere Guardiola	251	3r	
14	1429-4-10	Ramon Vahell, mercader	251	4r	
14bis	1429-4-10	Codicil de Ramon Vahell, mercader	251	5r	
14bis	1429-4-15	2n. Codicil de Ramon Vahell, mercader	215	5r	
15	1430-7-17	Joan dels Arnaus, notari i rector de Sta. Eugènia de Relat	251	24r	
16	1430-8-15	Violant, muller mercader Pere de Graner	251	6r	
17	1430-8-17	Pere Dilmer, pintor i mestre de cases	251	8r	
18	1430-8-28	Antoni Lugana, sabater	251	5v	
19	1431-8-9	Maria, vídua de Pere Guardiola	251	9r	
20	1433-5-22	Bartomeu Benet, baster	251	10v	
21	1433-8-21	Beatriu, vídua del mercader Guillem Ramon de Graner	251	13r	
22	1433-9-25	Margarida, vídua d'Antoni de Torrentfernos	251	12r	
23	1433-10-8	Joan de Santpere, sedasser	251	10r	franceès
24	1434-1-4	Romia, muller de Mateu Noguer, mercader	251	29v	
25	1434-1-4	Mateu Noguer, mercader	251	14v	
26	1434-1-18	Pere de Santacreu	251	16r	
27	1434-9-2	Sibil·la, muller d'Arnau Ramat	251	17v	
28	1435-1-5	Constança, vídua d'Arnau Perpinyà, mercer	251	19v	
29	1437-1-4	Bernat de Cercs, prevere i perit en lleis	251	22v	
30	1437-1-18	Bartomeua, muller de Pere Garrigosa (ferrer)	251	100r	
31	1437-5-3	Eulàlia, muller de Pere Teixidor	251	21v	
32	1438-4-1	Galceran de Santamaria, prevere	251	36v	

dans la région d'Avignon à la fin du Moyen Âge. Roma, 1980, pàgs. 32-35.

NUM	DATA	TESTADOR	LLIB.	FOL	DESTACABLE
33	1438-6-1	Joan Orriols, perit en lleis	251	33v	Esclava
34	1439-1-3	Miquel Oller, tintorer	251	26r	
35	1439-1-3	Beatriu, vídua de Pere Cases, paraire	251	46v	
36	1439-2-7	Saureta, muller de Pere Planas, paraire	251	33r	
37	1439-5-3	Violant, muller de Jaume Jonera	251	20v	
38	1441-3-11	Pere de Miquels, mercader	251	37r	
39	1441-8-10	Ponç Faig, pastor	251	40r	
40	1441-10-15	Tomàs de Fohivas, d'Olvan	251	41v	
41	1441-12-1	Maria, vídua de Berenguer de Casanova, moler	251	46r	
42	1442-4-14	Eulàlia, muller de Pere Serradell	251	69v	
43	1442-10-2	Violant, muller de Bernat Dilmer, apotecari	251	60v	
44	1443-10-8	Pere de Camprubí.	251	61v	Esclau.Robes de dol
44bis	1443-10-12	Codicil de Pere Camprubí	251	65r	
45	1444-4-3	Sibil·la, vídua de Guillem Noguera, arquer	251	65v	
46	1447-1-5	Caterina, vídua d'Huguet d'Ortignes, notari	251	68r	
47	1447-12-9	Elionor, vídua de Guillem Guitard, escriptor i notari reial.	251	92r	
47bis	1451-1-18	Codicil d'Elionor, vídua de Guillem Guitard	251	93v	
48	1447-12-11	Guillem Pere de la Pila	251	75r	
49	1448-12-11	Ramon Puig	251	71r	
50	1450-1-15	Joan Çavall, cirurgià	251	76r	Se'n va a Roma
51	1451-1-18	Francesc d'Ardalló, prevere	251	89v	
52	1451-3-1	Jaume Quar, sabater	251	77r	
53	1451-8-15	Esperandéu de Coromines, mercader	251	78r	
54	1452-3-1	Clara, vídua de Pere de Miquels	251	80r	
55	1452-7-6	Joan Mercer, prevere	251	90r	
56	1452-8-30	Arnau Gilabert, prevere	251	99v	
57	1452-9-8	Maties Serra, paraire	251	82r	
58	1452-9-9	Agustina, muller del mercader Joan Riera	251	86v	Mor de pesta
59	1453-4-1	Mateu Borrell, mercader	251	86r	
60	1453-5-29	Beatriu, vídua de Bernat de Cantallops, perit en lleis	251	87v	
61	1453-7-12	Ramon Fuster, mestre de cases	251	84r	Nascut a Foix. Un fuster del ducat de Bretanya com a testimoni
62	1454-6-7	Francisca, vídua de Pere de Camprubí, fuster	251	91r	
63	1454-7-22	Miquela, vídua d'Antoni Roig	251	107r	
64	1455-3-19	Clara, vídua de Pere Coromines, mercader	251	96v	

NUM	DATA	TESTADOR	LLIB.	FOL	DESTACABLE
65	1455-7-12	Miquel Gilabert, paraire	251	95r	
66	1455-7-13	Margarida, muller de Pere Rodonella	251	97v	
67	1455-12-30	Bernat Dilmer, apotecari	251	94r	
68	1456-5-24	Magdalena, vídua de Pere Om, mercader de Cardona	251	98r	
69	1457-8-9	Francesc Fresch	251	102r	
70	1457-8-24	Joan Torrades, teixidor de draps	251	102v	
71	1457-8-30	Pere Boixader, rector de Llinars	251	103v	
72	1458-8-23	Pere Rodonella, teixidor de draps	251	104r	

7.3.1.- Procedència de la documentació

Els testaments ara relacionats i estudiats al present treball estan continguts en dos manuals notariaus, concretament els números 27 i 251 de l'Arxiu Parroquial de Berga.

El manual 27 és un llibre amb cobertes de pergami on es pot llegir el nom del notari Joan dels Arnaus i les dates 1421, 1422 i 1423.

No es tracta d'un llibre de testaments sinó d'un manual notarial que inclou, a més de documents referents a la notaria abans esmentada, alguns testaments. El seu estat de conservació és acceptable, destacant que les tapes i les primeres i darreres pàgines estan mig menjades i són il·legibles.

El manual número 251 és un llibre també amb cobertes de pergami, on es pot llegir Joan Aymar i, amb una grafia posterior, les dates de 1441 a 1455. A la primera pàgina una anotació ens informa que es tracta d'un llibre de testaments del notari ara esmentat. El seu estat de conservació és bo. Només les cobertes, fetes d'un pergami de l'any 1431, estan una mica menjades.

Entre els dos manuals hem pogut estudiar 72 testaments, tots ells del segle XV; el més antic data de l'any 1421 i el més modern del 1458. La seva anàlisi ens ha de permetre el coneixement de la societat berguedana del segle XV tant a nivell econòmic, com familiar i de mentalitat.

7.3.2.- Estructura, anàlisi i estudi dels testaments

Els testaments berguedans del segle XV continguts als manuals 27 i 251 de l'APBerga presenten un mateix tipus d'estructura que passem a analitzar.

Comença el document amb una **fórmula testamentària**. L'estudi d'aquestes fórmules ens permet una primera aproximació a com es veia la mort a la Baixa Edat Mitjana. Les utilitzades alstestaments berguedans estudiats són les que es recullen al quadre següent:

TESTAMENT	FÒRMULA
1	In Christi nomine, amen. Quoniam regula mortalium nunquam fallitur sed omnis fallit fallencia veridica cum ipsa sit universe carnis destructiva
2	In Christi nomine, amen. Quoniam ea que in presenti vita miserabili possidentur transitoria sunt et labilia vel ut umbra ea vero que in celesti gloria sperantur haberi eterna erunt et durabilia sine fine. Unde quilibet ipsam celestem gloriam habere per obstans ut eius anima valeat feliciter pervenire ad gaudia paradisi ad hoc precipue debet intendere cumque nulli mortalium notus sit terminus finis sui Et nemo in carne positus mortem potest evadere corporalem. Et dum corpus bona viget validum sanitatis mens interior in semet ipsa collecta pleniori utitur ratione quia nemo cogitur. Id cogitare quod dolet unde tunc ultimo iudicio voluntatis in quo tranquille mentis rationis usus exigitur salubrius providetur
3	In Christi nomine, amen. Quoniam nullus in carne positus mortem evadere potest corporalem et nullum mortalium certus sit terminus sue fines
4	In Christi nomine, amen. Cum creatura humana non habeat quid pro meritis respondeat suo creatori. Et ideo non sit divinum iudicium set potius eius misericordia postulanda et sapientis sit cogitare futura ut cum Dei filius hostium humane sortis duxerit propulsandam paratam inveniatur creaturam animam sibi reddere comendatam valdeque cuilibet sapienti expediat mortis que non fallit cogitare adventum cuius hora propter sui incertitudinem si advenerit repentine sepe fallit et cogit quam plurimos decedere intestatos. Id circo altissimi creatoris, Domini Nostri Ihesu Christi et gloriosissime virginis beate Marie, eius matris, gracia invocata
5	Ídem 3
6	Ídem 3
7	Ídem 3
8	Ídem 3
9	Ídem 2
10	Ídem 3
11	Ídem 3
12	Ídem 3
13	Ídem 1
14	In nomine Domini, amen. Cum mortis insidias non possimus effugere quin dies nostros oportet extremos claudere

TESTA MENT	FÒRMULA
15	In Dei nomine et eius gloriose genitricis, amen. Quia presentis vite condicio statum habet inestabilem et ea que visibilem habent essenciam tendunt visibiler ad non esse
16	In nomine Domini Nostri Ihesu Christi et eius gloriosissime genitricis, amen. Cum nostre fragilitate condicio ex sui constitucione sit labilis et caduca nilque liquidum ad posteros transmitat nisi scripture testimonio verisimiliter comendeter et ea que in celesti gloria sperantur haberi eterna erunt et durabilia sine fine et illa que in presenti vita miserabili possidentur transitoria sunt vel ut umbra et nemo in carne positus mortem evadere potest corporalem.
17	Ídem 14
18	In Christi nomine, amen. Quoniam nullus in carne positus mortem evadere potest corporalem et cuilibet expediat dum vite presentis comodo fruitur sich recte disponere quod nec morte perterritus aut egritudine nimia perturbatus instam altissimo de bonis sibi comissis reddere valeat rationem
19	In Dei nomine, amen. Quoniam nullus in carne positus mortem potest evadere corporalem
20	In Christi nomine, amen. Attendens et considerans quod nil est morte certius nil incertius hora mortis volensque humane condicionis in evitabile debitum pervenire dum viget in corporis membris quies et ratio regit mentem quam sepe adeo langor obnubilat quod non solum corporalium rerum verum eciam sui ipsius cogat ipsa langoris vehemencia oblinissi
21	Ídem 14
22	Ídem 15
23	Ídem 19
24	Ídem 15
25	In Christi nomine, amen. Quoniam ea que in presenti vita miserabili possidentur transitoria sunt et labilia vel ut umbra ea vero que in celesti gloria sperantur haberi eterna erunt et durabilia sine fine.Hinc est quod cuilibet ipsam celestem gloriam habere per obtans ad id precipue intendere debet per quod eius anima gaudia feliciter consequantur
26	Ídem 19
27	Ídem 1
28	Ídem 18
29	In Dei nomine, amen. Quoniam regula mortalium nunquam fallitur sed omnis fallit fallencia cum sit universe carnis destructiva et dum corpus bona viget valitudine sanitate mens interior in semet ipsa collecta pleniora utitur ratione quia nemo cogitur id cogitare quod dolet unde tunc ultimo iudicio voluntate in quo tranquille mente rationis usus exigitur salubrius providetur
30	Ídem 19
31	Ídem 19
32	Ídem 19
33	In nomine Domini Nostri Ihesu Christi qui est verbum et sapiencia eterni patris. Ídem 20

TESTA MENT	FÒRMULA
34	In Christi nomine qui sua solita pietate et clemencia neminem vult perire quinimo omnes sperantes in se salvat et custodit et ad per obtata paradisi gaudia facit feliciter pervenire cumque nullus in carne positus mortem evadere possit corporalem
35	Ídem 1
36	Ídem 19
37	Ídem 19
38	Ídem 4
39	In nomine Domini Nostri Ihesu Christi et eius gracia humiliter invocatis. Ídem 20
40	Ídem 19
41	In Dei nomine, amen. Egritudinis vehemencie corporalis solet plerumque a racionis usu mentem advertere et nedum temporalia ymmo eciam semet ipsum venditare non valet. Et ideo dum in corpore quies est et in mente sobrietas melius providetur et salubrius disponitur ultime iudicium voluntatis
42	In Dei nomine et eius gloriose genitricis, amen. Quia presentis vite condicio statum habet inestabilem et ea que visibilem habent essenciam tendunt visibiliter ad non esse et dum corpus bona viget valitudine sanitatis mens interior in semet ipsa collecta pleniori utitur racione et nemo cogitur id cogitare quod dolet unde tunc ultimo iudicio voluntatis in quo tranquille mentis racionis usus exigitur salubrius providetur
43	In Dei nomine, amen. Suprema humani generis iudicia quibus et anime suffragiis et temporalis cure patrimonii post vite presente exitum providetur et languente corpora dum tamen in mente presidet racio legitime disponitur et ordinatur hinc est
44	In nomine Domini Nostri Ihesu Christi qui de summis celorum descendens in ligno crucis patibulo supplicium dire mortis paci non orruit pro redempcione humani generis. Et quia nullus in carne positus mortem corporalem evadere potest
45	Ídem 41
46	In nomine Sancte et individue Trinitatis, Patris, Filii et Spiritus Sancti, amen. Ídem 41
47	Ídem 1
48	Ídem 19
49	In nomine Domini Nostri Ihesu Christi qui est verbum et sapiencia eterni patris. Ídem 19
50	In Christi nomine amen.
51	Ídem 49
52	Ídem 1

TESTAMENT	FÒRMULA
53	In Christi nomine, amen. Quoniam ea que in presenti vita miserabili possidentur transitoria sunt vel ut umbra illa vero que in celesti gloria sperantur haberi eterna erunt et durabilia sine fine unde quilibet ipsam celestem gloriam habere per obtans ut eius anima ad gaudia paradisi valeat feliciter pervenire ad hoc precipue intendere debet cumque nulli mortalium notus sit terminus finis sui et nemo in carne positus mortem evadere potest corporalem et dum corpore quies est et in mente sobrietas melius providetur et salubrius disponitur iudicium cuiuslibet ultime voluntatis
54	Ídem 41
55	In nomine sancte et individue Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti, amen. Cum mortis insidias non possumus effugere quin dies nostros oportet extremos claudere et dum in corpore est et in mente sobrietas melius providetur et salubrius disponitur ultime iudicium voluntatis
56	In nomine Domini Nostri Ihesu Christi qui de summis celorum descendens pro redemptione humani generis supplicium dire mortis paci non orruit et nemo in carne positus mortem evadere potest corporalem
57	Ídem 49
58	Ídem 44
59	Ídem 41
60	Ídem 19
61	Ídem 19
62	In nomine Domini Nostri Ihesu Christi. Ídem 41
63	Ídem 49
64	Ídem 19
65	Ídem 39
66	Ídem 19
67	Ídem 41
68	Ídem 62
69	Ídem 19
70	Ídem 19
71	Ídem 41
72	Ídem 19

Veiem que, majoritàriament, els testaments berguedans de la primera meitat del segle XV comencen amb una invocació a Déu o a Jesucrist. En molts pocs casos es fa referència a la Mare de Déu i, encara en menys, a la Santíssima Trinitat.

La fórmula continua amb unes frases que, malgrat que poden semblar estereotipades, creiem que són una mostra de pietat popular. Aquestes fórmules als testaments berguedans estudiats són particularment riques i variades. Hi predominen les referències a la fugacitat de la vida i dels béns terrenals, a la incertesa del moment de

la mort, a la necessitat d'estar preparat per al judici diví i a l'ànima de la vida celestial, entre altres.

Segueix, després de les fórmules testamentàries, la **identificació del testador o testadora**. En el primer cas, es fa constar el nom, la procedència (si és de fora de Berga) i, generalment, la professió. Els eclesiàstics, a més del nom, també fan constar la seva dignitat i el nom de l'església on celebren.

Si es tracta d'una testadora, sense excepcions, complementen el seu nom amb el d'algun home: les solteres amb el nom del pare, les casades amb el nom del marit i les vídues amb el nom del marit difunt.

Una vegada identificat el testador, o testadora, aquest **confessa la causa** que l'ha portat a dictar les seves darreres voluntats.

En la majoria dels casos confessen estar malalts, ser molt vells o ambdues coses amb fórmules com les següents: “*gravi egritudinem detentus et corpus meus in extremitate labore*”; “*aliqua infirmitatis detentus*”; “*senectute oppressus et aliqua infirmitate detentus*”; “*infirmitatis detenta et longa senectute confracta*”. Algunes vegades a la vellesa i la malaltia s'hi afegeix la ceguesa, com, als testaments de l'apotecari Bernat Dilmer i de Magdalena, vídua del mercader de Cardona, Pere Om. En dos casos es parla de pesta. Són els testaments d'Agustina, muller del mercader Joan Riera i del prevere Pere Boixader on s'esmenta, com a causa que motiva la redacció del testament: “*infirmitate pestilencie*”.

En molts pocs casos trobem que el testador o testadora confessa estar sa. A tall d'exemple, citem el testament de Romia, muller del mercader Mateu Noguer, que el 4 de gener de 1434, en fer testament declara estar “*sana per Christi gratiam*”.¹³²⁴

Només hem trobat un testament fet en ocasió d'un pelegrinatge. És el que dicta, el 15 de gener de 1450, el cirurgià Joan Çavall que empen un viatge per mar a Roma.

També només en un cas no es cita la causa que porta a redactar les darreres voluntats. És el testament de Miquela, vídua d'Antoni Roig.

Una vegada explicitada la causa que porta a testar, es procedeix al **nomenament dels marmessors** que sempre són persones properes, per diferents causes, al testador o testadora: pares, marits, parents, representants d'institucions civils o eclesiàstiques,

---

¹³²⁴ Igualment confessen fer testament sans: Francisca, vídua de Pere Ferrer (1421-8-31); Bernat Parera (1421-12-2); Cília, vídua d'Arnau Noguer (1421-12-4); Guillem Guitard (1421-4-13); Pere Dilmer (1430-8-17); Eulàlia, muller de Pere Serradell (1442-4-12).

així com també s'esmenten les atribucions que els cedeix el testador: administració del patrimoni, pagament de deutes, fer acomplir les darreres voluntats contingudes al testament, disposar els funerals i l'enterrament, etc.

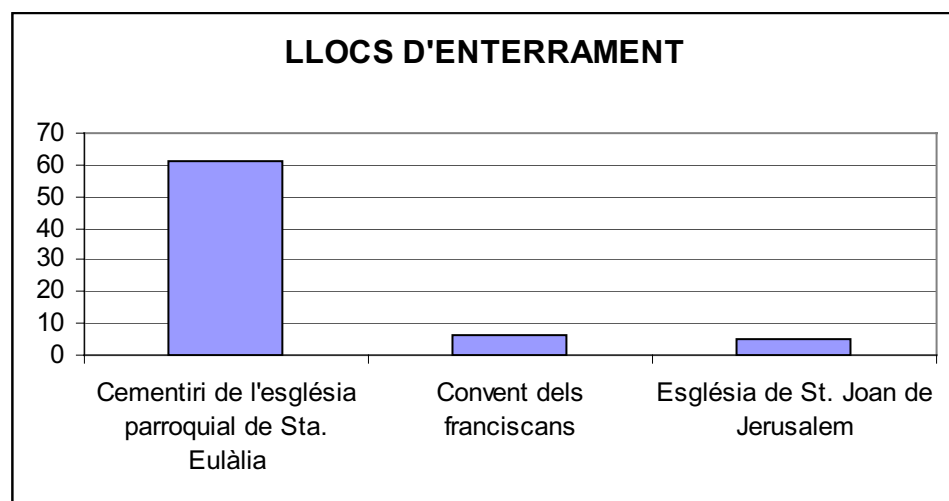
Normalment el nombre de marmessors és de dos o tres, encara que en alguns casos, si el testament és molt complex, en podem trobar fins a cinc o més. També, de manera majoritària, els marmessors són homes, encara que també hi trobem alguna dona, però són clara minoria.

Per compensar-los la feina que han de dur a terme, se'ls assigna una quantitat de diners.

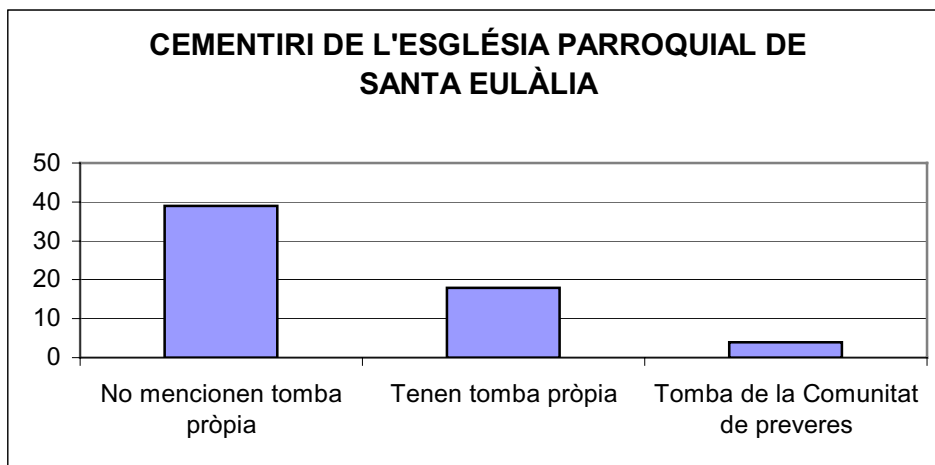
La primera disposició que pren qui dicta el testament és la de demanar que es paguin els possibles deutes i que es restitueixin les injúries que hagués pogut cometre, encàrrec que, com ja hem dit més amunt, recau sobre els marmessors.

Una vegada nomenats els marmessors i rebut per part d'aquests la súplica de pagar deutes i reparar injúries, el testador o testadora procedeix a **triar el lloc d'enterrament**, un dels aspectes claus del testament. Prova d'aquesta importància és que es tracta d'una disposició que apareix, invariablement, en tots els testaments, sense excepció.

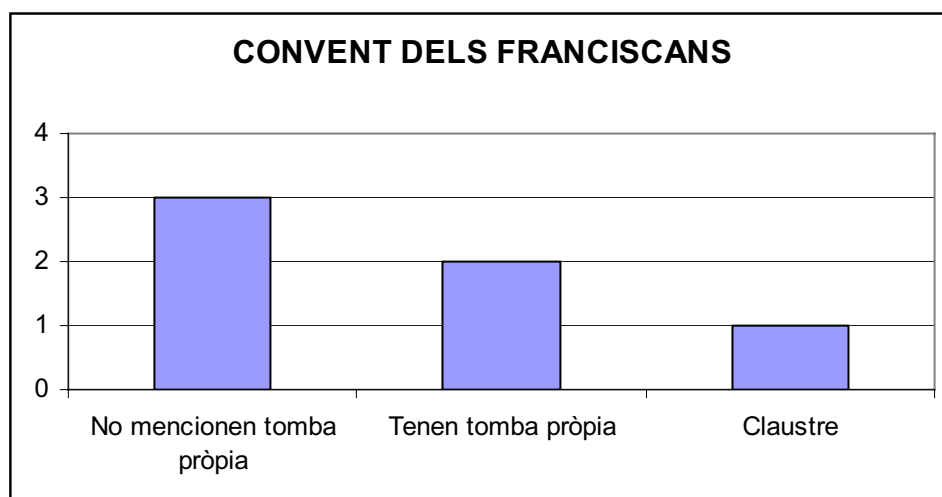
Als testaments berguedans els llocs escollits per sepultura són, per ordre d'importància, el cementiri de l'església parroquial de Santa Eulàlia, el convent dels franciscans i l'església de Sant Joan.

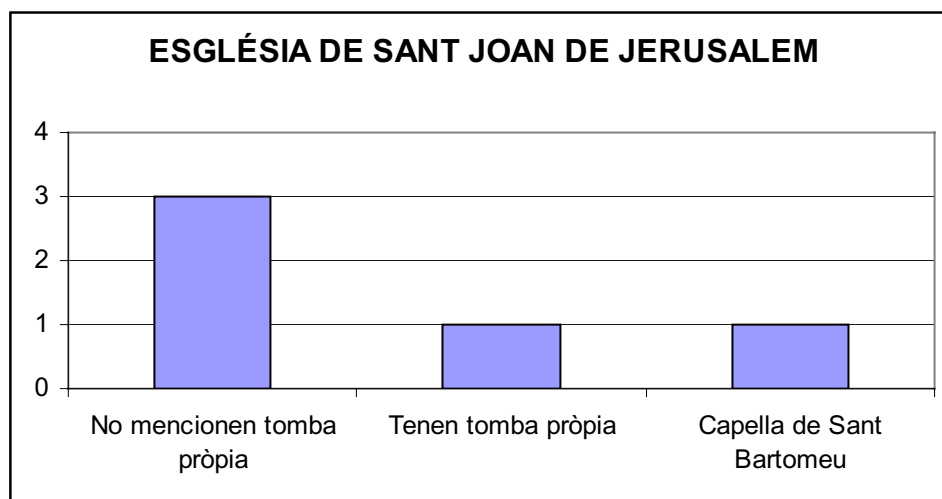
Trien el cementiri de l'església parroquial de Santa Eulàlia de Berga 61 persones. D'aquestes n'hi ha 18 que confessen tenir tomba pròpia i esmenten parents seus enterrats en aquestes tombes, generalment, mullers, marits, pares o fills. En 39 casos no mencionen tenir tomba pròpia i en 4 casos, tots ells de preveres, volen ser enterrats a la tomba de la comunitat de preveres, dos com a lloc de primer enterrament i dos més volen que els seus ossos hi siguin traslladats passat un temps.

Sis testadors trien com a lloc de sepultura el convent dels franciscans. D'aquests, dos confessen tenir-hi tomba pròpia, i com al cas del cementiri de l'església parroquial, esmenten parents molt propers ja enterrats en elles; un testador, en concret un pastor, vol ser enterrat al claustre del convent i en tres casos no s'esmenta cap tomba en propietat.

Cinc són les persones que volen ser enterrades a l'església de Sant Joan de Jerusalem. Només en un cas es parla d'una tomba en propietat; en tres no s'esmenta cap tipus de propietat i destaquem el cas d'un prevere, beneficiat de la capella de Sant Bartomeu de dita església, que vol ser enterrat als peus de l'altar de dita capella.

Per una referència indirecta sabem que un altre lloc d'enterrament a Berga era l'església de Santa Magdalena. Concretament al testament de Clara, vídua del mercader Pere de Miquels, redactat el dia 1 de març de l'any 1452¹³²⁵, aquesta vol

¹³²⁵APBerga. Llibre notarial 251, f. 80r.

que els ossos de la seva filla Blanquina, sigui traslladats del lloc on van ser enterrats, l'església de Santa Magdalena, al cementiri de l'església parroquial de Santa Eulàlia. Aquest és l'únic esment que hem trobat d'un enterrament en aquesta església, fet que ens fa suposar que no era gaire habitual d'escollir-lo.

A manera de conclusions podem dir que el lloc més habitual d'enterrament a la Berga del segle XV era el cementiri de l'església parroquial. Aquest tenia l'espai diferenciat, ja que eren relativament nombroses les famílies que hi tenien una tomba pròpia i particular. De Santa Eulàlia com a lloc d'enterrament, cal esmentar l'existència d'una tomba especial per als preveres de la comunitat, tomba que, segurament, devia estar situada a l'interior de l'església.

Altres llocs d'enterrament, molt minoritaris, eren el convent de Sant Francesc (aquí els enterraments tenien lloc al claustre) i l'església de Sant Joan de Jerusalem. Era usual que els clergues fossin enterrats a la capella d'on eren beneficiats.

Una vegada determinat el lloc d'enterrament, el testador o testadora procedeix a fer les **deixes “pro anima”** i a concretar la quantitat que llega per pagar les **despeses de l'enterrament**.

Aquestes darreres varien molt, sempre en proporció a com es vol l'enterrament que, a la seva vegada, està en relació directa a la categoria social de qui fa el testament.

Alguns testadors esmenten concretament que volen un enterrament digne de la seva posició. En el cas dels testaments berguedans es tracta de dos tipus de persones, o bé mercaders i negociants o bé eclesiàstics i ho determinen amb fórmules com: “*quam sepulturam michi honoriffice fieri volo*”, “*quam sepulturam volo mei fieri bene et honoriffice prout in consimilibus meis est fieri assuetum*”, “*quanquidem sepulturam fieri volo honorabiler prout decet personam meam*”, “*quam sepulturam michi fieri volo honoriffice prout deçet personam meam et ordo sacerdotalis postulat et requerit*”.

Les quantitats llegades per despeses de funerals i sepultura les trobem al quadre següent:

NUM	DATA	TESTADOR	DESPESES FUNERALS
1	1421-1-2	Pere Serra, prevere	10 lliures
2	1421-4-13	Guillem Guitard, escriptor del rei	25 lliures
3	1421-5-24	Romia, filla de Bernat de Soler	10 lliures

NUM	DATA	TESTADOR	DESPESES FUNERALS
4	1421-8-31	Francisca, vídua de Pere Arquer	10 lliures
5	1421-10-8	Ramon Sala, sabater	10 lliures
6	1421-11-1	Arnau Sala, pagès	15 lliures
7	1421-11-10	Francisca, muller de Pere Belloch, sastre	6 lliures
8	1421-11-22	Joan Clari, paraire	7 lliures
9	1421-12-2	Bernat Parera, mercader	60 lliures
10	1421-12-4	Cília, vídua d'Arnau Noguer	100 sous
11	1422-2-11	Marquesa, muller de Bertran Saig	24 lliures
12	1422-3-10	Francisca, vídua de Bernat Bestorra	15 lliures
13	1429-4-1	Pere Guardiola	15 lliures
14	1429-4-10	Ramon Vahell, mercader	10 lliures
15	1430-7-17	Joan dels Arnaus, notari i rector de Sta. Eugènia de Relat	20 lliures
16	1430-8-15	Violant, muller mercader Pere de Graner	25 lliures
17	1430-8-17	Pere Dilmer, pintor i mestre de cases	30 lliures
18	1430-8-28	Antoni Lugana, sabater	10 lliures
19	1431-8-9	Maria, vídua de Pere Guardiola	20 lliures
20	1433-5-22	Bartomeu Benet, baster	12 lliures
21	1433-8-21	Beatriu, vídua del mercader Guillem Ramon de Graner	30 lliures
22	1433-9-25	Margarida, vídua d'Antoni de Torrentfernos	7 lliures
23	1433-10-8	Joan de Santpere, sedasser	1 florí i mig d'or d'Aragó, 17 diners, tres anells de plata, trenta teles de sedàs, les eines del seu ofici, 14 sous i 7 diners (deute) i 9 sous i 7 diners (deute)
24	1434-1-4	Romia, muller de Mateu Noguer, mercader	20 lliures
25	1434-1-4	Mateu Noguer, mercader	20 lliures
26	1434-1-18	Pere de Santacreu	10 lliures
27	1434-9-2	Sibil·la, muller d'Arnau Ramat	14 lliures
28	1435-1-5	Constança, vídua d'Arnau Perpinyà, mercer	80 lliures
29	1437-1-4	Bernat de Cercs, prevere i perit en lleis	Tots els seus llibres de dret i el seu breviari
30	1437-1-18	Bartomeua, muller de Pere Garrigosa (ferrer)	15 lliures
31	1437-5-3	Eulàlia, muller de Pere Teixidor	10 lliures
32	1438-4-1	Galceran de Santamaria, prevere	10 lliures
33	1438-6-1	Joan Orriols, perit en lleis	35 lliures
34	1439-1-3	Miquel Oller, tintorer	10 lliures
35	1439-1-3	Beatriu, vídua de Pere Cases, paraire	10 lliures
36	1439-2-7	Saureta, muller de Pere Planas, paraire	50 sous

NUM	DATA	TESTADOR	DESPESES FUNERALS
37	1439-5-3	Violant, muller de Jaume Jonera	10 lliures
38	1441-3-11	Pere de Miquels, mercader	10 lliures
39	1441-8-10	Ponç Faig, pastor	80 lliures
40	1441-10-15	Tomàs de Fohivas, d'Olvan	100 sous
41	1441-12-1	Maria, vídua de Berenguer de Casanova, moler (mulionis)	100 sous
42	1442-4-14	Eulàlia, muller de Pere Serradell	20 lliures
43	1442-10-2	Violant, muller de Bernat Dilmer, apotecari	100 sous
44	1443-10-8	Pere de Camprubí.	40 lliures
45	1444-4-3	Sibila, vídua de Guillem Noguera, arquer	20 lliures
46	1447-1-5	Caterina, vídua d'Huguet d'Ortignes, notari	20 lliures
47	1447-12-9	Elionor, vídua de Guillem Guitard, escriptor i notari reial.	50 lliures
48	1447-12-11	Guillem Pere de la Pila	10 lliures
49	1448-12-11	Ramon Puig	12 lliures
50	1450-1-15	Joan Çavall, cirugià	10 lliures
51	1451-1-18	Francesc d'Ardalló, prevere	un breviari
52	1451-3-1	Jaume Quar, sabater	50 sous
53	1451-8-15	Ésperandéu de Coromines, mercader	20 lliures
54	1452-3-1	Clara, vídua de Pere de Miquels	25 lliures
55	1452-7-6	Joan Mercer, prevere	els necessaris
56	1452-8-30	Arnau Gilabert, prevere	15 lliures
57	1452-9-8	Maties Serra, paraire	10 lliures
58	1452-9-9	Agustina, muller del mercader Joan Riera	10 lliures
59	1453-4-1	Mateu Borrell, mercader	100 sous
60	1453-5-29	Beatriu, vídua de Bernat de Cantallops, perit en lleis	10 lliures
61	1453-7-12	Ramon Fuster, mestre de cases	10 lliures
62	1454-6-7	Francisca, vídua de Pere de Camprubí, ferrer	15 lliures
63	1454-7-22	Miquela, vídua d'Antoni Roig	10 lliures
64	1455-3-19	Clara, vídua de Pere Coromines, mercader	100 sous
65	1455-7-12	Miquel Gilabert, paraire	12 lliures
66	1455-7-13	Margarida, muller de Pere Rodonella	10 lliures
67	1455-12-30	Bernat Dilmer, apotecari	10 lliures
68	1456-5-24	Magdalena, vídua de Pere Om, mercader de Cardona	22 lliures
69	1457-8-9	Francesc Fresch	10 lliures
70	1457-8-24	Joan Torrades, teixidor de draps	50 sous
71	1457-8-30	Pere Boixader, rector de Llinars	100 sous
72	1458-8-23	Pere Rodonella, teixidor de draps	10 lliures

Analitzant aquestes deixes podem observar que les quantitats oscil·len entre els 50 sous, les més modestes, fins a les 80 lliures, les més quantioses. Les primeres

corresponen a un teixidor de draps, un sabater i a la muller d'un pareire; les segones a la vídua d'un mercer i a un pastor.

Es pot establir una deixa mitjna que oscil·laria entre les 10 i les 20 lliures.

En tres testaments, les deixes *pro anima* no són en metàl·lic, sinó que dues són en llibres (en el cas de dos preveres) i una en eines i altres béns relacionats amb la seva professió i en deutes per cobrar. També en un sol cas no s'esmenta cap quantitat en concret sinó només es cita que el testador llega, per despeses d'enterrament, "*el necessari*".

Segueixen, a continuació, la relació de deixes a diferents esglésies i institucions eclesiàstiques, així com el nombre de misses que s'han de dir per l'ànima del difunt i altres aspectes relacionats amb l'enterrament.

Gairebé en tots els testaments es fan deixes a les tres confraries berguedanes: la confraria de Santa Maria, la del Sant Esperit i la dels Sants Cristòfol i Esteve. També majoritàriament, el testador o testadora, juntament amb la deixa, manifesta la seva voluntat d'entrar a formar part de la confraria. En alguns casos, el testador o testadora, manifesta que ja n'és confrare. Tal és el cas, per exemple, del prevere Pere Serra que, en testar el 1421, reconeix pertànyer a les confraries de Santa Maria i del Sant Esperit i manifesta la seva voluntat d'ingressar en la dels sants Cristòfol i Esteve.

Juntament amb les deixes *pro anima*, el testador manifesta les seves disposicions mortuòries.

Als testaments berguedans, de forma molt majoritària, aquestes disposicions segueixen una mateixa tipologia, amb escasses modificacions.

En un nombre important de testaments, concretament en 49 dels 72 estudiats, s'esmenta l'extremunció. En aquests 49 casos, els testadors concreten el nombre de clergues que volen que assisteixin a la seva extremunció i que varia entre 4, 5, 6, 7, 8, 10, 12 o tots, així com els diners que els deixen per a pagar-los, quantitat fixada en 12 diners per a cada prevere que hi participi.

El fet que l'extremunció general fos un costum arrelat a la Berga del segle XV el trobem contemplat en el testament de Bernat Parera, de l'any 1421, on podem llegir: "*Extremunció general, tal com és costum a Berga*"¹³²⁶.

Els testadors berguedans del segle XV volien que, una vegada es produís la defunció,

---

¹³²⁶ Testament de Bernat Parera. APBerga. Llibre Notarial 27, f. 114v.

el mateix dia o l'endemà, es diguessin misses a l'església on havien triat sepultura així com també a les altres esglésies, convents i monestirs de la vila, o sigui, a l'església parroquial de Santa Eulàlia, a l'església del convent de Sant Francesc, a l'església del monestir de Santa Maria de Montbenet i a l'església del convent de Santa Magdalena, misses que s'havien de repetir cada any el dia de l'aniversari de la mort del testador. Per fer front a les despeses ocasionades per aquestes misses, al testament s'hi destinen una quantitat de diners, a raó d'un sou per missa.

En alguns casos, el testador vol que es digui el Trentenari de Misses de Sant Amador i deixa 33 sous, o sigui, un sou per cada missa.

Les misses de Sant Amador van tenir una gran divulgació durant el segle XV a Catalunya, sobretot durant la primera meitat del segle. A partir de 1450, aproximadament, la seva importància va decaure en detriment de les misses de Sant Gregori (30 misses gregorianes) que anaren guanyant popularitat.

Per què aquesta importància de les misses post-mortem? L'explicació és clara i s'emmarca dins la història de les mentalitats. Per a un home baixmedieval la missa era un dels mitjans més segurs per obtenir el pas a la vida eterna. En aquest sentit, Jacques Chiffolleau defineix la missa com "*le viatique essentiel*",¹³²⁷.

Un aspecte s'afegeix al de la importància de les deixes per a misses als testaments berguedans que estudiem: el de la premura amb què han de ser dites, element que no podem passar per alt sense analitzar. Efectivament els testaments repeteixen insistentment: "*quod statim morte mea sequa*"; es tracta d'una mera fórmula testamentària o bé obeeix a una determinada mentalitat? Diferents estudis s'inclinen vers aquesta segona opció: la pressa que demostren els testadors baixmedievals, entre els quals els berguedans no en són una excepció, és un element més que ens confirma la importància de la noció de temps en l'home de l'època. Per a un home del segle XV no era el mateix passar-se només unes quantes hores al Purgatori que passar-hi una llarga temporada.

És en aquest moment del testament quan el testador, en alguns casos, fa referència a com vol que sigui l'enterrament.

Com a pràctiques "especials" trobem als testaments berguedans:

1.- **Rentat del cadàver:** Només en un dels 72 testaments estudiats es parla d'aquesta pràctica. Es tracta del testament del prevere Bernat de Cercs, que testa el dia 4 de

---

¹³²⁷ Jacques CHIFFOLEAU: *La comptabilité ...*, pàgs. 323-356.

gener de l'any 1437¹³²⁸.

El rentat del cadàver, segons esmenta el Dr. Manuel Riu¹³²⁹, era una pràctica habitual els primers segles de l'Edat Mitjana. Ja als *Diàlegs* de Sant Gregori, obra escrita a finals del segle VI, es fa esment d'aquesta pràctica.

Al mateix article, el Dr. Riu dóna altres referències, tant escrites com artístiques, d'aquesta pràctica, com són, per exemple, el testament del sacerdot Dalmau Geribert (1080), la lauda sepulcral a Sant Martí de Cabrenys, el banc i la piscina per a rentar morts a Santa Maria de la Piscina (San Vicente de Sonsierra. Rioja) i el banc de pedra de La Chaise-Dieu (França), entre altres.

El costum de rentar el cadàver abans de sebollir-lo degué deixar de ser habitual a la Baixa Edat Mitjana, però el seu esment en un testament berguedà del segle XV ens pot fer pensar en una certa perduració d'aquest tipus de ritual i encara podem afegir, sense cap seguretat, que aquesta perduració es va donar només en persones pertanyents a l'orde eclesiàstic, com és el cas del testament a que fem referència.

2.- Banquet funerari o dinar dels morts

En dos únics testaments, el del mercader Bernat Parera¹³³⁰ (1421) i el de Tomàs de Fohivas (1441)¹³³¹, es fa esment d'un banquet funerari. En concret es menciona, entre les obligacions dels marmessors, la d'oferir menjar i beure a la gent que acudiran a l'enterrament.

Els dos casos presenten coincidències i diferències. En primer lloc, els dos testadors tenen el seu origen fora de Berga, el primer és de Bagà i el segon d'Olvan.

Al testament de Bernat Parera es dóna a entendre que acudiran molta gent de Bagà a la vetlla del seu cadàver i al seu enterrament i és en el sentit de recompensar-los per les molèsties que tindran que el testador mana que siguin alimentats.

En canvi, al testament de Tomàs de Fohivas, s'esmenta concretament que donar menjar i beure als assistents a la novena i als que participessin en l'aniversari del difunt era un costum a la parròquia d'Olvan. Igualment es concreta que aquest àpat havia de tenir lloc a la casa del difunt.

---

¹³²⁸ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 22v.

¹³²⁹ Manuel RIU i RIU: *Alguns costums funeraris de l'Edat Mitjana a Catalunya* dins *Necròpolis i sepultures medievals de Catalunya*. Acta Mediaevalia, annex 1. Barcelona, 1981-82, pàgs. 29-58.

¹³³⁰ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 114v.

El fet que no hi hagi cap testador d'origen berguedà que parli de banquet funerari ens fa pensar que no era una pràctica habitual a la vila de Berga.

Creiem que era un costum propi de nuclis rurals on els enterraments provocaven desplaçaments i, per tant, s'havien de cobrir les necessitats alimentàries dels que hi acudien.

En un sol cas, el testament de Guillem Guitard¹³³² (1421), trobem una deixa d'una "pitança" a diferents convents de Berga i Cervera. Segons Lluís To¹³³³, podem dir que aquest era un costum que es troba bastant estès a Catalunya i que no es pot considerar pròpiament un àpat funerari sinó com una deixa pietosa. Seguint el mateix autor, sembla que es tractava d'un consum simbòlic especial que servia per honorar la memòria del difunt.

3.- Pobres i nens a l'enterrament

Una pràctica que es troba, amb relativa freqüència, en testaments berguedans és la participació de pobres als funerals i enterraments.

Aquesta participació dels pobres en aquestes cerimònies podia tenir aspectes diferents.

En primer lloc podem parlar de l'assistència de pobres que han de portar el cadàver fins a la tomba. Aquesta pràctica concreta la trobem als testaments de Guillem Guitard, Pere Dilmer i Pere de Camprubí¹³³⁴. El comú denominador d'aquestes persones és que són benestants. Guillem Guitard era escrivà reial i deixa 25 lliures per a despeses de funerals i enterrament; Pere Dilmer era mestre de cases i deixa 30 lliures i Pere de Camprubí, ferrer, deixa 40 lliures.

El primer vol que 12 pobres, vestits amb robes blanques comunes, portin el seu cos fins a la tomba.

El segon manifesta el desig que 6 pobres, vestits amb roba de llana, portin el seu cos a la tomba. Els marmessors han de destinar dues alnes de roba de llana, del color que vulguin, per complir la demanda del testador.

El tercer, vol que també siguin 6 els pobres que acompanyin el seu cos fins a la tomba i deixa per a tal fi, roba de molada, que s'han de repartir els pobres a parts

---

¹³³¹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 41v.

¹³³² APBerga. Llibre Notarial 251, f. 2r.

¹³³³ Lluís TO: *L'evolució dels ritus funeraris a Catalunya a través dels testaments (segle X-XII)*. Lambard, volum III. Barcelona, 1983-1985, pàgs. 74-96.

¹³³⁴ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 2r, 8r i 61v, respectivament.

iguals.

Quin sentit tenia la participació dels pobres als enterraments?

Segons Mollat¹³³⁵, en aquesta època, les almoines als pobres eren considerades com una obra de misericòrdia gairebé indispensable per a obtenir la vida eterna. En aquest mateix sentit, Philippe Ariès¹³³⁶ ens diu que la participació dels pobres en els actes de funerals és la darrera obra de misericòrdia del difunt i, també, que el nombre de pobres que hi participaven era una mostra de la generositat i de la riquesa d'aquest.

Per tant, amb la participació dels pobres als funerals i a l'enterrament, el testador perseguia dues finalitats: mostrar generositat i riquesa i assegurar-se la intercessió d'aquells davant el Creador.

En molts altres testaments berguedans trobem una altra pràctica relacionada amb els pobres: la deixa d'uns béns que s'han de repartir entre els pobres que assisteixin als actes del funeral, a l'enterrament i a l'aniversari del testador i, en molts d'aquests casos, juntament amb els pobres, també s'esmenta els nens que reben la mateixa consideració que els primers. Referent a la deixa, generalment es tracta d'una quantitat de diners, en concret un diner per a cada participant; però en alguns casos el testador vol que se'ls doni un pa dinal, o sigui un pa que val un diner, i a tal fi deixa una quantitat de farina per a poder fer aquest pa. Exemples d'aquesta pràctica, els trobem als testaments de Joan dels Arnau (1430), Constança, vídua d'Arnau Perpinyà (1435) i Francisca, vídua de Pere de Camprubí (1454), entre altres.

A més de les misses abans esmentades, els testaments berguedans contenen diverses variants pietoses. Entre aquestes remarquem:

Confraries

Els testaments aporten notícies de tres confraries que actuen a Berga als segles XIV i XV: la de Santa Maria, la dels sants Cristòfol i Esteve i la del Sant Esperit.

El paper que aquestes confraries tenien en la vida pietosa berguedana degué ser molt important si tenim en compte que apareixen deixes destinades a elles en gairebé tots els testaments estudiats. Aquestes deixes són una quantitat de diners més aviat

---

¹³³⁵ Michel MOLLAT: *Pobres, humildes y miserables en la Edad Media*. Mèxic, 1988, pàgs. 236-246.

¹³³⁶ Philippe ARIÈS: *El hombre ante ...*, pàg. 145.

modesta que oscil·la entre 5 i 10 sous.

Hospitals

Només en un dels testaments apareix una deixa a un hospital. Es tracta del testament del pastor Ponç Faig¹³³⁷ que deixa 137 florins a l'Hospital de la Santa Creu de Barcelona. És una deixa peculiar tant per la seva destinació com per la quantitat llegada.

Deixes a les esglésies i als bacins

Les quantitats llegades als 72 testaments berguedans estudiats a les esglésies i als diferents bacins de la vila, així com la seva destinació, quan aquesta es esmentada, es resumeixen al següent quadre:

DEIXA	QUANTITAT	DESTI	TESTADOR/A
A cada bací de la vila	12 diners		Pere Rodonella
A cada bací de la vila	12 diners		Ponç Faig
A cada bací de la vila	12 diners		Joan Mercer
A cada bací de la vila	12 diners		Maties Serra
A cada bací de la vila	2 sous		Miquel Gilabert
A cada bací de la vila	6 diners		Pere de Santacreu
A cada bací de la vila	2 sous		Pere Camprubí
A cada bací de la vila	2 sous		Joan Orriols
A cada bací de la vila	12 diners		Romia
A cada bací de la vila	12 diners		Mateu Noguera
A cada bací de la vila	12 diners		Violant
A cada bací de la vila	6 diners		Guillem Guitart
A cada bací de la vila	12 diners		Eulàlia
A cada bací de la vila	12 diners		Bernat de Cercs
A cada bací de la vila	12 diners		Eulàlia
Altar de la Mare de Déu (parroquial)	unes estovalles i un coixí		Magdalena
Altar de Sant Francesc (església parroquial): pal·li	100 sous		Bernat Parera
Altar de Santa Caterina (parroquial)	unam mantetam lividam, unan cordam de cuha, unum vel cum horis nigris de siritho		Magdalena

¹³³⁷ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 40r.

DEIXA	QUANTITAT	DESTI	TESTADOR/A
Altar St.Esteve, església parroquial de Berga	11 sous	ornaments	Joan dels Arnaus
Altar Sta. Margarida, l'església parroquial de Berga	un revestiment de diari		Joan Mercer
Bací ànimes purgatori	12 diners		Bartomeua
Bací ànimes purgatori	1 sou		Romia
Bací ànimes purgatori	5 sous		Ponç Faig
Bací ànimes purgatori	12 diners		Francisca
Bací ànimes purgatori	12 diners		Francisca
Bací ànimes purgatori	11 sous		Ramon Fuster
Bací ànimes purgatori	12 diners		Miquel Oller
Bací ànimes purgatori	2 sous		Pere Rodonella
Bací ànimes purgatori	11 sous		Ramon Fuster
Bací ànimes purgatori	5 sous		Clara
Bací candela Cos Xt	3 sous		Bernat Parera
Bací candela Cos Xt	1 sou		Arnau Sala
Bací candela cos Xt	1 sou		Francisca
Bací candela Cos Xt.	10 sous		Constança
Bací candela Cos Xt.	5 sous		Beatriu
Bací candela Cos Xt.	12 diners		Pere de Santacreu
Bací candela Cos Xt.	3 sous		Joan dels Arnaus
Bací candela Cos Xt.	12 diners		Miquel Oller
Bací candela Cos Xt.	12 diners		Galceran de Santamaria
Bací candela Cos Xt.	12 diners		Pere Dilmer
Bací candela Cos Xt.	12 diners		Bartomeu Benet
Bací candela Cos Xt.	12 diners		Bartomeua
Bací candela Cos Xt	borrat		Romia
Bací candela Sta. Eulàlia (parròquia)	11 sous		Ramon Fuster
Bací candela Sta. Eulàlia (parròquia)	10 sous		Elionor
Bací candela Sta. Eulàlia (parròquia)	12 diners		Francisca
Bací candela Sta. Maria (església St.Joan)	12 diners		Galceran de Santamaria
Bací candela Sta. Maria (parròquia)	12 diners		Francisca
Bací candela Sta. Maria (parròquia)	1 sou		Arnau Sala
Bací candela Sta. Maria (parròquia)	12 diners		Bartomeu Benet
Bací candela Sta. Maria (parròquia)	12 diners		Bernat de Cercs
Bací candela Sta. Maria (parròquia)	10 sous		Elionor
Bací candela Sta. Maria (parròquia)	12 diners		Francisca
Bací candela Sta. Maria (parròquia)	12 diners		Pere Dilmer
Bací candela Sta. Maria (parròquia)	12 diners		Miquel Oller
Bací candela Sta. Maria (parròquia)	12 diners		Antoni Lugana
Bací candela Sta. Maria (parròquia)	12 diners		Bartomeua
Bací candela Sta.Eulàlia (parròquia)	12 diners		Francisca
Bací candela Sta.Maria (parròquia)	3 sous		Joan dels Arnaus

DEIXA	QUANTITAT	DESTI	TESTADOR/A
Bacíllum església Sta. Magdalena	36 florins		Ponç Faig
Bací pobres vergonyants	1 sou		Romia
Bací pobres vergonyants	12 diners		Miquel Oller
Bací pobres vergonyants	12 diners		Galceran de Santamaria
Bací pobres vergonyants	12 diners		Francisca
Bací pobres vergonyants	5 sous		Bernat Parera
Bací pobres vergonyants	5 sous		Beatriu
Bací pobres vergonyants	12 diners		Bartomeua
Bací pobres vergonyants	12 diners		Antoni Lugana
Bací pobres vergonyants	12 diners		Francisca
Bací pobres vergonyants	3 sous		Joan dels Arnau
Bací pobres vergonyants	12 diners		Bartomeu Benet
Bací redempció captius	5 sous		Bernat Parera
Bací redempció captius	2 sous		Francisca
Bací redempció captius	12 diners		Francisca
Bací redempció captius	12 diners		Miquel Oller
Bací redempció captius	12 diners		Francisca
Bací redempció captius	4 sous		Pere Rodonella
Bací redempció captius	5 sous		Ponç Faig
Bací viàtic	12 diners		Bernat de Cercs
Bací viàtic	un brandó de 12 lliures de pes		Francesc Fresch
Bací viàtic	12 diners		Elionor
Bací viàtic	12 diners		Francesc d'Ardalló
Bací viàtic	12 diners		Galceran de Santamaria
Bací viàtic	12 diners		Pere Dilmer
Bací viàtic	12 diners		Francisca
Bací viàtic	2 sous		Pere Rodonella
Bací viàtic	2 sous		Bartomeua
Bací viàtic	12 diners		Antoni Lugana
Bací viàtic	5 sous		Beatriu
Bací viàtic	2 sous		Maties Serra
Bací viàtic	3 sous		Joan dels Arnau
Bací viàtic	12 diners		Miquel Oller
Bací viàtic	10 sous		Ponç Faig
Bací viàtic	11 sous		Ramon Fuster
Bací viàtic	5 sous		Clara
Bací viàtic	5 sous		Margarida
Bací viàtic	12 diners		Francisca
Bací viàtic	12 diners		Bartomeu Benet
Capella de la Trinitat	10 florins	obres	Francisca
Església de la Guàrdia	5 sous		Saureta
Església de la Guàrdia	12 diners		Mateu Noguier
Església de la Quar	12 diners	obres	Romia
Església de la Quar	12 diners		Mateu Noguier

DEIXA	QUANTITAT	DESTI	TESTADOR/A
Església parroquial de Sta Eulàlia: capa processional	40 lliures		Constança
Església St. Francesc	12 diners	obres	Pere Dilmer
Església St. Francesc	5 sous	obres	Pere Guardiola
Església St.Francesc	11 sous	obres	Francisca
Església St.Francesc	12 diners	obres	Galceran de Santamaria
Església St.Francesc	11 sous	obres	Ramon Fuster
Església St.Francesc	11 sous	obres	Ramon Fuster
Església St.Francesc	11 sous	obres	Francisca
Església St.Francesc	12 diners	obres	Mateu Noguer
Església St.Francesc	10 sous	obres	Joan Orriols
Església St.Francesc	5 sous	obres	Bernat de Cercs
Església St.Francesc	20 sous	obres	Ponç Faig
Església St.Francesc	12 diners	obres	Romia
Església St.Francesc	10 sous	obres	Pere Camprubí
Església St.Miquel de Peguera	11 sous		Ponç Faig
Església Sta. Magdalena	5 sous	obres	Pere Guardiola
Fundació aniversari	50 florins		Francisca
Fundació aniversari	15 lliures		Ponç Faig
Fundació benefici	tots els seus béns		Francisca
Rectoria Sta. Eugènia de Relat	unes adzines		Joan dels Arnaus
Sagristia monestir framenors	10 sous	ornament	Pere Camprubí
Santa Maria de Montserrat	11 sous		Ponç Faig
Santa Maria de Montserrat	12 diners	obres	Bartomeu Benet
St. Pere de Caors	1 canelobre de coure		Magdalena
St. Pere de Madrona	12 diners	llum església	Eulàlia
Sta. Eulàlia	3 sous	obres	Francisca
Sta. Eulàlia	2 sous	obres	Bernat de Cercs
Sta. Eulàlia	12 diners	obres	Galceran de Santamaria
Sta. Eulàlia	5 sous	obres	Pere Guardiola
Sta. Eulàlia	12 diners	obres	Saureta
Sta. Eulàlia	12 diners	obres	Bartomeua
Sta. Eulàlia	5 sous	obres	Beatriu
Sta. Eulàlia	12 diners	obres	Bartomeu Benet
Sta. Eulàlia	12 diners	obres	Antoni Lugana
Sta. Maria d'Olvan	12 diners	altres llums altars	Tomàs de Fohivas
Sta. Maria d'Olvan	2 sous	llum altar	Tomàs de Fohivas
Sta. Maria de Queralt	10 sous	obres	Maria
Sta. Maria de Queralt	12 diners	obres	Pere Dilmer
Sta. Maria de Queralt	12 diners	obres	Bartomeu Benet

DEIXA	QUANTITAT	DESTI	TESTADOR/A
Sta. Maria de Queralt	12 diners	obres	Romia
Sta. Maria de Queralt	10 sous	obres	Galceran de Santamaria
Sta. Maria de Queralt	10 sous	obres	Pere Guardiola
Sta. Maria de Queralt	12 diners	obres	Mateu Noguier
Sta. Maria de Queralt	12 diners		Saureta
Sta. Maria de Queralt	1 sou		Joan Clari
Sta. Maria de Queralt	12 diners	obres	Beatriu
Sta. Maria de Queralt	1 sou	obres	Arnau Sala
Sta. Maria de Queralt	2 sous	obres	Bernat Parera
Sta. Maria de Queralt	2 sous	llum església	Eulàlia
Sta. Maria de Queralt	2 sous	obres	Bernat Parera
Sta. Maria de Queralt	2 sous	obres	Pere Camprubí
Sta. Maria de Queralt	12 diners	obres	Antoni Lugana
Sta Maria de Queralt (eremites)	12 diners		Romia
Sta Maria de Queralt (eremites)	12 diners		Mateu Noguier
Sta Maria de Queralt (eremites)	10 sous		Ponç Faig

Les deixes més nombroses corresponen als diferents bacins de la vila. En alguns casos, no se n'esmenta cap en especial sinó que es fan deixes a cada bací de la vila, sense concretar.

Altres vegades les deixes es fan en un bací concret de la vila; així trobem els bacins de les Ànimes del Purgatori, de la Candela del Cos de Crist, de la Candela de Santa Eulàlia, de les Candeles de Santa Maria de l'església parroquial i de l'església de Sant Joan, de la Llum de l'església de Santa Magdalena, dels Pobres Vergonyants i del Viàtic. Les deixes que reben aquests bacins són sempre en metàl·lic i en quantitats que oscil·len entre 6 diners, les més petites, a 5 sous les més elevades. Només en una ocasió hem trobat una deixa en espècie al bací del viàtic; és el cas de Francesc Fresch que llega a dit bací un brandó de 12 lliures de pes¹³³⁸.

A més dels diferents bacins de la vila, els testadors i testadores també es recorden d'altars concrets de les esglésies berguedanes, altars que per a ells tenien un significat especial. Així trobem el prevere Joan Marcer fent una deixa d'un revestiment de diari a l'altar de Santa Margarida de l'església parroquial de Berga, d'on ell era beneficiat¹³³⁹ o el també prevere Joan dels Arnaus que llega 11 sous a l'altar de Sant Esteve de la mateixa església, diners que han de destinar-se a la seva

¹³³⁸ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 102r.

¹³³⁹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 90r.

ornamentació¹³⁴⁰. Magdalena deixa a l'altar de Santa Caterina de l'església parroquial de Santa Eulàlia: “*unam mantetam lividam, unam cordam de cuha, unum vel cum horis nigris de siricho*” i a l'altar de Santa Maria de la mateixa església: “*quasdam mapas et unum coxinum meum operatum de siricho*”¹³⁴¹.

Un altre aspecte de les deixes són els llegats a diferents esglésies de la vila de Berga i també de la comarca. S'esmenten en concret la capella de la Trinitat, l'església i la sagristia de Sant Francesc, l'església de Sant Pere, l'església parroquial de Santa Eulàlia i l'església del convent de Santa Magdalena, totes de Berga, les de Santa Maria de Queralt, Santa Maria de la Guàrdia, Santa Maria de la Quar, Sant Miquel de Peguera, Sant Pere de Madrona i Santa Maria d'Olvan, de la resta de comarca i Santa Maria de Montserrat i Santa Eugènia de Relat de fora de la comarca. Moltes de les deixes a aquestes esglésies s'especifica que són per a obres o per a llum.

En el cas de Santa Maria de Queralt, a més de les deixes per a obres, també hi ha deixes per als eremites que tenien cura de l'església i del lloc. Així ho trobem, entre altres, als testaments de Romia i de Ponç Faig¹³⁴².

Per últim, entre les deixes pietoses cal fer esment d'alguns casos excepcionals. El primer d'aquests és el de Constança, vídua d'Arnau Perpinyà, que llega 40 lliures per fer una capa processional per a l'església parroquial de Santa Eulàlia, i de la qual en fa la descripció de com ha de ser i per a què ha de servir: “*in quaquidem capa retro sint depicta cum filo auri et argenti tria signa scilicet, unum signum de Ledoner, aliud signum de Perpinya et aliud de Malgraner et quod signum del Ledoner depictetur et sit positum in medio aliorum duorum signorum. Et pari modo retro in sumitate ipsius cape professionalis videlicet, supra dicta tria signa cum filo auri et argenti depictentur due ymagines quarum una sit beatissime Dei genitricis et altera beate Eulalie virginis, patrone dicte ville, quequidem capa deserviet ad honorem et exaltacionem tocius curie celestis supernorum in altari maiori ipsius ecclesie omnibus festivitibus anni et etiam in altari beate Marie in omnibus suis vigiliis in remissionem peccatorum meorum et quod custodia regimine et administracio eiusdem cape sit dicte venerabile comunitatis presbiterorum*”¹³⁴³.

Un segon cas és el de Bernat Parera que, en un codicil al seu testament, llega 10

---

¹³⁴⁰ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 24r.

¹³⁴¹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 98r.

¹³⁴² APBerga. Llibre Notarial 251, f. 29v i f. 40r, respectivament.

¹³⁴³ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 19v.

florins per a fer un pal·li per a l'altar de Sant Francesc de l'església parroquial de Berga¹³⁴⁴.

Un tercer i darrer cas, serien les fundacions d'aniversaris i beneficis. Als testaments estudiats hem trobat la fundació de dos aniversaris i d'un benefici. Un dels aniversaris és fundat pel pastor Ponç Faig que, a tal fi, llega 15 lliures i l'altre per Francisca, vídua de Bernat Bestorra, que hi destina 50 florins¹³⁴⁵.

El benefici és fundat per Francisca, vídua de Pere Ferrer, a l'altar de Sant Francesc de l'església parroquial de Santa Eulàlia. La testadora inverteix en la fundació d'aquest benefici tots els seus béns. La testadora vol que el primer beneficiat sigui el prevere Joan Mercer i que, a la mort d'aquest, el substitueixi un prevere de la seva família o, en el seu defecte, un prevere honest. També vol que Lluís de Coromines heredi el dret de patronatge d'aquest benefici¹³⁴⁶. Una vegada acabades les disposicions pietoses i les deixes *pro anima* fetes pels testadors, passem a les **deixes a la família**.

Els testaments estudiats ens permeten veure com els testadors berguedans dels segles XIV i XV tenien un acusat sentit familiar, sentiment, per altra banda, molt generalitzat a l'època.

Majoritàriament els testadors, una vegada fetes les deixes pietoses, distribueixen la resta dels seus béns entre els familiars més propers. En primer lloc cal fer referència al **nomenament de l'hereu o l'hereva universals**.

Resumim en aquest quadre el nomenament de l'hereu o hereva universal als 72 testaments berguedans estudiats, així com també s'hi indica si el testador tenia més família i quina era aquesta:

NUM	TESTADOR	HEREU	ALTRES
1	Pere Serra	Déu i la seva ànima	És un prevere
2	Guillem Guitard	Francesquina (filla)	
3	Romia	Beatriu (néta)	Té una filla
4	Francisca	Déu i la seva ànima i el benefici de sant Francesc	No té família
5	Ramon Sala	Miquela (filla)	Té muller
6	Arnau Sala	Esteve de Puig	Té muller
7	Francisca	Francesc (fill)	Té dues filles , néts i nètes

¹³⁴⁴ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 117r.

¹³⁴⁵ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 40r i Llibre Notarial 27, f. 86r, respectivament.

¹³⁴⁶ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 19v.

NUM	TESTADOR	HEREU	ALTRES
8	Joan Clari	Simó Clari (fill)	Té muller, dos fills més i un nét
9	Bernat Parera	Beatriu (néta)	Té una altra néta i un besnet
10	Cília	Pere Mager	No té família
11	Marquesa	Antoni Saig (fill)	Té dues filles
12	Francisca	Francisca (filla)	No té més família
13	Pere Guardiola	Narcís Guardiola (fill i prevere)	Té una filla i un altre fill, també prevere com l'hereu
14	Ramon Vaell	Angelina (filla)	Només té un nebot
15	Joan dels Arnau	Déu i la seva ànima	És un prevere
16	Violant	Violant (mare)	No té més família
17	Pere Dilmer	Déu la seva ànima	Només te nebots
18	Antoni Lugana	Blanqueta (mare)	No te família
19	María	Narcís Guardiola (fill i prevere)	Té una filla i un altre fill, també prevere com l'hereu
20	Bartomeu Benet	Bartomeu Benet (fill)	Té dos fills més i una filla
21	Beatriu	Pere de Graner (fill)	Té dos fills més i un nét
22	Margarida	Guillem Erola (cosí)	No té més família
23	Joan de Santpere	Joan i Pere de Santpere (fills)	És estranger
24	Romia	Antoni Noguer (fill)	Té un fill i tres filles més. També té quatre néts
25	Mateu Noguer	Arnau Noguer (fill)	Té un fill i tres filles més. També té quatre néts
26	Pere de Santacreu	Cristòfol de Santacreu (fill)	També té una filla
27	Sibil·la	Arnau Ramat (marit)	Només té un nebot
28	Constança	Déu i la seva ànima	No té família
29	Bernat de Cercs	Antoni Comelles	És un prevere. No té família
30	Bartomeua	Francesc Garrigosa (fill)	Té tres fills i una filla més. També té néts, nétes i un besnet.
31	Eulàlia	Joana i Eulàlia (filles)	Té néts i nétes
32	Galceran de Santamaria	Jofre de Santamaria (germà)	Només té una neboda
33	Joan Orriols	Joan i Pere (fills de la segona muller)	Té dues filles, néts i nétes.
34	Miquel Oller	Caterina (muller)	Només té una filla de cosí
35	Beatriu	Lluís d'Ortignes (cosí germà)	Té un nebot
36	Saureta	Ramon Planes (fill)	Té un fill i una filla més i també néts i nétes
37	Violant	Jaume Jonera (marit)	Només té nebots
38	Pere de Miquels	Beatriu (néta)	Té la seva muller, un germà i una neboda
39	Ponç Faig	Déu i la seva ànima	Té un germà i una fillola
40	Tomàs de Fohivas	Antoni de Fohivas (fill)	Té muller, mare, tia i un altre fill

NUM	TESTADOR	HEREU	ALTRES
41	María	Joan de Casanova (fill)	Té dos fills més i néts i nétes
42	Eulàlia	Pere Serradell (marit)	Té un germà i dues germanes
43	Violant	Bernat Dilmer (marit)	Té tres filles, néts, nétes i un germà
44	Pere de Camprubí	Bernat de Camprubí (renebot)	Té un oncle, un germà, nebots, nebodes, una reneboda i la muller
45	Sibil·la	Guillem Ramon Noguier (fill)	Té tres germans, un nebot, quatre nebodes i dues renebodes
46	Caterina	Clara (filla)	Té néts i nétes
47	Elionor	Déu i la seva ànima	Té un germà, una filla, néts, nétes, besnéts i besnétes
48	Guillem Pere de la Pila	Déu i la seva ànima	No té família
49	Ramon Puig	Tomàs Puig (fill)	Té dos fills més, una filla, muller i fill/a pòstum
50	Joan Çavall	Joanet Çavall (fill)	Té dos fills més, una filla, un germà i muller
51	Francesc d'Ardalló	Bernat d'Ardalló (nebot)	És un prevere. No té més família
52	Jaume Quar	Jaume Quar (fill)	Té una filla, néts, besnéts i muller
53	Sperandeu de Coromines	Bernat de Coromines (fill)	Té un fill, una filla, un fill/a pòstum més i muller
54	Clara	Joan de Coromines	Té una germana, un fillol, nebots i renebots
55	Joan Mercer	Déu i la seva ànima	És un prevere. Té un nebot i una neboda
56	Arnau Gilabert	Déu i la seva ànima	És un prevere. No té família
57	Maties Serra	Antoni Serra (fill)	Té tres fills més, dues filles i muller
58	Agustina	Francesc Riera (fill)	Té mare, dos germans, una germana, un fill i una filla
59	Mateu Borrell	Francesc Borrell (fill)	Té muller.
60	Beatriu	Bernat de Cantallops (fill)	Té un altre fill i dues filles
61	Ramon Fuster	Déu i la seva ànima	Té muller esposada
62	Francisca	Pere Soler (germà)	Té dues germanes i una cosina germana
63	Miquela	Déu i la seva ànima	No té família
64	Clara	Joan Coromines (fill)	Té un fill més, dues filles, néts i nétes
65	Miquel Gilabert	Violant (filla)	Té muller i néts
66	Margarida	Violant (filla)	Té marit i néts
67	Bernat Dilmer	Olina (filla)	Té una altra filla, néts i nétes
68	Magdalena	Joan de Coromines (nebot)	Té nebots i nebodes
69	Francesc Fresch	Déu i la seva ànima	Té pare, mare, tres germans i muller
70	Joan Torrades	Eulàlia Bernardina (filla)	Té pare, germans, germanes i muller

NUM	TESTADOR	HEREU	ALTRES
71	Pere Boixader	Antoni Boixader (germà)	Té pare i mare
72	Pere Rodonella	Francesc Rodonella (fill)	Té germana, nebots, nebodes, una filla i un nét.

Analitzant aquests nomenaments podem establir una sèrie de constants:

1.- Els preveres solen nomenar hereus dels seus béns Déu i la seva ànima. És el cas de Pere Serra, Joan dels Arnaus, Joan Mercer i Arnau Gilabert. Aquest fet no significa que no tinguin família ja que almenys un d'ells, Joan Mercer, sabem que tenia un nebot i una neboda.

En un cas, un prevere, Francesc d'Ardalló nomena hereu un seu nebot, Bernat d'Ardalló i, també, una sola vegada, un prevere, Bernat de Cercs, nomena hereu Antoni Comelles, amb el qual no sembla que hi hagi cap parentiu familiar.

2.- En el cas de persones sense família es donen diferents situacions. Des dels que fan hereus dels seus béns la mare (seria el cas de Violant i Antoni Lugana), fins als que deixen els béns a Déu i a la seva ànima o a alguna institució eclesiàstica (seria el cas de Constança, Guillem Ramon de la Pila, Miquela i Francisca), passant pels que nomenen hereu un parent relativament llunyà com pot ser un cosí, un nebot o un renebot (serien els casos de Margarida, Magdalena, Beatriu i Pere de Camprubí). Un cas a esmentar és el de Cília que, en no tenir família directa, nomena hereu Pere Mager, un prevere que ja figura com a marmessor al seu testament.

3.- Un altre cas serien els testadors que, tenint família més o menys directa, nomenen hereu Déu i la seva ànima. Són els casos de Pere Dilmer, Ponç Faig, Elionor, Ramon Fuster i Francesc Fresch. El primer, Pere Dilmer, té nebots; un cas especial és el del pastor Ponç Faig que té un germà i una fillola; Elionor té una llarga família: una filla, un germà, néts, nétés, besnéts i besnétes, igual que Ramon Fresc que deixa muller, pare, mare i tres germans. Cal esmentar el cas de Ramon Fuster que deixa muller esposada.

Per què aquests testadors institueixen hereu Déu i la seva ànima? Creiem que és una mostra de pietat i religiositat. Un acte de despreniment davant de la mort, humiliació que estava molt en boga durant l'època estudiada.

4.- En algunes situacions, el testador o testadora fa hereu la muller o el marit. Són els casos de Sibil·la, Miquel Oller, Violant, Eulàlia i Violant (muller de Bernat Dilmer). En els tres primers casos el testador o testadora no té més família directa, però, en els dos darrers sí que en té, concretament Eulàlia té un germà i dues germanes i Violant té tres filles, néts, nétes i un germà. Creiem que ambdues situacions mereixen ser comentades.

En el cas d'Eulàlia el fet d'instituir hereu el seu marit, Pere Serradell, s'explica pel fet que, en el mateix testament, la protagonista fa una confessió de robatori. Confessa que va robar al seu marit reiteradament i també diu que els seus confessors li varen imposar la penitència de restituir el que havia robat. Ella compleix la penitència instituint hereu dels seus béns el seu marit.

En el cas de Violant, aquesta posa una clàusula testamentària al seu testament que obliga el seu marit que, quan aquest testí, llegui els béns rebuts de la testadora a les seves filles.

5.- El cas més corrent que trobem als testaments estudiats és que el nomenament d'hereu recaigui en el familiar que es considera més proper al testador o testadora, majoritàriament el fill o la filla, encara que en alguna ocasió també trobem un germà o una néta.

Dels 72 testament estudiats, 27 nomenen hereu un fill, 10 una filla (sempre a manca de fills mascles), 3 un germà i 3 una néta.

El fet de ser prevere no era un impediment per ser nomenat hereu. Així el prevere Narcís Guardiola serà nomenat hereu pel seu pare, Pere Guardiola, i també per la seva mare, Maria.

Una vegada nomenat l'hereu o hereva universal, el testador o la testadora estipula les deixes a la resta dels seus familiars.

És usual entre els homes casats que fan testament que es preocupin del futur de les seves mullers després de seva mort. Normalment això significava el reconeixement del dot i de l'escreix de la muller i el lliurament de vestits i joies. Però alguna vegada, aquesta preocupació arribava a extrems interessants, com és el cas de Pere de

Santacreu que, al seu testament redactat el 1434, reconeix el dot i l'escreix a la seva muller Saureta, així com també li lliga vestits, la nomena "*domina potens*" i usufructuària dels seus béns, li permet de continuar residint a casa del testador juntament amb l'hereu universal (Cristòfol, el fill d'ambdós) i vol que aquest la tracti correctament i obedient: "... *eam venerare teneatur et sibi obedire in omnibus et per omnia tanquam bonus filius obedire tenetur sue matri...*"¹³⁴⁷

Un cas semblant és el de Pere Camprubí, que al seu testament, després de fer nombroses deixes a la seva muller Francisca, n'explica la causa "*eo quia dignum et iustum esse michi videtur quod pro tanto servicio per tam michi impenso in mea longa infirmitate et alter quia iuxta posse semper laboravit in bonis meis perquirendo eisdem omne comodum et dampnum pro viribus evitando debeat racionabiliter de dictis bonis aliquam remuneracionem habere quod eius vita sustentetur in sua senectute.*"¹³⁴⁸ .

En algunes ocasions, el testador també lliga a la seva muller provisions per a l'any de dol. Tal és el cas de Pere Dilmer que lliga a Constança per a aquest període: "*tres saumatas vini, quatuor sestaria frumenti et medium bachonem carnis salse*"¹³⁴⁹ .

El marit testador donava aquesta protecció *post mortem* a la seva muller, sempre i quan la vídua visqués en castedat i no es tornés a casar, fet que s'ha de relacionar amb la problemàtica que, per a l'herència familiar, hauria suposat l'existència de fills d'altres matrimonis. Són molts els testaments que inclouen aquesta clàusula, però cal remarcar el cas del mercader berguedà Ramon Vahell, àlies Baster, que al seu testament, dictat el dia 10 d'abril de 1429, reconeix el dot i l'escreix a la seva muller Isabel, li lliga una habitació i un llit, una vinya i robes i joies, explicitant que aquesta herència la tindrà tant si es manté vídua com si es torna a casar. Pocs dies després, concretament el 15 del mateix mes, el testador es repensa i dicta un codicil on canvia les condicions de l'herència: la seva muller en podrà gaudir sempre i quan es mantingui vídua i no es torni a casar¹³⁵⁰ .

Quan la que fa testament és la muller i l'hereu és el marit, aquest rep els béns d'aquella algunes vegades lliurement i altres amb clàusules que l'obliguen a lligar els béns rebuts a fills o filles del matrimoni. Aquest darrer seria el cas de Violant, ja

---

¹³⁴⁷ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 16r.

¹³⁴⁸ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 61v.

¹³⁴⁹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 8r.

¹³⁵⁰ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 4r i 5r.

mencionat, en parlar del nomenament d'hereus.

També cal remarcar que, en alguns casos, les mullers que fan testament i fan hereus els fills, es preocupen del benestar dels marits després de la seva mort i fan encàrrecs als seus hereus, com és el cas de Bartomeua que nomena hereu universal el seu fill Francesc que, a canvi, ha de preocupar-se del benestar del seu pare, Pere Garrigosa, durant tota la seva vida¹³⁵¹.

Els fills i filles que no són nomenats hereus reben la legítima i les noies, a més, el dot. També és bastant usual que les noies rebin vestits i robes de la mare, com són els casos de Bartomeua, muller de Pere Garrigosa, que llega a la seva filla Elisenda: “*unum mantellum et unam tunicham rubey coloris panni lane de Malines omnesque alias vestes quas habebō tempore finis mei*” i de Violant, muller de l'apotecari Bernat Dilmer, que llega una peça de roba a cadascuna de les seves filles; Caterina rep “*unum mantellum panni lividi de Malines*”, Eulàlia: “*unum mantellum panni vermili de vervi*” i Oliva: “*unam aliubam panni vermili de vervi*”¹³⁵².

A més de familiars directes, els testadors també es recorden, al moment de fer testament, d'amics i servidors, que amb una deixa, són recompensats pel seu treball. Tal és el cas d'Aldonça de Noet que rep 2 florins de Beatriu, vídua de Bernat de Cantallops, per haver tingut cura d'ella durant la seva malaltia¹³⁵³. Algunes vegades aquestes deixes a familiars llunyans, amics o servents també eren robes; així trobem el cas de Ramon Vahell, àlies Baster, que llega a un dels marmessors del seu testament: “*unam gramasiam pani novi de bruneta*” i a Elisenda: “*unum clamidem sive mantellum panni novi de baquinat sive de morat*”¹³⁵⁴ o el de Beatriu, vídua de Guillem Ramon Graner que deixa a Beatriu (muller d'Antoni Cercs, paraire): “*unam tunicham meam viridi coloris et unum gramayo de illis duobus quos habeo*” i a Constança (vídua d'Arnau Puig): “*unam tunicham meam novam panni nigri coloris*”¹³⁵⁵.

Algunes vegades les deixes a amics i servents eren condonacions de deutes, com el cas del prevere Joan dels Arnaus que perdona a mestre Joan, sastre de Berga, tots els diners que aquest li devia¹³⁵⁶.

Cal esmentar als testaments berguedans estudiats la preocupació per les donzelles

---

¹³⁵¹ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 100r.

¹³⁵² APBerga. Llibre Notarial 251, f. 100r i 60 v, respectivament.

¹³⁵³ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 87v.

¹³⁵⁴ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 4r.

¹³⁵⁵ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 13r.

joves, siguin o no familiars del testador o testadora. En molts casos els testaments recullen llegats a donzelles especificant que són ajudes per a maridar-les. Així ho trobem, per exemple, als testaments de Joan dels Arnaus que deixa 10 lliures a Bernat Sala per casar la seva filla Beatriu i a Eulàlia, filla de mestre Joan, sastre de Berga, com a dot per casar-se¹³⁵⁷ i en el d'Elionor, vídua de Guillem Guitard que deixa a Joana, filla del sabater Joan Merolla, 50 sous en concepte de dot i a Elionor, filla del paraire Llorenç Merolla, 20 sous pel mateix concepte¹³⁵⁸. En molts casos, les donzelles no tenen nom i cognoms com aquestes que acabem de veure, sinó que són anònimes com és el cas, per exemple, de Bernat Parera, que institueix un censal i ordena els seus marmessors que dels seus interessos s'han de dotar noies pobres, a raó de 40 sous cadascuna¹³⁵⁹.

En aquest apartat de deixes a amics i servents cal fer especial esment a una pràctica que trobem als testaments berguedans estudiats i que creiem que és una mostra clara de pietat del testador davant la mort. Es tracta de l'alliberament d'esclaus. Hem trobat tres testaments amb una clàusula de manumissió d'esclaus; són els de Bernat Parera, Joan Orriols i Pere Camprubí. En tots tres casos, l'alliberament comporta unes obligacions semblants per part de l'esclau o esclava.

Bernat Parera allibera la seva esclava Clara. A canvi, aquesta ha de treballar un any per a l'hereva que l'ha de vestir i alimentar. Si l'esclava es casa ha de rebre un dot de 40 sous, dot igual al de les donzelles pobres instituït pel mateix testador. Bernat Parera especifica que, si l'esclava comet adulteri, l'alliberament queda sense efecte¹³⁶⁰.

Joan Orriols allibera la seva esclava Caterina a canvi de servir durant tres anys els hereus del testadors. Aquests l'han de vestir i alimentar¹³⁶¹.

Pere Camprubí allibera el seu esclau Joan a canvi que aquest treballi durant sis anys al servei de qui els marmessors estipularan¹³⁶².

Una vegada fet el nomenament de l'hereu o hereva i fetes les deixes a la família

---

¹³⁵⁶ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 24r.

¹³⁵⁷ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 24r.

¹³⁵⁸ APBerga. Llibre Notarial 251, f. 92r.

¹³⁵⁹ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 114v.

¹³⁶⁰ APBerga. Llibre Notarial 27, f. 114v

¹³⁶¹ APBerga. Llibre Notarial 251, 33v.

només queda **cloure el document amb l'explicitació de la data, la signatura del notari i dels testimonis.**

Analitzant els testimonis que apareixen als testaments berguedans estudiats, hem trobat el que semblen dos tipus de situacions diferents:

1.- Quan el testament es feia sense un perill de mort imminent, els testimonis solen ser del cercle del testador o testadora, generalment gent del mateix ofici o de la mateixa condició social. Així ho podem veure, a tall d'exemple, als testaments del mercader Ramon Vahell, un personatge important i que té, com a testimonis de les seves darreres voluntats, persones també importants com són, entre altres, Galceran de Gósol (oficial eclesiàstic de Berga i Berguedà), Bernat de Cantallops (perit en lleis), Huguet d'Ortigues (notari), i els mercaders Joan Riera i Francesc i Ramon Noguera; també podem observar el cas del testament del sabater Antoni Lugana que té, com a testimonis, entre d'altres, el prevere Jaume Espaser, el barber Guillem de Pereres, el paraire Antoni Cercs i dos sabaters, Antoni Brotons i Pere Cases.

2.- Quan el testament es feia en perill de mort imminent, sembla que els testimonis eren els que bonament podien deixar la feina i acudir a la capçalera del testador moribund. Així el prevere Francesc d'Ardalló només té com a testimonis gent d'oficis, tres paraires, un sastre i un fuster.

CONCLUSIONS

- Fer testament era una pràctica habitual a la Berga dels segles XIV i XV.
- L'estructura dels testaments berguedans era: fórmula testamentària; identificació del testador o testadora; nomenament de marmessors; tria del lloc de sepultura; deixes "pro anima" i despeses d'enterrament; nomenament d'hereu o hereva i deixes a la família, amics o servents; data, signatura notarial i testimonis.
- Usualment els testaments començaven amb una invocació a Déu o a Jesucrist.
- En identificar-se, el testador fa constar el nom, la procedència i, generalment també, la professió. Als testaments de les dones, aquestes fan constar sempre el nom d'algun home de la família: pare, germà, marit o marit difunt. Els eclesiàstics fan constar, a més del nom, la seva dignitat i l'església on celebren.

---

¹³⁶² APBerga. Llibre Notarial 251, f. 65r.

- Generalment, els testadors també fan esment de la causa que els porta a testar. Les més habituals són vellesa i malaltia.
- En tots els testaments trobem el nomenament de marmessors, o sigui, d'aquelles persones de confiança del testador o testadora que han de vetllar per al compliment de les seves darreres voluntats. Aquests, en un nombre variable segons el testament, reben una quantitat de diners per recompensar la seva tasca.
- A Berga, a la Baixa Edat Mitjana, hi havia tres llocs principals d'enterrament: el cementiri de l'església parroquial de Santa Eulàlia, el convent de Sant Francesc i l'església de Sant Joan.
- Tots els testaments inclouen les deixes *pro anima* i una quantitat per pagar les despeses d'enterrament. Tant les unes com les altres varien segons la categoria social del testador o testadora.
- Quant al nomenament d'hereus, es donen diferents casos. Si el testador o testadora no té família, generalment fa hereus Déu i la seva ànima. Si té família, l'hereu és el membre més proper d'aquesta, generalment, fills o filles.
- Veiem, als testaments berguedans estudiats, una preocupació dels marits per assegurar el futur de les seves esposes després de la seva mort que es concreta amb: el nomenament d'administradora dels béns; el reconeixement del dot i de l'escreix i la donació de quantitats monetàries per al seu sosteniment.
- En alguns testaments trobem mostres pietoses remarcables com és el cas de l'alliberament d'esclaus.